

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౨	{ శ్రీముఖనామసంవత్సరము. శ్రావణభాద్రకదమాసములు.	సంచిక ౩.
-------------	---	----------

కాగితవాడ :

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బరిష్టత్కార్యాలయమునఁ
ప్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టవ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక రు ౦-౪-౦.

1933.

విషయ సూచిక.

1.	ప్రార్థన	౨౧
	వి. రామసుబ్బారాయణుగారు వి. ఏ.			
2.	సాహిత్యము — ముక్తి సాధనము	౨౨-౨౦
	కో. పి. లక్ష్మణ సత్యనారాయణమూర్తిగారు ఎం. ఏ. వి. శుల్.			
3.	ఆంధ్ర భాష వర్ణనా వార్తక దువ్వము	౨౧-౧౦౪
	కో. రాజ రాజకృష్ణయ్యగారు ఎం. ఏ.			
4.	విఘంటుచరిత్రము	౧౦౫-౧౧౨
	శ్రీమంత్ పే. జీవల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు			
5.	ఆంగ్లమునుండి యాంధ్ర మింకను గ్రహింపవలసిన విషయములు	}	...	౧౧౩-౧౧౬
	జటాకల్పభరిత పురుషోత్తమగారు వి. ఏ.			
6.	గ్రంథస్వీకారము	౧౧౭-౧౨౦
7.	మనశ్శుద్ధికము — శ్రీగిరిమల్లేశశతకము	౧౧౩-౧౨౦
8.	సీతారామచరిత్రము	౨-౧౬
	మం. త్రివేణిదేవ మూర్త్య ప్రకాశకవి.			
9.	సింహాసనద్వాత్రింశిక	౨౭-౧౦౪
	కో. వి. గోపరాజు.			

సాహిత్యము - ముక్తిసాధనము.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు, ఎం. ఏ. బి. ఎల్. చెన్నపురి.

సాహిత్యము, తత్వశాస్త్రము కవలలు. తత్వభావగర్భితముగానిసాహిత్యము చొప్పుమోపుచొప్పున నుండును. — సాహిత్యగంధము లేనితత్వశాస్త్రము తాళ్ళగుట్టయై, యడలుపుట్టించును. రెంటికిని గలసంబంధము ప్రాచీన కాలమునుండియు నవిచ్ఛిన్నమై యున్నది. నిన్నను గాక మొన్న (Vide. Report about the recent Andhra University Commission) మేధాసంపన్నుఁ డగురాధాకృష్ణుఁడును, ప్రిన్సిపాలు ధామసును సీభావమున “కా నా” ననిరి. వర్డ్స్ వర్త్ కవీంద్రుని ప్రతిపంక్తియుఁ దత్వభావమునఁ దొలుకాడుచుండును. (Wordsworth's Pantheism) ఎట్టి నిరుత్సాహులైన నాశాలోకముఁ జూపు వ్రానింగుకవిత్వ మెందఱునిర్జీవులను సజీవులఁ జేయలేదు? (Browning's Optimism) అతులసౌందర్యలహరిని (Keat's Hellenism) దొలుకాడించు కీటుకల మెందఱచింతలఁ గడిగివేయలేదు? బైరకాకవిచూపిన స్వాతంత్ర్యకాంక్షను బ్రశంసించలేని మానవు లెందుఁగలరు? ఈకవులందఱు నున్నతాదర్శములుచూపి పున్నెముఁ గట్టుకొనలేదా?

గీతాంజలి వ్రాసినరవీంద్రుఁడు తనగో డేమో వెడలఁగ్రక్తికొని, బ్రదుకందలఁపలేదు. గీతాంజలి భావములు పాశ్చాత్యులకుఁగూడ మిఱుమిట్లు గొలిపినవి! — సుమవర్షమట్లు వృద్ధిని నింపివై చినవి. మణిమయూఖములట్లులు వసుమతి నలంకరించినయవి — భారతమాతదెసఁ బశ్చిమఖండముల నన్నింటి న్నొక్తమాటు సాఁగిలకుడఁజేసినది గీతాంజలి! స్వార్థచింతయందు మునిగి మరువ్యత్వమునుండి దిగజాటి, గభీరకలుషమునఁ గూలఁబడువారి కింత తత్వభావచేసినది గీతాంజలి! భారతవృద్ధయమందలి యద్భుతభావపూరముచే న్నొక్తపరి పశ్చిమగోళమును బవిత్రవంత మొనఁగించినయది గీతాంజలి!! జగదీశుని మహిమముఁ గీర్తించి, నూతనయుగ భావములను దళదిశల వెదచల్లి, విజ్ఞానము నుగ్గుగఁ జోసి, పల్వరకు ముక్తిమంత్రమును నుపదేశించినయది గీతాంజలి!!

ఇక మన వసుగాయని భక్తచింతామణి! వసుకవి యాంధ్రుడు! ఎట్టికల్పద్రుమ మైనను, ఆంధ్రునకుఁ బెరటిచెట్టగుచో, మునునకైన దాని నాతఁడు ముట్టఁడు! ఆంధ్రుఁ డేలొక తనప్రాచీనమహత్వమును, దనప్రస్తుత ప్రజ్ఞను, దనభావికర్తవ్యమును దనయాంధ్రత్వమును మఱచి, తనచూడ్చివల నన్నిదిక్కులకు విగించివైచెను! వసుకవి యేవంగసీమయందో పుట్టియుండుచో వంగవాతావరణమందలి యమ్మృతాశయములను దిగమ్రుంగి ఉత్సాహవంతు లగుస్వీయసీమంథుల ప్రోత్సాహమునంగలము ముంచి, రవియల్లే తానుఁగూడ యనురాగంపుటందలపెక్కి దిగంతవిశ్రాంతవసుప్రభలను వెదచిమ్మువాడు! భావగాంభీర్యమందును, ద్రవ్యభోధనమందును, భక్తచింతామణిపద్యములు కొన్ని ప్రపంచసాహిత్యమందలి యేకవిత్తును దీసిపో వని యుచ్చైశ్చయమున నుచ్చరించిన, “కాదు కా” దనువారును, ‘నెట్లెట్ల’ని యుసికొల్పువారును, ‘నిది వట్టిసవాల’ని బాపురు మనువారును నుండుచో, వసుభావమందలి లోఁతు నందు వారిని ముంచివేయుటకు వెతుదీయను! స్వార్థ మగుతనముకీకే, వసు కవి దేవులాడలేడు! తలఁపుజవమాలను, దనగుండియయందుఁ ద్రివ్యకొనక, మాలను స్వార్థముతోఁ బుట్టుక్కునఁ ద్రెంచి, యందలిపూసలను దళదిశల నీ కవిశేఖరుఁడు వెదచల్లెను! గుఱుతించినవానికే పూసయందలి యగాధ మైన యుపనిషత్తును, సద్భుత మగుపురుషార్థమును, సనిర్వచనీయమైన పరమార్థ మును ద్యోతక మగును. రవివసుకవులు తమరచనలమూలమున నిహలోక మందే ముక్తిసందిరి.

సాహిత్యము ముక్తిసాధన మని నిరూపించుట కెన్నేని దృష్టాంతములను జేర్చినఁగలను. అల్ప మగునీసమయమందు విపుల మగుచర్చ సలుపుట వాంఛ నీయము కాదు. — సూచనమాత్రమున సంతసింప నెంచితిని. విప్లవమందు, ప్రపంచము తలక్రిందు లగుతఱిఁ దా నుద్భవించు నని గీతాచార్యుఁడు వాకొ నెను గదా! ఆ త్తజ్జ్యోతితో వెలుఁగు శరీరరూపమం దొక్కొకపుడును, భావ ప్రభతోఁ దేజరిల్లు శబ్దరూపమం దిఁకొకపుడును వివిధదేశములందు, వివిధసమ యములందు, జగదీశుఁడు గోచరించుచుఁట ప్రసిద్ధలిషయము! భగవత్ప్రేరిత మగుకవితయందు, భగవంతుని యవతారము గోచరించి మలీమసమై యున్న మానవమానసమును దివ్యమరీచికాపూరమున స్నానమొనరించి వృద్ధికి ముక్తి చేకూర్చును! కైలసార్చ్యమున నాకస్మికముగ నిదురనుండి లేచిన కయిడ్డ

మన్ (Caedmon.) నోటనుండి వెడలిన కవిత్వాననంతి యెవ్వరిది ? కెయిడ్ మన్ నిరక్షరకుష్ఠియైన కల్లియుఁడు కాదా ? సైనపుల్ ఘోషేన దేమి ? ప్రజలనునసులఁ దియ్యవికైతచే నానందవార్ధిని ముంచిన బర్న్స్ (Burns) నేర్పిన దేమి ? తండ్రితల ఋణములను మునుఁగునందాకఁ దనపల్లెయందలి గ్రామరుమ్మలులో పేకెప్పియరు నేర్పినయక్షరము లెన్ని ? నేటిరప్పింద్ర, బెర్ వార్డ్ పాలును, హువెల్స్, గాల్స్ వర్తిలును, ఎన్నిదీగ్రీలు సంపాదించిరి ? వీరిపల్లులును వీరిసీతములును వీరివికాపు. వీరి నాధారముగాఁ గొనిన కొండాక శక్తి తనమహత్తరోద్దేశసిద్ధికై జలదగంభీరవాక్కుల విరిముఖములనుండి వాకొను చున్నది. వలుకువాఁడు తా నైనను, కలికించెడిది నైనత మని పోతనామా త్యుఁడు వదంపలేదా ? రుల్ఫ్ కవిచంద్రుఁడు సంబోధించిన Heavenly Muse ఎవరు ?

"Of man's First Disobedience, and the Fruit
Of that Forbidden Tree, whose mortal taste
Brought Death into the world, and all our woe,
With loss of Eden, till one greater Man
Restore us, and regain the blissful Seat,
Sing *Heav'nly Muse*."

—Paradise Lost.

"తద్రయశక్తిఁ మణులట్ల వెల్పడ ననంతా" అని వసుకవి యెవరి నుద్దేశించి కలికయ ? "తవ్విదంఘ్రిసంస్థగభాస్వద్రోచి" అని యీతఁ డనుటేల ? వాణ్ణురు నర్జిలు కవిచంద్రులు మహత్తరము లగుతమాపురాణములందలి తొలి కలుకుల నేశక్తి నుద్దేశించి కల్పిరి? కవులకుఁ గవియైన ("The Poets' Poet") స్పెన్సర్ సంబోధించిన Muse ఎవరు? పెల్లికపింద్రుఁడు దుల్లేఖించిన యుద్వేగ మెట్టిది ? (Vide. Shelley's "Defence of Poetry.") నాస్తికుఁ డని విశ్వ విద్యాలయమునుండి తఱునుఁబడిన యాకవిచంద్రునినోటినుండి యాధ్యాత్మిక వాక్కుల నుచ్చరింపఁజేసిన దేశక్తి? చెమట లోడ్చి, యుప్పురుస్తు రని, నిట్టూర్పు లు పుచ్చి వ్రాయునది కవిత యనిపించుకొన దని తెలుపుటయందు హేతువు లేదా ? అప్పుకవీయసులక్షణసారములను దిగ్రుంగినంతన కైత యబ్బునా ? ఆదమతపన నున్నపుడు, ఆకస్మికముగ మానసమునఁ దల్పొత్తుభావద్యుతి ప్రస రించుటతర్హశాస్త్రమునుండి కాని, భౌతికశాస్త్రమునుండి కాని గణగుణకారము నుండి కాని, కాక యనంత మై, యన్నభత మై, యాధ్యాత్మిక మైన శక్తినుండి కాదా ? ఇట్టిశక్తి కవిమానసమందును, గవికలమందును బ్రభాకలిత మై యుం

డుటం దెట్టియుద్దేశము లేదు? ఇది తుచ్చ మై, స్వార్థ మైన యుద్దేశమా? మహత్తర మై, మహిమోపేత మై, పరార్థ మై, ముక్తిప్రద మైనయుత్పత్తియుద్దేశము కాదా? ఈయుద్దేశము సీతస్తయోద్దేశమును మిల్లనుకవి యెన్నిమాటలు గుర్తింపలేదు?

"And hears the Muses in a ring,
Ay, round about Jove's Altar Sing"

—Il Penseroso.

(These lines indicate the Sanctity of Poetic inspiration).

గ్రీకు, లాటికవులు వాకొను "Vates," "Scriptural investiture"

ఎట్టివి?

"I thence

Invoke thy aid to my adventurous Song,
That with no middle fight intends to soar

... ..
... ..

And chiefly Thou O Spirit,"

—Milton.

In the "Christian Doctrine" Milton explains what he means by the Spirit that it is "that impulse or voice of God by which the prophets were inspired."

Milton was always filled with the sanctity of the Poet's avocation!

"Devout prayer to that eternal spirit, who can enrich with all utterance and Knowledge" (The Reason of Church Government, Book ii.)

కవిత్వమందలి యాధ్యాత్మికశక్తిని, బలిత్రోద్దేశమును, ముక్తివంధను బాశ్చాత్యులే గుర్తించియుండఁ, దత్త్యజ్ఞానమున నీడియించి తమయపూర్వ రచనాశైలినిలను బృథ్వియం దెల్లకడలందుబ్రవహింపఁజేసిన భారతకవులు గుర్తించియుండలేదా? కవియాక్రందనమందును, నానందగానమందును గూడ మహితభావము తొలుకాడుచునే యుండును! In Memoriam పెన్నిసక కవియొక్క సొంతగోలయా? వసుకవి "సుతస్మృతిసతీస్మృతు"లు కుటుంబహృషయగువోఁ, గాల్యలైపాతినకన్నరు ముద్రాయంత్రమును దడిపి తడిపి, సావండులను, బాషాగములను, బాషాగముపగిది హృదయములను గరఁగించివైచె

నేల ? కటికతాతికిఁ గునునుకోమలత్వము నొసఁగునది కవిత్వము కాదా ? మ్రుక్షడిని ముముక్షువుఁ జేయునది కవనము కాదా? ముష్టరుని మునిపుంగవుఁ జేయునది కైత కాదా? కూరికిరాతుని వాల్మీకిఋషినిం గావించినయది కవిత కాదా? రామువదమందలి కవితాభావస్పర్శచేఁ గదా సామాణ మొకటి సావ నగుఁజోభిత మైనయహల్య కాఁగలిగెను! సామాన్యకీటకమును ద్వితీయరాజ మొనరించి, మధురఘృకృతులఁ బుట్టించునది ప్రసవహృదయమునఁ దొలు కాడు కవితాసుధ కాదా? కారుమొగులును గాంతికవుఁగిలిని బంధించి ధునీ దర్పమునఁ జిటునవ్వులు చల్లునది కైత కాదా? కోయిలగొంతున గణయ తులు నింపి, గీతకళలను జగతిపైఁగూఁపించునది కవిత కాదా? పతికరస్పర్శచేఁ బులకితయైన కమలకాంతకంధరమున శిశిరతారహారము నిడి, హాసనరేఖలకు రవిమృతులు కలిపి, తన్నువరించిన సుందరహృదయమునకుఁ దలఁబ్రాలు వోసి, వాని తలఁపుఁదలఁబ్రాలు తాఁ గొని యలరునది కైత నెలంత కాదా? కడు మొఱకువాని గాళిదాసుఁ గావించినది కవిత కాదా? ఐహికపునర్జీవనమును, హృదయకోమలత్వమును, భావోన్నతియు, ననురాగప్రభావము, నాధ్యాత్మిక శక్తియు, మానసికోద్ధారణమును ముక్తిగాక మఱేమి?

కవి తల్లివంటివాఁడు! కటువు లగునత్యములను విజ్ఞానడింభకులకుఁ గలుపుటకుఁ గవి యెన్నేనివెరపులు రోయును! గోరుముద్దలకుఁ దోడు జననిజాబిల్లిపాటలను గలుపును! వెన్నముద్దలకు వెన్నలముద్దలను జేర్చును!! నెయ్యి బువ్వకుఁ దననెయ్యముఁ గలుపును. దొడ్లవస్తువులకు దోబూచిఁజేరుచును. ఏడుచుకుట్టిని జోలపాటలం దుట్టుఁతలూపును... జనయిత్ర హృదయముఁ గల కవి సూక్తిసుధానిధి! కవిశేఖరునియెడఁద కనుగాయలకడుపుకంటఁ గోమల మై పవిత్ర మై యుండును! కవిశేఖరుఁడు హృద్వ మైనపద్యము! అందంపుటలంకారములందును, మధురోష్టులందును, వింతదోబూచులందును, జిత్రకథలందును, లాలనపాలనలందును, జాబిలిపాటలందును గలిపి గంభీరనత్వముల నాతఁడు క్రజలచేఁ దినిపించును! భాషాకావ్యములందేమి, స్వాతంత్ర్యరచన యందేమి యాటితేజస్విత్వన యెట్టిపారస్వతరహాస్యములను మనకుఁ దెలుపలేదు? తేనెసోనలు గురిపించిన వెంకటకవి యెట్టియానందలహరిని మనహృదయముపై వర్షింపలేదు? ఇత్తుఖండము గాని బెండు గా దని వసుకవి మెప్పు సంగిన సూరనార్యుని కవిత్వముం దెట్టిమహత్త్వము లేదు? పశువుఁగూటిని బడ

దన్ని, యాత్మగౌరవరక్షణార్థము, స్వాతంత్ర్యరక్షణార్థము, మనుష్యత్వరక్షణార్థము: గటికిదరించుచే, కాపిశాటులే, గుడ్డపేలికలే తనవి గాని చీనిచీనాంబరములును బట్టుపుట్టుములు గా వని, యనన్యసాధ్యతజ్ఞులు జూపి, తనధైర్యమును, దనస్థైర్యమును, దనసత్వోత్పన్న, దనపరాకాష్ఠను, దనపరాధచింతను, దనభక్తిని, దనకరుణను, దనయశురాగమును, దనయపూర్వరచనావిదగ్ధతయందత్యద్భుతముగ గురిపించి, పోతన చేసినబోధన పోతన చూపిన దృష్టాంతము పోతన కావించిన సేవ, పోతన చూపినముక్తి పృథ్వీతలమున నేకవి చూపెను? పోతనయందలి యద్భుతశక్తిని గీర్తింపని యాంధ్రుఁ డెవఁడు? నన్నయకు రాజరాజ కామధేనువు! తిక్కనకు మనుమసిద్ధి మందారము!! శ్రీనాథునకు హేమరాసులు చేతిలోనిదాసులు!!! ఇక్కడ బోతన కన్యకల వని వసుకవి యబ్బురపడలేదా? విమలధిషణాధురంధరుఁ డగురాధాకృష్ణుఁడు పోతనను దలంచి, పోతనబ్రక్తిని మెచ్చి పోతనపద్యములు చదువుట నేనెఱుంగుదును. తెలుఁగున భాగవతము వ్రాసి తరింపు మని భగవంతుఁడు ప్రత్యక్ష మై తనతోఁ దెలిపెనని పోతన వాకొనెను! భాగవతము పఠించి, పరమభాగవతులై, ముక్తి గనినవా రెండఱు లేరు? గీతకంటె భారతభాగవతములును, భారతభాగవతములకంటె గీతయుఁ దనకెక్కుడై, తనజీవనమున కేడుగడలాయె నని మూలవ్యాపంధితుఁడు, ముంగల వాకొనుట నేను మఱవలేదు! గీతయందలి కర్తబోధను, గర్తవ్యతత్వమును హృదయంగమ మొనరించుకొని, విజయజెవు లగుటకు నేడు పాశ్చాత్యఖండములందెడ తాతురపడుటలేదు? మనసాహిత్యమరందమును జాణిజాణి, మేక్కిములరాది పాశ్చాత్యపండితులు జీవన్ముక్తులు కా లేదా? నమలి నమలి, దిగ్వింగివలయుపాత్రములు కొన్ని కల వని యుఁ బఠనము మనుజుని పరిపూర్ణుఁ జేయు ననియు బెకనుమహాశయుఁడు వాక్రుచ్చెను! మనసాహిత్యముదెసఁ జూచితీ మేని యిట్లు జాటవలయుపంక్తులును, బద్యములును నెన్నేని గలవు! ఇంచుమించుగఁ బ్రపంచ మంతయు నజ్ఞానధ్వారమునమునిగియుండఁ దన విజ్ఞానద్యుతులచే దిక్కామినులకు విఱుమిట్లు గొలిపి, తనయామూయధ్వనములచే బ్రహ్మాండమును బ్రతిధ్వనింపఁజేసిన భారతసారస్వతము నాఁడు బర్హుమహాశయుని, నేడు మేక్ హొనాల్డ్ను (Vide. Edmund Burke's Speech on the Impeachment of Warren Hastings and Ramsay Macdonald's Speech at the First Round Table Conference.)

నాఁడును నేఁడును బల్కురు పాశ్చాత్యులకే పరమప్రమోదసంభరితస్వాంతులఁ జేసి యెందఁతెందఁటికి ముక్తిపంథునుజూపలేదు? శంకర, రామానుజ, మాధవాచార్య, మధ్వాచార్యులు తమయద్భుతరచనలచే నెందఁటి కాధ్యాత్మికశక్తి నొసంగలేదు? ఆంధ్రులం దవతారమూర్తి యైన త్యాగరాయ లెందఁటికి ముక్తి మార్గము చూపలేదు? పామరులు పాడకొను పాటలు వట్టిగాలిపాటలు కావని చెప్పనేల?

సారస్వతము శైవలీనివంటిది. ఒక్కతీరున న్నొక్కమెడనే నిలిచినచో, నది ప్రజాభి శెట్టి యుపకృతి నొసఁగఁజాలదు. కాలవాహితో సారస్వతర్పురి పాటిననాఁడే యది పరిపూర్ణత్వ పయోధిని జేరఁజాలును! కాళులు ముందు లకు జరుగుతఁటి దల వెనుకకు పోతుచుకొను పేటిపాడి? అన్నియుద్యమము లందు ముందంజ వేయు నాంధ్రులు సాహిత్యోద్యమమున నింకను వెనుకాడియే యుండుట పాదకరము. వడివడిగ జరుగు కాలచరణములచిహ్నము లింకను మనసారస్వతమున సంకితము కాలేదు. సంఘజీవము, నేఁడు సారస్వత ర్పురిమతల్లికి జీవవేగమును, భావపూరమును నొసఁగు నాశిక యాయెను! జీవనమును సాహిత్యమును నవిచ్ఛిన్న మైనవి. సంఘమందు గోచరించు సంస్కరణములునువితలును, సారస్వతదర్శనమునఁ బ్రతిఫలించిననాఁడేయందుఁ గ్రొత్త తల్లిలు నృత్యమొనరించును. గమనిక లేనిధుని మాధ్యకంకిలయమై, జాగుపాని గర్భితమై యుండును! ప్రపంచమందుఁ బ్రతీతి వడసిన సాహిత్యములు విశాలభావవీదికావలసితములై గాంగనిర్విరసదృష్టారాభ వేగముననొప్పుచున్నవి. ఆంగ్లసాహిత్యమును బరికింపుఁడు. — అన్ని దేశములు, నన్ని కాలములు. నిరుపదా ఆక్షరములందు ఛాయాప్రతిమలట్లు గోచరించుచున్నవి! ఇతరభావలందలి చిత్రములను, బదములను, భావములను తనవి చేసికొనట కాంగ్లసారస్వతము సంశయింపలేదు! ఒందుచోటులనుండి గుమ్ము చెచ్చి పేక్కిపీయరు దానిని రంగారు బంగారుపొడి చేసెను! గంభీరభావవీలసిత మై, సర్వాంగసుందరమై సృష్టికర్తయట్లు నేఁ డాంగ్లము సర్వాంతర్యామియై, సర్వశక్తిమంతమై యున్నది! తన్నొరులు చూడరా దనియు, నంటఁగూడ దనియుఁ బ్రతికి, మకిలిమడియందు వెలి వెట్టికొనియుండుచో నేఁ డాంగ్లసారస్వతము, పేక్కిపీయరును గనినసారస్వతము, కవిరపులం గనిన సారస్వతము, ప్రపంచసాహిత్యములం దగ్రగణ్యమై జగజ్జేగీయమానమై యెట్లు భాసిల్లఁగలదు? పేరు గాని, రూపుగాని, యూరుగాని

లేక, మైమిగిసింగుపాటలలో నిలుకుకొని యున్నవంగ సాహిత్యము సుమారు బడివత్సరములలో భారతభాషలందు మిన్న యనిపించుకొని ఖండాంతర విశ్వవిద్యాలయములందు బతపితు మగుటకును, ఏమి గాని బుద్ధుడు గాని పుట్టకమున్న ఇలియడ్ గాని బ్యూపుల్ ఫ గాని గోచరింపకమున్ను, నేడు ప్రజ్ఞాధుల మని ట్ట్రుంగువారితాతముతైత లడవులం దాకలములు మెక్కుచుండ, నవ్యుత్తరభావనితమై రాజసభలం దేమి, ఋష్యాశ్రమములం దేమి మధురమంజరినిస్వనముల నాలాపితమై, గంభీరభాషణములఁ బ్రతిధ్వనితమై, చరిత్రాంశములును, నితిహాసనిషయములును నటుండ నవగ్రహముల జోజోపాటలను, బృథ్వీకాంతజాతకచక్రమును భారతసూమియం దంతటను శిలాశాసనములందుఁ జూపి శతాబ్దములకును, సహస్రాబ్దములకును మిఱుమిట్లు గొలిపి, యిటీవలఁ బాశ్చాత్యులచేఁ బ్రాచ్యలాటి నని ప్రసిద్ధిపండిన ఆంధ్రమాండ్రావని కవ్వల న్నోక్తయంగుల మైనను జరుగకుండుటకుఁ గారణ మేమి? నాకుఁ దల్లిమాటగాని వంగ భాషయందుఁ గలిసిపోయిన యాంగ్లపదములను నన్యభాషాశబ్దముల నెన్నేని చూపఁగలను, కాని, జననిస్తన్యముతో ననుఁ జొచ్చి యుద్గుఁబాలయందును, గలమాన్నమందును గలిసి, నారక్త మై, నాపలలమై, నాప్రాణ మై, చెలికారమందును, మమకారమందును, జెండాటలందును జెడుగుడులందును నుప్పొంగి, యన్యరాష్ట్రములయందు సహితము ప్రథమపూజ్య మైననాయాంధ్రసారవ్యతిమునఁ జూపుటకుఁ దడవులాడుచుంటిని. ననుఁ గన్నతల్లి నాకు ముత్తవ్వ వలెఁ దోచి నన్ను సిగ్గిలఁ జేయుచున్నది! సంఘజీవన మిట్లు, సారస్వత మెన్నఁడును గ్రొత్తెపోయగమున నలరారుటావృ గాని ముప్పు గాదు! గ్రీకుసంఘమును, గ్రీకుభాషయును నవనవోన్మేషములై తనరుటకుఁ గారణ మేమి? (Vide. "Plato's Republic") త్రుప్పుపట్టిన పద్ధతులందు తమబొందెలను బొందసేళ్ళతోఁ గొట్టి, మీఁగడతో ముంతమడ్చిని గూడ దిగమ్రుంగి, పూలమోపులతోఁ గూడ తాలగుట్టను పైఁబడవైచిగొని యడుగువెట్టఁజాలక మూల్గుచు పగర్చుచునుండు కవులును, జరామరణములను "దూ ! దూ !!"యను సాహిత్యములును నంతకాలము జీవించును? జాతిమతభేదములును, సంపరాసితనమును, స్వీయకాంక్ష పరద్వేషములును సాహిత్యపుఁగుతుకకు విచ్చుకత్తులు! యుక్తాయుక్తములను నిమగ్నించి, యన్యభాషలందలి చిత్రములను ప్రభాత్యభావమునఁ గొని, తనవి గావిం

చుకొని, తనస్వాతంత్ర్యమును దాను వృద్ధిఁజేసికొనుటకుఁ బ్రతిసారస్వతమున కును హక్కులను! తనతనయులచేతులందుఁ దనసేవకులకరములందుఁ దాను ముక్తిపడియని సారస్వత మొరుల తెల్లు ముక్తిదాయని కాఁజాలును ?

దే! పరిస్థితులందలి మార్పులును, గాలపరిస్థితులందలి కరివర్తనములును బ్రతియుగమందును బ్రతిఖండమందును గోచరించుచునే యుండును. ప్రకృతిసౌందర్యమును, కళానైపుణ్యమును, భావసౌవ్యమును, గానమాధుర్యమును, మహోన్నతాదర్శములును న్నౌకరిసాములు కావు! కాళిదాసపేక్షిపీయరులు కవితామాలకడుపునఁ బుట్టినకవలలు; రవీంద్రరోలందు లన్నదములు. వీరి కేజాతియు లేదు— వీరన్నిజాతులకుఁ జెందినవారు! మనసంస్కృతమును దమసంస్కృత మొనరించుకొనిన జర్తను లెందఱులేరు? మనపాశ్చిమకృతములను, దమప్రాకృతపాశీలఁ గావించుకొనిన బ్రీయులును సింహళవాసులును టిబెటనులును జపానీయులును చైనీయులు నెందఱులేరు? ఆంగ్లమును దమ సొమ్ముఁ జేసికొనిన (వీరియాంధ్రాభిమానము సుడిగుండమునఁ బడినదే యందురా?) ఆంధ్రు లెందఱులేరు? ప్రాచీనదొరకుఁ దెలుగుగోలయే లనియు, రవీంద్రరాధాకృష్ణుల కింగ్లీషుఘోషయేల యనియు వాకొని దురభిమానము మూతిముడుచుచో ప్రాచీనతెల్లులమన్ననల నెడుటకును, రవీంద్రరాధాకృష్ణులును భారతజనయిత్రయు నేడు పశ్చిమఖండముల జోహారులనందుటకును నవకాశ మెట్లుండును? సర్వజనసౌహార్ద్రమును, సకలరాష్ట్రభ్రాతృత్వమును, సర్వమానవసంఘభావమును సారస్వతిమువలననే చెకులును! ఈసంఘభావ, మీసౌహృద్య, మీభ్రాతృత్వము చెఱడిననాఁడే నేటి విప్లవమును, నేటి దురంతమును, నేటిచారిత్రమును, నేటిదుఃఖమును రవికాంతలు తొందినంతఁ బలాయన మగుకాటుచీడిటులట్లు కటాపంచలై, ప్రపంచమును శాంతి యుత, సౌఖ్యయుత, సత్యయుతానందయుతధామముఁ గావించివెచ్చును! సచ్చిదానందము (సత్ + చిత్ + ఆనందము) మరాజిలిననాఁడే మానవుఁడును, మోసవలోకమును ముక్తినందుదు రని తొలుతనే వాకొనియుంటిని. ఆదర్శములం దాదర్శ మైన యాయాదర్శమును, ఉన్నతాశయములందు మహోన్నత మైన యాయాశయమును నేడుగాకున్న తప్పెనఁ గరస్థలామలకముఁ గావించునది “సారస్వత మని” నాయాశి!

ఆంధ్రభాష-వర్తమానార్థకచువర్తము.

—: కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఏ, చెన్నపురము. :—

ఆంధ్రభాషలో వచ్చుచున్నాడు, చేయుచున్నాను మొదలగుక్రియారూపముల నిష్పత్తిక్రమమును గూర్చి విచారింపఁ దొడంగినపుడు, వానిలోఁ గనఁబడుచున్న 'చు' అనుదానిని వర్తమానార్థకప్రత్యయ మని చెప్పుట సామాన్యముగా నాంధ్రవ్యాకరణపద్ధతి యై యున్న దని చెప్పవచ్చును, గాని, బాలవ్యాకరణమున వర్తమానకాలరూపప్రక్రియను సాధించునందర్భమున వర్తమానమున లట్టగు ననియు నీలట్టు వరకుగునపు డదంతంబునకు డి అను నది యనుబంధం బగు నని యు, నీయనుబంధము వరం బగునపుడు మరల ధాతువునకు 'చు' వర్ణకంబు-లేదా ప్రత్యయంబు వచ్చు ననియు విధించిన గాని, ధాతువుపైఁ జేర్చఁబడిన యీమవర్ణముయొక్క గాని డిన్నానుబంధము యొక్క గాని ప్రయోజనము- లేదా క్క యేమి యనువిషయమును గూర్చి యేమి యుఁ జెప్పఁబడి యుండలేదు. అనఁగా, వర్తమానార్థద్యోతకత్వము, డిన్నానుబంధములో నున్నదా, చువర్ణములో నున్నదా- అనువిషయ మే మాత్రము సూచింపఁబడలేదు. కాని సంస్కృతవ్యాకరణపద్ధతి నంతను, అనఁగా, ధాత్వధికారమును, లఙ్ఘి, లిఙ్ఘి, లూట్ మొదలగు లకారపరిభాష నంతను గూడ నాంధ్రులు భాషావ్యాకరణములోనికి దింపివేసిన వైయాకరణు లొకవిధముగా దీనికి సమాధానము చెప్పెదరు. చువర్ణకము గాని డిన్నానుబంధము గాని వర్తమానార్థకము కానే కా దని వారు సమర్థింప యత్నింతురు. కావుననే వర్తమానార్థమున, చువర్ణము గాని డిన్న యనునది గాని వచ్చునని చెప్పక "వర్తమానార్థమున లట్టగు" నని సూత్రించి, దానికి వర్తమానక్రియావృత్తే ధాతోః లట్ ప్యాత్" అనువృత్తి కనుకూలముగా "వర్తమానక్రియావృత్తి యగుధాతువునకు లడ్వర్ణకం బగు" నని వ్యాఖ్యాసం బొనరించినారు. ధాతువు వర్తమానక్రియావృత్తి యగుట యనఁగా నేమి, యను ప్రశ్నము కలుగ దానికి సంస్కృతవైయాకరణుల సిద్ధాంతమునే సమాధానముగాఁ జెప్పదురు. ఆసిద్ధాంతం విడి-జాతివ్యక్తిలింగసంఖ్యాకారకంబు లనునవి స్రావ్యదికమునకే యర్థంబులు, ప్రథమాదివిభక్తు లాయర్థమును స్ఫుటికరించును. అగ్నికి సహజంబులైన దహన ప్రకాశశక్తులను బ్రకటింపఁజేయుటలో

శుష్కేంద్రనంబు సాధనం బైవట్టి యానిభక్తిప్రత్యయములు కేవల సాధనమాత్రములే గాని స్వతంత్రశక్తి కలవి కావు; ఈకీర్తిగనే, క్రియాత్వ క్రియాసంఖ్యా కాలకారకాగ్రకం బగుపంచకంబు ధాతువునకే యర్థంబులు గాని లకారములకు స్వతంత్రశక్తి లేదు. ఆధాత్వపంచకమును స్ఫుటికరించుటగో లదాది ప్రత్యయంబులు కేవలసాధననూత్రిములు, కావున వర్తమానకాలికపదార్థంబు నందలి క్రియను దెలియఁజేయుధాతువునకు లట్ప్రత్యయం బగుచున్నది గాని లట్ప్రత్యయమునకు వర్తమానకాలము వాచ్యముకాదు. — ఈపొంకతిరుగుడు వాద మంతయు విభక్తిప్రత్యయముల మూలస్వరూపమును మూలార్థము నన్వేషింది తెలిసికొనుట కేనూత్రము కొఱుకఁబడని సంస్కృతభాష కన్వయించిన నన్వయింపవచ్చును గాని, సంస్కృతమువలె సంపూర్ణప్రత్యయావస్థను బొందక చాలవఱకు సంక్లిష్టపదరూపత్వము నింకను నిలుపుకొని యున్న దక్షిణ హిందూదేశ భాషలవిషయమునఁ జెప్పు మేరియు సమంజసముగఁ గనఁబడదు. ఆభాషలోని, తివ్, తస్సులకుఁ గాని వికరణప్రత్యయములకుఁ గాని యర్థ మేరియుఁ దెలియకపోవుటచే, లట్ లిట్ లనుసంకేతముల నేర్పఱచుకొని, ఈసంకేతమునకు వాస్తవముగా నర్థ మేరియు లేనేలేదు గనుక, వర్తమానాది కాలములు, సంఖ్యాదులు ధాతువులోనే యున్నవి. తివ్, తస్సులు కేవల ద్యోతకము లని యావైయాకరణులు చెప్పుకొనవలసివచ్చినది. లేనిచో తివ్, తస్, కస్, త్నా వీని కర్థమేరి యరుప్రశ్న పెంటనే కలుగును గదా, దాని వారించుట కాపన్నాగము వారు వచ్చిరి. “అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః” అన్నట్లు సంస్కృతవైయాకరణులు పోయినవ్రోవనే కన్నులుమూసి కొని వీరును బోవుటచే లబ్ధి ల్పి అను నవనవరసంకేతములను గల్పించుట యే గాక “వచ్చుచున్నాను” అనుదానిలో వర్తమానద్యోతక మగు భాగ మేదో కనిపెట్టలేని స్థితిలోఁ బడవలసినవా రైనారు. కావుననే ‘వసతి ధాత్యర్థకమైన ‘ఉండు’ ధాతువునండి యేర్పడిన ‘ఉన్న’ అను క్రియావికేషణము స్వయముగా నర్థము లేని లబ్ధి కంతకంటె నర్థవిహీన మగు ననుబంధ నూత్రముగా వారిచే గ్రహింపఁబడవలసివచ్చినది. యవర్ణకము నర్థముతెలియని ప్రత్యయముగా గ్రహించిన గ్రహించిరిగాక, ‘ఉన్న’ అనుదానిని గూడ నర్థము తెలియని యనుబంధ మనుట యుక్తముగా లేదు. వసత్యర్థక మగు ‘ఉండు’ ధాతువునండి యేర్పడిన ‘ఉన్న’ అనుదానికి వర్తమానమే యర్థము

కదా. కావునఁ “జేయుచున్నాను” అనుదానిలోని ‘జిన్న’ అనునది వర్తమానకాలమును సూచించుచున్న దని చెప్పవలసియుండును. ఇట్లు ‘జిన్న’ అనునదేవర్తమానచిహ్నమని చెప్పవలసియున్నచో ‘చు’వర్ణకముయొక్క ప్రయోజనం జేరి యును ప్రక్క కలుగకమానదు. సామాన్యముగా మవర్ణము వర్తమానార్థకచిహ్నమని చెప్పఁబడుచున్నది. వైయాకరణులు కూడ, ముఖ్యముగా బాలవ్యాకరణమున సంధిపరిచ్ఛేదములో, ప్రథమేతరవిభక్తి శత్రువుచువర్ణకాన్ని దినుఁత్రమునుబట్టి ‘చు’వర్ణమును శత్రువుకముగా గ్రహించియుండినట్లు వృష్టంబగుచునే యున్నది. కావున వైయాకరణులు ‘చు’వర్ణమునే వర్తమానచిహ్నముగా గ్రహించినారు కాని ‘జిన్న’ అనుదానిని కాదు. ఈకారణముచే వర్తమానార్థకచిహ్న మేది? ‘చు’ అనునదా ‘జిన్న’ అనునదా యునునందేహము కలుగకమానదు.

కేవలముపాఠనీయశక్తి ననుసరించి యీభాషను వ్యాకరించి నూత్రములుగనో కారికలుగనో లక్షణము చెప్పిన యీవైయాకరణులను విడిచి పూర్వకాలమున వాంఛభాషాలక్షణ మాంధముననే చెప్పిన కేతవవర్ణనాదు లీవిషయ మేలు చెప్పిరో యని చరికీలించినను నీసందేహము తీరకయే మతింక చిహ్నలోఁ బడునట్లున్నది. వీలయనఁగా వారి వ్యాకరణములలో నీచువర్ణముయొక్క గాని ఉచ్చానుబంధముయొక్క గాని ప్రసక్తియే లేదు. చేయుచున్నాఁడు, అనువర్తమానార్థకరూపమునే వారు గ్రహించినట్లు లేదు. కావున నాయూపముయొక్క నిష్పత్తి శత్రువుమును జెప్పనావశ్యకతయు వారికిఁ గలుగలేదు. దీనినిబట్టి యీ ‘చున్న’తోఁ గూడిన వర్తమానార్థకరూపము వారికాలమునఁ బ్రచారములోనికి రా లేదనియో, వచ్చినను శిష్టవ్యవహారములోనికిఁ గాఁ బరిగణించఁబడకపోవుటచే దానిని సాధించ వారు గ్రహించలే దనియో తలంపవలసియున్నది. ఇతఁ, కేతవ వర్తమానార్థకచిహ్నము “ఎన్” అని చెప్పియున్నాఁడు. దానిపై “కును దరు లొరులకు నెదిరికి, దవరంగాదు, దవు, దరులు, తనకుదను, దముక, జనునేక బహువచనములు, మనుసన్నిధ క్రియల వర్తమానార్థములక”. అని చెప్పినాఁడు. దీనినిబట్టి ‘ఎన్’ అనునది వర్తమానార్థకచిహ్నముపై ‘దును’ ‘దరు’ మొదలగు సర్వనామచిహ్నములుఁ జేర్చినచో వర్తమానకాలక్రియ తేర్పడుచున్న వని తెలియుచున్నది. నేను, మేము, మొదలగు సర్వనామకల్పముల యివశిష్టభాగములును, ‘ము’ ‘వు’ ‘రు’ అను

ననియే కావలసియుండగా, కేతన వీనికి బూర్వమున నొకడకారమును తేర్చుటనుబట్టి యీ కాలవాచక క్రియారూపములలో మూలధాతు వేది? కాలచిహ్న మేది, సర్వనామ ప్రత్యయ మేది, యనువిషయమును సరిగా నీరక్షించి మర్చించిన ప్లగవశమ. కాని కాలచిహ్నములను చూత్ర రీతిరక్షించి డండిసి యిట్లు తెలిపియున్నాడు.

ఇన్నగు * భూతార్థమునక, నన్నగు వ్రించునర్థ మెఱుంగఁబలుకుచో

నున్నగు భవిష్యదర్థము, నున్నంగాఁ బలుకుచోట నూతనదండీ.

ఇట్లు, 'ఇ'కారము భూతకాలమునకును, ఎకారము వర్తమానమునకును, ఉకారము భవిష్యత్తునకుఁ జిహ్నము లని కేతన తలంచెను. ఇక, పెద్దన కాలచిహ్న మేది ప్రత్యయ మేది యనువిషయమునే యెత్తుకొనక-

తెలుఁగు క్రియాపదములకును, దలకొను ధాతువులు జనపదవ్యవహారో

క్తులుకానవానిఁ జేర్చిన, నలదుప్రయోగములఁ దెలియవలయుఁ దెలుపుదుకా.

అని యీ క్రియాపదముల నిష్పత్తిక్రమమును దెలుప సాధ్యముకాదు ప్రయోగమునుబట్టి రూపములను దెలిసికొనవలసినదే యని చెప్పచు, "వర్తమానార్థమునక, బ్రథమపురుషంబునకు నేకవచనబహువచనంబులందు నడినెదరులును, మధ్యమపురుషంబున కెదనెదరులును, నుత్తమపురుషంబున కెదనెదములును గ్రమాంబున నాదేశంబు లయ్యె" నని-అడిగెడి, నడిగెద రనఁగా యని, రూపముల నుదాహరించి నాడు. భవిష్యదర్థంబున 'ఉకా' అగు నని కేతనయు, ఉచుదురు మొదలగునని యగు నని పెద్దనయుఁ జెప్పి, "చేయుకా, జేయుదు రనఁగా, జేయుదు చేయుదురు మీరు చిత్తం బలరం, జేయుదుఁ జేయుదు మనఁగా, నాయతముగ నివి భవిష్యదర్థముఁ జెప్పన్" అని యుదాహరణములు నిచ్చినాడు. ఈ అరిగెదను, అరుగుదును, అనురూపములు వర్తమానభవిష్యదర్థకములుగా వీరిచే గ్రహింపఁబడినను, సామాన్యవ్యవహారమున నివి య్యైకకాలమును నిష్పన్నగాఁ జూపునని గాకుండుటచే దరువాతి వైయాకరణులచే నివి తద్ధర్మార్థకము లనఁబడుట తటస్థించినయది. ఈభాషలో, తొలివ్యాకరణములు రచింపఁబడునాటి కిది ప్రత్యేకకాలములను సూచించునని గానే తలంపఁబడుచుండినను, ఈకాలభేదము భూతకాలికరూపముల విషయముననే స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచుండెను, గాని, తక్షణవాని విషయమున

నంతగా లేదు. అనఁగా- భూతకాలమును సూచించుటకుఁ బ్రత్యేకరూపము లేర్పడియుండ, వర్తమానభవిష్యత్కాలముల కట్టి యేర్పాటు నిష్కర్షగా నున్నట్లగపడ దనుట. అడిగెను- అడిగితిని, అనునవి భూతకాలికరూపములే కాని అడిగెదను- అడుగుదును అనునవి వర్తమాన భవిష్యత్తులకు రెంటికిని వర్తించునవై యున్నవి. ఒకప్పు డివి భూతమును గూడ సూచించియుండును, కావుననే యివి తద్ధర్మార్థకము లనుట పొసఁగుచున్నది. చేయుదును అనున దొకప్పుడు కాలభేదము లేక ప్రయోగింపఁబడుటంజేసి, త్రికాలవాచి యని కాని తద్ధర్మార్థకరూపం బని కాని యెట్లు చెప్పఁదగుచున్నదో, యట్లే “చేసితిని” అనురూపమునుగూర్చి మనము చెప్పలేము గదా- కావున నొకకాలమునఁ “జేయుదును” అను తద్ధర్మార్థకరూపమే త్రికాలములందును వ్యవహరింపఁబడియుండ మఱి కొంతకాలమునకు భూతక్రియను భాషలో సువ్యక్తము చేయవలసిన యగత్యము కలిగినపుడు ‘చేసితిని’ అనురూపము నీ భాషను వ్యవహరించిన వారు కల్పించియుండు రని తలంపవచ్చును గదా! అప్పుడు, ప్రత్యేకముగా భూతమునకు ‘చేసితిని’ అనురూపమును, కాలనియమము లేకుండ, అనఁగా, తద్ధర్మార్థకముగ “చేయుదును” అనునదియు వ్యవహారమున నుండి యుండును. భూతమునకుఁ బ్రత్యేకరూపము భాషలో నేర్పడినపిదప, తద్ధర్మార్థకరూపమునకు భూతకాలమునందు వ్యవహారము తగ్గి, యిదివర్తమానభవిష్యత్తులయందే ప్రయోగింపఁబడుట తటస్థించు ననుట సంభావ్యమే గదా! ఆకారణముచేతనే ‘చేయుదును’ అనునది వర్తమానభవిష్యత్తులను రెంటిని సూచించుచునే యున్నది. బాలవ్యాకరణకర్తయు, “తద్ధర్మాదులందు లాట్రగు”నను సూత్రము చెప్పి, తచ్చీల, సంభావనా, సంప్రశ్న, సాతత్య, వర్తమాన, భావ్యాశీరాదులు అది పదగ్రహ్యము’ లని వ్యాఖ్యానముచేసినాడు. తద్ధర్మార్థకము లనఁబడు నీరూపములు వర్తమాన భావ్యాశీరాదులందేగాకవచ్యర్థంబుల కొకానొకచో భూతంబున లాట్లు గానెంబడియెడును. అని దీనికి భూతమునను వ్యవహారముకల దని వ్యక్తముచేసినాడు. “ఆత్మమోక్షావలంబి యైస, ధర్మముత్తమమంద్రు తత్త్వజ్ఞులధిప” (భార-కాంతి. 4 అ); పౌరుషంబు చూపె ఫలమంద్రు కొండలు, అను నీమొదలగు నుదాహరణంబుల నిచ్చి ‘అంద్రు’ ఇత్యాది లాట్రుత్వయాంతంబులకు ‘అనిరి’ అని భూతకాల మర్థము, అని గుప్తార్థప్రకాశికాకారుడు దీనియర్థము నింకను బ్రకాశింపఁ జేసెను. ఇట్లు దుగాగమరూపములు కాలత్రయమందును వ్యవహా

రింకుఁబడుచున్నట్లు వ్యక్తమగుచుండ, ఎదగాగమరూపములు తద్ధర్మార్థకములే యని చెప్పఁబడినను, భూతమునందు మాత్రము ప్రాచీనకాలమునఁ బ్రయోగింపఁ బడినట్లగుటయు. వెనుకటికాలమున దీనికి వ్రతమానఁబుననే ప్రయోగ ప్రాచుర్యము కలదని చెప్పనగును. భావికాలమునను చేయుదును, చేసుదును, చేస్తును, మొదలగు “ఉదు” రూపములకున్న ప్రచారము, ఎదరూపమున కున్నట్లగుటయు. కావుననే తరువాతి వైయాకరణులు ‘ఎద’ రూపమును గూడ, తద్ధర్మార్థకములలోఁ జేర్చినను, కేతనపెద్దనలు, దీనిని వ్రతమానార్థక మనియే చెప్పియుండిరి.

కాఁగా ఉదురూప మొకటి మూఁడు కాలములందు వ్యవహరింపఁబడున దుండఁగా ‘ఎదు’రూప మెట్లు భాషలో బయలుదేరినది, అనునది తరువాతిప్రశ్న. ‘ఇతు’ రూపము భూతకాలరూపముగ నేర్పడిన తరువాత ‘ఉదు’ రూపము తక్కిన రెండు కాలములను సూచించుచుండ నని కదా తలంచితమి. కావున ‘ఉదు’ రూపము చేసితు, చేసితిని, అను భూతకాలికరూపముకంటె నీభాషలోఁ బ్రాచీనం బగురూప మని నామనవి. ఏల యనఁగా:- నిది శ్రీకాల వాచి. ఇంతియ కాక తమిళమునందలి “తెయ్యందు ” అను ప్రాచీనరూపముతో నభిన్నము. కన్నడమునందలి కాలభేదమును సూచించని “గుం” ప్రత్యయమును ఈ “గుండు” అనుదాని యవశిష్టరూపమే. భవిష్యద్వర్తమానముల కొక్కరూపమునే వ్యవహరించుటలోఁ గలచిక్కును దొలఁగించుకొనుటకుఁగా వ్రతమానమున ‘నెద’రూప మొకటి ప్రాచీనులు కల్పించి వ్యవహరించి రనుటలో వింత యేమియు లేదు. కన్నడభాషలోఁ గూడ నిట్లే ‘చేయుదును’ అనుదానితో సమాన మగు ‘మాడుత్రేనే’ అనురూప మొకటి తద్ధర్మార్థక మనియే చెప్పఁదగిన దుండఁగా, నదియే సామాన్యవ్యవహారమున వ్రతమానమునఁ గూడ వాడుకొనఁబడుచుండఁగా, నొకప్పుడు దీనికి భావ్యర్థము కూడఁ గలుగు నను తలంపుతోఁ గావలయు, ప్రాచీనకన్నడులు “మాడిదపం” అనునొకప్రత్యేకవ్రతమానకాలరూపమును గల్పించుకొనినారు. ఈరూపము ప్రాచీన మైన గ్రాంథిక రూపముగా నిప్పుడు కనఁబడుచున్నను, దరువాతి హాసగన్నడమున, మధ్య కాలపు శైవవాఙ్మయమున విశేషముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియుండిన “మాడుత్రేనే” అనురూపము కూడ వైదానితో వ్యవహారమున సమకాలికమే యని కాని యంతకంటెఁ బ్రాచీనమే యని కాని చెప్పక తీరదు. కన్నడమునందలి

‘మాడిదపం’ రూపమువంటిదే మన వర్తమానకాలిక ‘చేసెదను’ అను ‘ఎద’ లోఁగూడిన రూప మని నాతలంపు భాషలో ‘ఎద’ రూపమునకంటె సామాన్యవ్యవహారమున ‘ఉదు’ రూపమునకుఁ బ్రచార మెక్కు డగుటంబట్టి కాఁబోలును, ‘మాడుత్రేన’ అను రూపము కన్నడమునందువలెనే, చేయుదును, చేసుతును, చేసుతాను, చేస్తును, చేస్తాను, అనునవి తెలుఁగునకు వర్తమానరూపములై వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినవి. ఇక్కడ మఱియొకవిశేషము గమనింపవలసియున్నది ప్రాచీనకన్నడమున వర్తమానార్థకరూపము ‘మాడిదపం’ అనునదే యైయున్నది, దీనినుండి యేర్పడిన క్రియాజన్యవిశేషణ మగపడటలేదు. ఆప్రాచీనభాషలోఁగూడ వర్తమానకాలిక క్రియాజన్యవిశేషణము ‘మాడుత్తు’ అనునదే. అనఁగా హొసగన్నడములో వర్తమానార్థకమైన, లేదా, ఆకాలమున వ్యావహారికరూపముగా గ్రహింపఁబడిన ‘మాడుత్రేన’ అనుదానికి సంబంధించినదే. ఈకారణముచేతనే ‘మాడిదపం’ అనునది మధ్యవచ్చిన కృత్కరూపమనియు, ‘మాడుత్తు’ అనుదానినుండి యేర్పడినదే ప్రాచీనకాలమునుండి వ్యవహారమందుండిన దనియుఁ దలంపనగును. అట్లే కానిచో ‘మాడుత్రేన’ అనుదానికి సంబంధించిన ‘మాడుత్తు’ అనుక్రియావిశేషణమువలెనే ‘మాడిదపం’ అనురూపమునుండి యేర్పడిన, లేదా, దానికి సంబంధించిన యొకవిశేషణరూప ముండివలసినదే గదా, అది లేదు- సరి గదా- అర్వాచీనం బగు హొసగన్నడరూపముగాఁ దలంపంబడుచున్న ‘మాడుత్రేన’ అనుదానికి సంబంధించిన “మాడుత్తు” అనునదే ప్రాచీనభాషలోఁ గూడ వర్తమానార్థకవిశేషణమై యున్నది. అనఁగా ‘మాడిదపం’ అనునది వైయాకరణులు గ్రహించినవర్తమానార్థకరూపము. ‘మాడుత్రేన’ అనునది దానితో సమకాలమందే వ్యవహారమందుండెడిది గాని గ్రాంథికభాషాప్రయోగగౌరవము దానికిరాలేదు. కాని ‘మాడుత్తు’ అను దీని న్యూనరూపము మాత్ర మాకాలముననే గ్రాంథికగౌరవమును బడసి వర్తమాన క్రియాన్యూనరూపముగా సంగీకరింపఁబడినది యని తలంపఁదగియున్నది.

ఇది నే నెందుకుఁ జూపితి ననఁగా- ఈస్థితియే తెలుఁగున కన్వయించినచోఁ జక్కఁగా సరిపోవుచున్నదని తెలుపుటకే. మాడిదపం అనుదానినుండి యేర్పడిన శత్రుర్థకరూపము కన్నడమున నగపడనట్లే, ‘చేసెదను’ అనుదానికి సంబంధించిన శత్రుర్థకరూపము తెలుఁగునను గనఁబడదు. ప్రాచీనభాషలో, అనఁగా హొసగన్నడములో ‘మాడుత్రేన’ అనునది క్రియారూపముగా వై

యాకరణులచే గ్రహింపఁబడనట్లే, 'చేస్తున్నాను' - చేయుచున్నాను - అనునది వర్తమానక్రియారూపముగాఁ బ్రాచీనాంధ్రవ్యాకరణమును దెలుఁగులో వ్రాసిన కేతన పెద్దనలచే గ్రహింపఁబడలేదు. కాని యాకాలమునఁ బ్రయోగింపఁబడిన శత్రుఞ్కరూపముమాత్రము 'చేయుచున్నాను' అనుదానికి సంబంధించిన 'చేయుచు' అను 'చు'వర్ణాంతరూపమే 'చేసెను' అను మఱియొక విశేషణరూపము-ఇక్కడు తద్ధర్మార్థక మనఁబడునది యుండిన నుండుఁగాక - ఇది "చేసెదను" అను 'ఎద'రూపముతో నాత్మోత్పంబంధము కలదని చెప్పుటకు వీలుకనఁబడదు. 'చు' వర్ణాంతరూపములు భారతకవులచేతను విశేషముగానే వాడఁబడినవి. "అటచుచుం బటతెంచి" - అన్వేషించుచుం జని" (ఆది-8-ఆ-83-86) "సమంచితదక్షిణలిచ్చి తన్నుచుం జేయుచునుండె" "తక్షకుఁ డీకుండలము లపేక్షించుచునుండు వాఁడభేద్యబలుఁడు" "తంతు సంతానంబు ననువయించుచున్నవారి" ఈ మొదలగు ననేకసందర్భములలో 'చు' వర్ణాంతరూపము వర్తమానన్యూనముగనో, లేదా 'ఉన్న' అనుదానితోఁ జేర్పఁబడి వర్తమానవిశేషణముగనో ప్రయోగింపఁబడుచుండిన ట్లగపడుచుండెనేగాని "చేయుచున్నాడు, చేయుచున్నది" అనురీతిగా సంపూర్ణక్రియారూపము వాడుకలోఁ బడిన ట్లగపడదు. "ఇది మనకేర్పడుచున్నది" అనుదానివంటి క్రియారూపములు నన్నయభాగముననే గాక తిక్కనాదులలో నయితము నల్పసంఖ్యాకములే యెయున్నవి. ఇచ్చట నైనను వాఁడృష్టిలో, ఏర్పడుచు + ఉన్నది - అని 'ఉన్నది' అను శబ్దమే క్రియగా గ్రహింపఁబడియుండినప్పుడు - అనఁగా - 'చు'వర్ణాంతము వర్తమానన్యూనరూపముగనే కాని సంపూర్ణక్రియారూపముగ వారిచే నింకను గ్రహింపఁబడిన ట్లగపడదు.

కేతన పెద్దనలును నిట్టి చువర్ణాంతశబ్దములను వాడియున్నారు. "నటయఁగ నూఁడుచుఁ దేలుచు, నొకపై యిరుదెఱఁగుఁ జెల్లుచుండుం గృతులన్" అని కేతన ఊఁడుచు, తేలుచు ననియే కాక, "చెల్లుచుండు" అని 'ఉండు' శబ్దముతోఁగూడఁ జేర్చి ప్రయోగించినాఁడు ఇతఁడెద్దన "అగుచునున్నకర్తయగు వర్తమానంబు" అని వర్తమానకాలలక్షణమును దెలుపుటకుఁగా. చువర్ణాంతశబ్దమును 'ఉన్నానుబంధముతో 'ఉండు' ధాతువుయొక్క సంబంధార్థక్రియావిశేషణముతోఁ జేర్చి ప్రయోగించినాఁడు. "ఇట్లు చెల్లుచుండు" అనుదానివంటిరూపములను ప్రయోగించిన వీరు వర్తమానక్రియారూపముల నిష్పత్తికమమును దెలుపునపుడు 'డును, దరులు, ఎడి, నెదరులు' మొదలగు

వానిచే మాత్రమే నిష్పత్తిచేసి చూపుచు, “చెల్లుచున్నది, అగుచున్నాను” అనునట్టి చువర్ణాంతశబ్దములనుండి సంపూర్ణవర్తమానక్రియారూపముల నిష్పత్తిని గూర్చియే యెత్తుకొనక పోవుట చూడఁగా, వారికాలమునకుఁ గూడ నీ రూపములకు, ప్రత్యేకక్రియాపదత్వము వ్యవహారమున సిద్ధింపలేదని నిశ్చయింపక తీరదు. ‘చేయుచున్నది’ అనురూపముచు, చేయుచు + ఉన్నది అనుప్రత్యేకపదములను దృష్టితో లేదా జ్ఞానముతోడనే వారు ప్రయోగించిరి కాని యదియొక సంపూర్ణక్రియ యనుభావముతో వారు వ్యవహరించియుండలేదు. కావుననే చువర్ణాంతశబ్దములనుండి వర్తమానక్రియ లప్పటి కేర్పడనే లేదని చెప్పవలసియున్నది. ఇట్లు చువర్ణాంతశబ్దములనుండి వర్తమానక్రియారూపములు భాషలో నేర్పడక పూర్వము, అంతకుమునుపే ఇత్వంతరూపము భూతకాలరూపములను ప్రత్యేకముగా నేర్పడియున్నది, గావున, చేయుదు- చేసెద, అకు ఉదు-ఎదులతోఁ గూడిన రూపములు భవిష్యద్వర్తమానకాలములను రెండిని సూచించుననై యుండును కాని సామాన్యవ్యవహారమున ఎదరూపము వర్తమానకాలమునను ఉదురూపము భవిష్యత్తునను విశేషప్రయోగము గలనై యుండుటను బట్టి కేతనవెన్దన లట్లై తమవ్యాకరణములఁ జెప్పినట్లగు పడుచున్నది. ఎదరూపము భవిష్యత్తునను, (పని యేమి పంచినఁ బడవడి చేసెద ననక” తిక్కన.) ఉదురూపము వర్తమానమునను (నర్ధర్మచూర్గంబులుపుదయ్యె-సభాపర్వ-నన్నయ) గూడ వ్యవహరింపఁబడినను నసిద్ధప్రధానముగా వర్తమానభవిష్యత్తులనే క్రమముగా సూచించున వనుటకు సందేహము లేదుగదా, ఈదిక్కును దొలఁగించుకొనుటకే కన్నులు “మాడిదపం” అను మఱియొక రూపమునుగల్పించికొన్నారు ఈరూపము ‘మాడితు’ అను భూతకాలికరూపమునుండి కల్పింపఁబడినది. సామాన్యముగా నీభాషలలో నర్ధభేదము సూచింపవలసినపు డొక ధాతువుపై మఱియొక సహాయధాతువును జేర్చి ధాతుపల్లవములుగనో-శబ్దపల్లవములుగనో చేసి చెప్పట స్వభావకంబే యగుటచే-ఈధాతురూపాంతరమగు ‘ఇతు’ అనుదానింజేర్చుటచే నేర్పడిన మాడు + ఇతు”మాడితు అను భూతకాలికరూపమునకు ‘అగు-అవు’ అనునస్త్యర్థక సహాయధాతువును జేర్చి ‘మాడిదపు’ అను వర్తమానకాలికరూపమును గల్పించినారు. అవులోని పకారము పకారముగా మూఱుటచే ‘మాడిదపు-మాడిదపు-అయి-మాడిదపు + అం = మాడిదపం- మొదలగురూపము లేర్పడినవి, మాడిదపం అనఁగా మాడితు = చేసిన(ది) అవుచున్నది లేదా-చేసినవాఁడు అగుచున్నాఁడు.

అనువర్తము వచ్చినది. శీర్షకం, గల్పకం మొదలగు హలంతభావపుటలపై 'ఇతు' అనువాదిలోని 'ఇ' కార మగవడక లోపించుచున్నది. వీనినుండి యేర్పడిన ధౌతకాలికరూపములకె శీర్షం, గల్పం' అని ఇకారవిరహితము లై యున్నవి. ఈభాషలో నికారరహితరూపములే విశేషముగా నుండుటకుబట్టి యీందలి ధౌతకాలికచిహ్నముయొక్క మూలస్వరూపమును తెలిసికొనలేని పైయాకరణులు 'ద' కారమునే ధౌతకాలికచిహ్నముగా గ్రహించినట్లే, "శీర్షకం" మొదలగు రూపములకు బట్టి 'దవ' అనువడే వర్తమానకాలచిహ్నముని కూడఁ కలది యట్లెవ్వకరణములలో చానిది తెలిపియున్నాడు. ఇట్లే భాషలో నీరూప మేర్పడిన చాలకాలమున కీ భాషను వ్యాకరించిన పైయాకరణులు యుచితవిధాగము మూలముగా, "దవ" అనునది కన్నడవర్తమాన కాలచిహ్నమై యేర్పడుట తటస్థించినది. తమిళమున 'గిరు' అనునదియు, తెలుఁగునందలి "చు" వర్ణంబుఁ గూడ నిట్లేర్పడినవే యనుటకు సందేహములేదు.

కావునఁ బ్రస్తుతము "అగుచు" అను వర్తమానక్రియావిశేషగూఢములోని "చు" అనునది మాత్రమెట్లువచ్చినది యుచితమయియును బరిశీలించుము. తెలుఁగునందలి చేయుచు-చేయుతు-చేస్తూ అనునది కన్నడమునందలి "మాచుత్తు" అనువాదితో సలిప, మనదే యనుటకు సందేహ మ్మృశలేదు. చేయుతు-అనువాదిరూపాంతరమే చేసుతు, చేస్తూ" అనునది మఱిగొందఱి యచ్చారణములో తుది 'తు' వర్ణము 'చు' వర్ణముగా మారుటచే, చేయుతు- అనువాదికి 'చేయుచు' అనురూపాంతర మేర్పడినది. చేయుతు-చేస్తూ, అనునదియు, చేయుచు అనునదియు సమకాలికరూపములే యై యుండును. కాని 'చేయుచు' అనునది యుత్తమవర్ణములచారియొక్క లేదా శిష్టలయొక్క వ్యవహారములోని దగుటచేఁ గాఁబోయి శిష్టరూపమై సాధుత్వమును బడసి పండితులకరితమై, శిష్టవాత్సల్యమునను, బ్రయోగింపఁబడి వ్యాకరణములలోని శక్తివది. 'చేస్తూ' అనున దప్పటినుండి యిప్పటివఱకు సామాన్యజనులవ్యవహారముననే విలించియుండుట తటస్థించినది.

ఇట్లు "చేసెదను" అనునది వర్తమానక్రియారూపముగఁ బరిగణించఁబడిన కాలముననే "చేయుతు-చేయుచు" అనుతద్ధర్మాధికరూపముయందీ "చేసుతు, చేస్తూ-చేయుచు"-అను వర్తమాసార్థక్రియారూపవ్యవిశేషగూఢములుభాషలో బయలుదేరి వ్యవహారికభవమువచ్చినవి. ఇంతకుఁ గన్నడభాషలో వర్తమా

నార్థకక్రియావిశేషణ మగు “నూచుత్తు” అను దానివలెనే తెలుగు నందలి “చేయుచు”-చేస్తు-అనురూపములు కూడ సంతకు పూర్వము చిరకాలము నుండి భాషలో కాలభేదములేక తద్వర్తార్థకముగ వ్యవహరింపఁబడుచున్న “చేయుచు” అను “ఉచు” శబ్దాంతరూపమునుండి యేర్పడినదని తెల్పుటయే నాముఖ్యవిషయము. ఆంధ్రలోకవ్యవహారమున చేయుతు- “చేయుచు” అను ప్రాచీనరూపములు ‘చేసుతూ’ చేస్తూ, చేయుచు అనురూపములను బొందినపుడే నీనికిఁ బ్రత్యేకముగా వర్తమానార్థకమున సూతనశక్తి సంక్రమించుటయు ఉద్వంతరూపమునకుఁ గలవర్తమానభావ్యభిప్రాయార్థకసందిగ్ధావస్థ నదలి భావ్యర్థమున వ్యవహారము ప్రబలమగుటయుఁ దట్టింపినది. కావుననే ‘చేయుచు’ అనునది ప్రత్యేకముగా వర్తమానార్థకక్రియావిశేషణముగా భాషలో నేర్పడినది. ఇక దీనినుండి క్రియారూప మేర్పడవలసియున్నది. ‘చేసి’ అను భూతకాలికన్యూనరూపమువలెనే ‘చేయుచు’ అనునది కేవల వర్తమానన్యూనరూపమే గాని సంబంధార్థక విశేషణరూపము కాదు. ‘చేసి’ అనుభూతన్యూనమునకు ‘చేసిన’ అనుసంబంధార్థకవిశేషణము భాషలో నేర్పడియున్నది. ఇది “చేసెతు” అనుదానికి సంబంధార్థక ‘అ’ కారము చేర్చుటచే నేర్పడిన “చేసెత” అనుదానికి రూపాంతరముగా నేర్పడినశబ్దము. ఇది తమిళమునందలి ‘శైయద’ పాడిన అను వానితో నభిన్నంబైనదే. ‘చేసిన’ అనుదానినుండి వాఁడు, అది, ఆను, మొదలగు సర్వనామములను జేర్చుటచే, చేసినవాఁడు-చేసినవాఁడు, చేసినాను, చేసినావు మొదలగు cf త. శైదాన్. శైదేన్ etc., క్రియారూపము లేర్పడినవి. ఇవి చేసెను, చేసెతిని, చేసెతిని, అని ‘ఇతు’ అనుదానితోఁ గూడినరూపములకంటె సర్వావీరములు. భూతమునందలి చేసిన, (శైయద,) అను సంబంధార్థకక్రియావిశేషణముతోఁ జొల్పఁదగిన వర్తమానసంబంధార్థకరూపము (relative participle) తెలుగులోఁ గనఁబడుట లేదు. చేయుచు అనుదానినుండి చేయుచు అనియో, లేదా-చేయుతు- అనుదానినినుండి-చేయుత, చేయున” అనియో యేర్పడియుండవలెను. అట్టిది తెలుగులో నేర్పడలేదో లేదా అంతరించినదో చెప్పలేము. చేసెతు-నుండి చేసిన-శైయద” అనురూపము లేర్పడియుండఁగా, చేయుతు- అనుదానినుండి చేయుత-చేయున, అనురూపములు భాషలో నేర్పడకుండునా యని ఖరిశీలింపఁగాఁ దెనుఁగున లేకపోయినను, సజాతీయభాషయగు మళయాళములో నట్టిరూపము లున్నట్లగవడినది. ఆభాషలో వర్తమానార్థకరూపము “శైయ్యన్నేన్”

అనియు, సంబంధార్థక్రియారితేషణరూపము “శైశ్వుఁడు” అనియుఁ గలవని తెలియవచ్చినది. ఈ ‘శైశ్వుఁడు’ అనునది తెలుఁగునందలి ‘చేయుదు’ రమి శమునందలి ‘శైశ్వుఁడు’ అనుప్రాచీనరూపమునూడి యేర్పడిన సంబంధార్థక విశేషణరూపమై యుండు ననటకు సందేహములేదు.

శైశ్వుఁడు, శైశ్వుఁడు: శైశ్వుఁడు + అ = శైశ్వుఁడు, శైశ్వుఁడు + ఏన = శైశ్వుఁడు, సర్వనాను ప్రత్యయములు లేకయే “శైశ్వుఁడు” అనునది లింగవచనభేదము లేక అన్నిలింగములలోను వచనములలోను నా భాషలోఁ బ్రయోగింపఁ బడుచున్నది. నాశైశ్వుఁడు, నామ శైశ్వుఁడు. అనశైశ్వుఁడు, అనశైశ్వుఁడు, నీ శైశ్వుఁడు - యీ శైశ్వుఁడు - శైశ్వుఁడు మనిషా = చేయుచున్న మనిషి. ఇక్కడ మళయాళములో ‘శైశ్వుఁడు’ అని యున్నదానికి బదులుగాఁ దెలుఁగులో “చేయుచున్న” ‘చేయుతున్న’ ‘చేస్తున్న’ అనురూపములను వాడుచున్నాము. అనఁగా చేయుతు - అనుదానినండి సంబంధార్థకవిశేషణము చేయుత - చేయుత - అని చేయక, చేయుతు - అనుదానికి మరల వసర్థార్థక మగు ‘ఉండు’ ధాతువునండి నివృత్తిచేయుఁబడిన ఉండు - ఉండ - ఉన్న అను సంబంధార్థక్రియారితేషణము ను సహాయముగాఁ జేర్చి, చేయుధాతువునండి సంబంధార్థక్రియారితేషణమును నివృత్తిచేసి కొన్నాము. ఇట్లు - చెయ్ - ధాతువు, దానిపై నతిప్రాచీనకాలముననే దానికి యానాచార్యమును వ్యక్తీకరించుటకుఁగా - ఉతు - ఉండు - అనుసహాయధాతువు చేర్పఁబడి, చెయుండు - చేయుదు, అనురూపము లేర్పడినవి. ఇవియే కాలమునఁ గాలభేదమును సూచించునవై యుండలేదు. మూఁడుకాలములందును బ్రయోగింపఁబడుచుండెడివి. కావుననే తద్ధర్మార్థకము అనఁబరఁగినవి. కాలక్రమమున వీనికి సర్వనాను ప్రత్యయములు చేర్పఁబడుటచే బురుషవచన భేదముమాత్ర మేర్పడినది శైశ్వుండు అనునీఉండుంతరూపమే ప్రాచీనరమిశమున, కాలాదిభేదములేకయే ప్రయోగింపఁబడి కొంతకాలమునకు “పేర్చు” అనఁబడు క్రియారితేషణముగా మారినది, ఈ ‘శైశ్వుండు’ అనుదాని రూపాంతరమే యగు శైశ్వుఁడు అనునది మళయాళమున, తద్ధర్మార్థకముగ వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినది. ‘శైశ్వుండు’ లోని ‘దు’ వర్ణము జాతిపోవుటచే నేర్పడిన “శైశ్వుం” అనురూపము రమిశమునందును, దీనికి రూపాంతరమే యనఁడగిన “చేయును” అనురూపము తెలుఁగునను తద్ధర్మార్థకములు గనె వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చినను, గాలక్రమమున భవిష్యత్వమార్తకాఁగ

ములందు ప్రథమపురుషులలో లింగవివక్ష లేకయే ప్రయోగింపఁబడుట తటస్థించినది. తమిళమున నీరూపమును 'వర్ణ' పదవైశేష్యమునందును. వాడు, అది, ఆమె, అని, చేయును, అని తెలుఁదనఁ జెప్పినట్లే అవకశేయ్యం, అవశేయ్యం, అనుశేయ్యం, అప్రశేయ్యం, అని తమిళమునను జెప్పవచ్చును. ఉత్తమమధ్యమపురుషులలో 'శేయ్యండు' అనుదాని రూపాంతర మగు 'చేయుదు' అను 'దు' వర్ణాంతరూపమే వాడుకొనఁబడుచునుండి కొంతకాలమునఁ బురుషభేదమును సూచించుటకుఁగా-చు, పు ప్రత్యయములు చేర్పఁబడియుండును. అనఁగా నీపు చేయును, నేనుచేయుదు, అని కొంతకాలము వ్యవహారము జరిగినపిదప చేయుచువు, చేయుచును, చేయుదురు మొదలగురూపము లేర్పడియుండు ననుట తమిళములో 'శేయ్యండు' అనునదే ప్రాచీనకాలమున నన్నిపురుషులలోను వాడుకొనఁబడినను, చేయును-అనుదానికి రూపాంతర మగు 'శేయ్యం' అను దువర్ణవిరహితరూపము ప్రథమపురుషును మాత్రమే సూచించున దైనవెరుక ఉత్తమ, మధ్యమపురుషులను సూచించుటకుఁగా శేయవే, శేయవేమ, శేయవామి, శేయవీర అనురూపములు బయలుదేరినవి. తెలుఁగులోవలె- చేయుదును, చేయుచువు అను దువర్ణసహితరూపము లేకారణముచేతనో యాభాషలో నంతరించినవి. ఇట్లు తమిళమున- శేయ్యండు, మళ-శేయ్యన్ను, తె-చేయుదును, కన్న-మాడుత్తు, అనురూపము లభిన్నములుగ నె కనఁబడుచుండుటచే నీనికిఁ మూలంబగు ప్రాచీనభాషలోనుండియే వీనిలో సంక్రమించిన వనియు, నివియతిప్రాచీనము లనియు నిశ్చయింపఁదగియున్నది. మళయాళభాషలోని 'శేయ్యన్ను' రూపము కాలపురుషులింగాదిభేదము లేకయే యుప్పటినుండి యిప్పటివఱకు వ్యవహరింపఁబడుచుండఁ దక్కినభాషలలోఁ గాలక్రమమున నాప్రాచీనరూపమునుండి లింగాదిభేదములతోఁ గూడినరూపము లేర్పడిన వనియు భూతకాలమునకుఁ బ్రత్యేకరూప మేర్పడినతరువాత, నాప్రాచీనభాషనుండి చీలిపోయి భిన్నభాషలుగా నిరపడిన యీతమిళాంధ్రకన్నడములలో వర్తమానరూపములు ప్రత్యేకముగాఁ గల్పింపఁబడిన వనియుఁ దలంపఁదగి యున్నది. వైరూపములలోని 'ఉండు'-ఉదు-వలెనే ధాతువుల క్రియాపదత్వమును వ్యక్తపఱుచుటకు సహాయధాతువుగాఁ జేర్పఁబడి 'అగు' అనుదానితోఁగూడినఁ శేయగు అనుదానిపై వసత్యర్థక 'ఇరు' ధాతువును చేర్చు సర్వనామ ప్రత్యయములను గూర్చుటచే, తమిళ

మున తైగు + ఇరు + ఏ = తైగి రేఁ అనువర్తమానకాలరూప మేర్పడినది. కన్నడములో మాడుత్తు, అనుదానినుండి మాడుతైనే అనువ్యావహారికరూప మొకటి, మాడిను అనుభూతకాలికరూపమునకు - అగుధాతువును జేర్చుటచే మాడిదపం అనుగ్రాంథికరూపము మఱియొకటి, వర్తమానకాలికరూపములుగా నేర్పడినవి. తెలుఁగునను కన్నడమందువలెనే (భూతకాలికరూపమునుండి) చేసెదను అనున దొకటియు, చేయుతు - అనుదానికిని దానిరూపాంతర మగు - చేయుచు అనుదానికిని వసత్కర్తక 'ఉడు' ధాతువుయొక్క క్రియావిశేషముగా 'ఉన్న' శబ్దమును జేర్చి దానిపై నిర్వనామములను జేర్చుటచే చేయుతు + ఉన్న + అను = చేయుతున్నాను - చేసుతున్నాను - చేస్తున్నాను - అనియు, చేయుచు + ఉన్న + అను = చేయుచున్నాను అనియు రూపము లేర్పడి యందు చేయుచున్నాను అనునది గ్రాంథిక భాషలోను చేస్తున్నాను అనునది వ్యవహారభాషలోను స్థిరపడినవి.

దీనినిబట్టి కన్నడములో "మాడుత్తుం" అనువర్తమానక్రియావిశేషగరూపముతో నభిన్నంబై చేయుతు చేస్తూ అనుదాని రూపాంతర మైన చేయుచు అనునదే తెలుఁగున వర్తమానక్రియాన్యాయముగా వ్యవహరింపఁబడుటంజేసి 'చు' వర్ణమే వర్తమానార్థక చిహ్న మని తేలుచున్నది. దీనినుండి సంబంధార్థకవిశేషము చేయవలసివచ్చినపుడు 'ఉన్న' శబ్దసహాయము మరల గ్రహింపఁబడినది. 'తైగు' అనుదానికి ఇరెఁ, ఇరాయ్, ఇరార్, ఇరదు అనుసహాయధాతుక్రియారూపములు తమిళమున వర్తమానార్థమునఁ జేర్పఁబడినట్లే, తెలుఁగునను ఉన్నాను, ఉన్నారు, ఉన్నావు, మొదలగు ఉండు అను సహాయధాతువుయొక్కక్రియారూపములు చేర్పఁబడినవి. ఇట్లాంధ్రభాషలోని వర్తమానార్థక ప్రత్యయము 'చు' ఎర్లంటే యనియు - తక్కినభాషలలోఁగూడ మాఱురూపమునఁ గనంబడుచునేయున్న దనియు, ఉన్నానుబంధము - వర్తమానసంపూర్ణక్రియారూపమును గల్పించునంద్యమునఁ, తరినసహాయధాతురూపమనియు, నీక్రియారూపకల్పనావిషయమునఁ దెలుఁగుతమిళభాష లొకరీతి సంప్రదాయమునే అనఁగా వసత్కర్తక సహాయధాతురూపమును జేర్చుకొనుట యనుసంప్రదాయమునే యవలంబించిన వనియు, సువ్యక్తం బగుటయేగాక, యీరూపముల నిష్పత్తిక్రమ మిభాషలసాహిత్యమునుగూడ వెల్లడించుచున్న వనియుఁ దేటతెల్లం బగుచున్నది.

ఇతనితండ్రిపేరు గోవిందుడు. విశ్రాముడు, రాముడు, మొదలగువా రీతని పుత్రులు. ఈరాయమకుటుంబు తనయమరవ్యాఖ్యానములో 270 మందిగ్రంథకర్తల వచనములఁ బ్రమాణముగా గ్రహించె నని ఆఫ్రెక్టు (Aufrecht) వ్రాడి తుండు చెప్పుచున్నాడు.

5. భట్టోజీదీక్షితుని కుమారుడైన భానోజీదీక్షితుడు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానము వ్యాఖ్యసుధ. దానికి రామాశ్రమి యని నామాంతరము కలదు. దీనిని వాఘలవంశస్థుఁ డైన కీర్తిసింహునిప్రార్థనచే 17 వ శతాబ్దములో భానోజీ దీక్షితుడు వ్రాసెను. గ్రంథకర్త యితరనిఘంటువులనూడి శ్లోకములను బ్రమాణముగా నుదాహరించుటవలన మూలమును సమర్థించుచుఁ బెంచుచు విపులముగా వ్రాసెను.

6. నారాయణశర్మ 1619 సం॥రములో నమరకోశపంజిక లేక పదార్థకాముది యనువ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

7. రామనాథవిద్యావాచస్పతి 1633 లో త్రికాండవివేక మనునొక వ్యాఖ్యానమును రచించెను. దీనియొద్దాతములోఁ బెక్కు ప్రమాణశ్లోకములుదాహరింపఁబడినవి.

8. గౌరాంగమల్లికుఁ డనువానిపుత్రుఁడు భరతమల్లికుఁడు లేక భరత సేనుఁడనువాఁడు వ్రాసిన యమరవ్యాఖ్యానము విక్టిలి ప్రశస్తమైనది. 1 శతముగాను విపులముగా నున్నది. వోపదేవుని వ్యాకరణము ననుసరించి దీనిలో శబ్దముల వ్యుత్పత్తులు వ్రాయఁబడినవి. ఈగ్రంథకర్త 18 వ శతాబ్దము మధ్యను జీవించెను. 1639 లో నున్నవోపదేవుని కవికల్పద్రుమమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన దుర్గాదాసుఁ డతనిని, తనగ్రంథమందు, పలుచోట్ల నుదాహరించెను. ఎట్లనఁగాఁ—“క్షినివాసగత్యో రాధారే క్తిః ఇ త్యమరటీకాయాం భరతః (కవికల్పద్రుమః) ఘటంతోపి క్వచి న్నపుంసక మితి ధాతువ్రదీపే, ఇ త్యమరటీకాయాం భరతః”

9. శివరామచక్రవర్తికిఁ బార్వతికిఁ గుమారుఁ డైనమధురేశవిద్యాలంకారుఁడు 1666 సం॥ లో నమరకోశమునకు సారసుందరి యనునొక వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. “శాకే సోమ ర సేషు భూమి గణితే శ్రీ పార్వభామార్తజో దుర్గాదాస ఇమాం చకార విశదాం టికాం స్వబోధా దపి॥ గజాప్తతిథియు క్కాకే విద్యాలంకార ధీమతా॥ లింగాదిసం గ్రహేటికాం నిర్ణయే సారసుందరిం॥

శివరామచక్రవర్తి జనకః పార్వతీ ప్రసూః యస్య స మధురేశోఽసా చకార సారసుందరీమ్” ఇతఃదు సుపద్మవ్యాకరణానుసారముగా శబ్దముల వ్యుత్పత్తులను వ్రాసెను. ఈమధురేశుఁ డమరకోశసరణి నవలంబించి “శబ్దరత్నావళి”యను మఱియొకనిఘంటువును వ్రాసెను.

ఇప్పుడు నేను జెప్పినవ్యాఖ్యానములు కాక నామలింగానుశాసనము నకు మఱి నలువది వ్యాఖ్యానము లున్నవి. వాని నన్నిటి నిచట గ్రంథవిస్తర భీతిచే వ్రాయలేదు. కోల్పాభికు తానమరమునకు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతములో నచ్యుతోపాధ్యాయుని వ్యాఖ్యాప్రదీపమును నీలకంఠుఁడు రామతర్జనవాగీశుఁడు వ్రాసిన మఱిరెండు వ్యాఖ్యానములకు జెప్పెను. వీరిలో రామతర్జనవాగీశుఁడు కలాపవ్యాకరణము ననుసరించి శబ్దవ్యుత్పత్తులను వ్రాసెను. రఘునాథచక్ర వర్తివ్రాసిన త్రికాండచింతామణి మహేశ్వరుఁడు వ్రాసిన యమరవివేకము సమర కోశమునకు నవీనవ్యాఖ్యానములు.

— 1 అగ్నిపురాణమందలి నిఘంటువు —

అగ్నిపురాణమం దొకనిఘంటు వున్నది. దానిలోఁ గొన్నిశ్లోకములను విడిచినయెడల సమరమే మరల నందు వ్రాయఁబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అమరశ్లోకము లన్నియును గ్రంథకర్త చేసిన మఱికొన్నితప్పులు నందుఁ గాన వచ్చుచున్నవి. ఎట్లనఁగా; పశ్చాన్నితంబః స్త్రీకట్యః త్విజేతుజఘనం పురః (అ-పు-పే 761-అ 18) అమరము-2-6-74 సన్మూర్ధానీ శోధనీ స్యా తస్యకరోఽవకర స్రథా (పే 726-అ 11. అమరము 2-2-78.) ఖడిరపర్యాయ మైన బాలతనయశబ్దము తప్పని క్షీరస్వమి అమర వ్యాఖ్యానములోఁ జెప్పెను. అమర మందువలెనే దీనిలోను ముందు బుద్ధునిపేళ్లు తరువాత బ్రహ్మాదిదేవతలపేరులు చెప్పఁబడినవి. అమరమందుకంటె దీనిలో నూతనవిశేషము లెవ్వియు లేవు. దీనిలో సభ్యాయములవరుస క్షేణుగా నున్నది । స్వర్గపాతాళాదివర్గములు. 2 అవ్యయవర్గము 3 నానార్థవర్గము. 4 భూమివనాపి ధ్యాదివర్గములు. 5, 6, 7 సృబ్రహ్మ త్రియఃకటాచ్ఛద్రాది వర్గములు. 8 సామాన్యనామలింగములు.

— 2 పురుషోత్తమదేవుఁడు-అతనిగ్రంథములు —

ఈపురుషోత్తమదేవుఁడు పాణిన్యష్టాధ్యాయకి భాషావృత్తి యను నొక వ్యాఖ్యానమును, త్రి కాండశేషము, హారావళి, వర్ణదేశన, అనుమూఁడునిఘంటువులను వ్రాసెను. ఏకాక్షరకోశము ద్వితీయాపకోశము కూడ సతఁడే వ్రాసె

నని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. అతనికాల మింతవఱకు నిశ్చయింపఁబడలేదు. కాని 1659 లో జీవించిన సర్వానందుఁ డతనినాలుగుగ్రంథములనుండి శ్లోకముల నుదాహరించుటచే సర్వానందుని కీతఁడు ముందువాఁ డని మన మూహించుకొనవలయును. గోయిచండ్రుఁడు సంక్షిప్తపార మకు గ్రంథమునకు వ్రాసినవ్యాఖ్యానములో నితనిభాషావృత్తినుండి కొన్నివాక్యముల నుదాహరించి యుండుటచే నితఁడు నాశతాబ్దమువాఁడే యని మనము తెలిసికొనవలయును. మంఖుఁడు గాని హేతుచంద్రుఁడు గాని తమగ్రంథములలో నెచ్చటను నితనిని గాని యితనిగ్రంథములను గాని పేర్కొనలేదు భాషావృత్తిగ్రంథ మశ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానమువ్రాయుదు నీ గ్రంథము నితఁడు లక్ష్యగణేనునిస్తాభనపై వ్రాసితి నని చెప్పెను. (వైదికస, యోగానస్థి, రాక్షో లక్ష్యగణేనస్య ఆజ్ఞయాప్రకృతే కర్తణి ప్రసంజన్ వృత్తే ర్గఘటాయాం హేతు మాహ (భాషావృత్తి) 1169 లో లక్ష్యగణేనుఁడు సింహాసన ముద్ఘోషెను, గాత్రస, నీపురుషోత్తమదేవుఁడు వ్రాసిన భాషావృత్తి తక్షిణయాఁడుగ్రంథములు లక్ష్యగణేనుఁడు సింహాసనమునకు రాకమునుచే రచింపఁబడియుండవచ్చును. కావున 1169 సం॥ లో సర్వానందుఁడు పురుషోత్తమదేవుని గ్రంథముల నుదాహరించి యుండుట సమంజసమే జనమేజయుఁడు ధృతిసింహుఁడు పురుషోత్తమదేవునికి సమకాలికులు. శబ్దాష్టవము, ఉత్పలిని, సంహారావృత్తము నను నీయూఁడునిఘంటువులకుఁ బ్రాయశఃముగా వాచస్పతివ్యాఖినిక్రమాదిత్యులు ప్రణేతలై యుండురు పురుషోత్తమదేవుఁడు తనగ్రంథములయందు వీరినిఁ బ్రమాణముగా నుదాహరించెను. అనురునివలె నితఁడును జౌఘుఁడే.

త్రికాండశేషము- ఇది యమరముయొక్కవెలితినిఁ బూర్తిచేయుటకు రచింపఁబడినది యని దీనిపేరుచేతనే తెలియవచ్చుచున్నది. అమరుఁడు విడిచిపెట్టిన శబ్దములను మాత్రమే యందులో సంగ్రహించితి నని గ్రంథకర్త గ్రంథాదియందుఁ జెప్పియున్నాఁడు. అమరునిక్రమమునే యనుసరించి మఱికొన్నిపర్యాయపదములఁ జేర్చెను. అందు కుదాహరణముగా నమరుఁడు చెప్పిన బుద్ధుని పదునేడునామములకు మఱియుప్పదియేడు నామములను జేర్చెను. అమరుఁడు చెప్పిన గౌతమబుద్ధుని యేడుపేర్లకు మఱి మూఁడింటిని గలిపెను. ఇవి గాక రాహులదేవదత్తశ్రావకప్రత్యేకపౌద్ధాదినామములను జేర్చెను. ఇవి యమరశ్లోకములో లేవు. అనురునివలె ననుష్టుప్ శ్లోకములను గాక హలాయుధుఁ డభిధానరత్నమాలలోవలె ననేకవిధము లైనవృత్తములను వాడుక చేసెను.

గ్రంథకర్త హారావలిలో నరు దైనకల్పములను సంగ్రహించితి నని ప్రతిజ్ఞఁ జేయుచున్నాఁడు. “హారావలి నిర్ది తేయం మయా ద్వాదశవత్సరైః” దీనిని గూర్చుటకుఁ బాఠ్యసంవత్సరములు కలి కష్టకడ నట, దానిలోని శ్లోకసంఖ్య 270 మాత్రమే అశ్లోకములు రెండుభాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నవి. వానిలో మొదటిది పర్యాయపదములు. వానిలోఁ బ్రతిపర్యాయ పదసంఘమును (1) పూర్వశ్లోకముగాను (2) అర్థశ్లోకముగాను (3) చతుర్థపాదముగాను విభక్తములై యున్నవి. వానార్థములు కూడ మూడుభాగములు గా విభజింపఁబడియున్నవి. వానిలో నొకకల్పముయొక్క యర్థము (1) అర్థశ్లోక ముచేఁ గాని (2) చతుర్థభాగముచేఁ గాని (3) ఏకపదముచేఁగాని వివరింపఁ బడుచున్నది.

వర్ణదేశన-వచనరూపముగా వ్రాయఁడిర గ్రంథము. శబ్దలక్షణమును బ్రతిపాదించుచున్నది. గ్రంథకర్త దానిప్రయోజనమును గ్రంథాదియొ దిల్లు చెప్పుచున్నాఁడు. “అత్ర హి ప్రయోగేః బహుదృశ్యవాం శ్రుతిసాధారణ్య మాత్మేణ గృహ్యతాం ఖరత్సరప్రాచా ఖకారక్షకారయోః సింహసింఘాన కాదా హకారఘకారయో స్రభా గాదాదిలిపి సాధారణ్యాత్ హిందీర గుడా కేళాదా హకారడకారయోః బ్రాంతయ ఉపజాయంతే! అత స్రద్వివేచ వాయ క్వది ధాతుపారాయణే ధాతువృత్తిపూజాదిభు ప్రవ్యక్తలిఖనేన ప్రసి ధ్లోపదేశేన ధాతుప్రత్యయోగాది వ్యాఖ్యా లిఖనేన క్వది దాప్తవచనేన స్తేషాదిదర్శనేన వర్ణదేశనే య మారభ్యతే! భాషానుభవములేని వారు శబ్దశ్ర వణమూర్తముచే ఖరత్సరప్రకల్పములలోనున్న ఖకారక్షకారములను, సింహ సింఘానకల్పములలోనున్న హకారఘకారములను హిందీర గుడాకేళకల్పముల లోనున్న హకారడకారములను గాడభాషావర్ణములయందువలె వర్ణసాదృశ్య మును బట్టి తప్పుగా నుచ్చరింతురు. కావున ధాతుపారాయణమును, ధాతు వ్యాఖ్యానములను పుష్కలప్రకల్పములను ననుసరించివైకల్పములఁ జర్చించుట యీ వర్ణదేశనయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము.

—1 శాశ్వతుని యనేకార్థసముచ్చయము ?—

ఇది యొక వానార్థవిఘంటువు. ఇది 800 అనుష్టుప్శ్లోకములలో వ్రాయఁ బడినది. ఇది యాఋభాగములు. మొదటి మూడుభాగములలోఁ బ్రథమ భాగమందు, ప్రతికల్పముయొక్క వానార్థములు పూర్వశ్లోకముచేతను ద్వితీయ

భాగముం దర్శశ్లోకముచేతను దృఢీకృతభాగముందు శ్లోకచతుర్థపాదముచేతను తెప్పఁబడినది. నాల్గవభాగము గ్రంథపూర్తికొఱకు నిర్దిష్టమైనది. అయివాఱు భాగములలో నవ్యయములు తెప్పఁబడినవి.

ఈవిభాగము తప్ప నిందులో నొకక్రమము లేదు. శబ్దము లన్ని యు యథాయథముగా నున్నవి. శబ్దరూపముచేతనే లింగము తెలియఁజేయఁబడుచు న్నది. పురుషోత్తమదేవుని హారావళి మహాక్షరణకుని యనేకార్థధ్వనిమంజరి యారీతిగానే యున్నవి.

శాశ్వతునికాల మితవఱకు నిర్ణయింపఁబడలేదు మహాబలుఁడు వరా హుఁడు ననుచుహాకపుల పలహావైని వ్రాసిన తనగ్రంథమును విద్యావిలాసుని యాస్థానమందున్న ఖుకులుఁడు మొదలగువారు జాగ్రత్తతోఁ బఠింపింపి రని యిఁకఁడు గ్రంథాంతముందు వ్రాసెను. ఈవరాహుఁడే వరాహవిహారుఁ డని Borooah (బోరా) వండితుఁడు, Pavolini (పివోలిన్) వండితుఁడు ననుర్పించిరి. ఈవరాహవిహారుఁ డాఱవశతాబ్దముం దుండెను. అమరశోకములోని కొన్ని యర్థశ్లోకములు కొన్ని పూర్ణశ్లోకములు శాశ్వతుని గ్రంథమందుఁ గాన వచ్చుటచే శాశ్వతుఁడమరునికిఁ దరువారివాఁ డని K. G. Oka (ఒకా) వండి తుఁడు ననుర్పించెను క్షీరస్వాయివంటి ప్రాచీనగ్రంథకర్త లర్పణశ్లోకముల నుదాహరించిరి. కావున నతఁ డాఱవశతాబ్దమువకు దగ్గఱగా జీవించియుండవచ్చును.

—1 శబ్దమాలాయుధుని యభిధానరత్నమాల. 1—

ఇది యయిదు కాండములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. మొదటివి స్వరూపిసాలాశసామాన్యకాండలు. ఈనాలుగును బర్యాయపదములతోఁ గూడినవి. కొకది యయిన యనేకార్థకాండములో నానార్థములు నవ్యయము లుఁ తెప్పఁబడినవి. విభక్త్యంతరూపములచే లింగములు తెలుపఁబడుచున్నవి. తక్కినవిషయములలో నమరశోకమువలె నున్నది. ఇందలిశ్లోకసంఖ్య తొమ్మిది వందలు. ఇం దనుష్టుప్శ్లోకములే గాక నానావిధవృత్తములు కలవు. అభిధాన చింతామణికి వ్యాఖ్యాన మైన సారోద్ధార మనుగ్రంథమందు వల్లభగణి యను వాఁడు మాలాయుధటికను జేర్చినను.

మాలాయుధుఁడు అమరదత్తుని, వరరుద్రుని, భాగురిని, వోపాలితుని దనకుఁ బ్రమాణభూతులనుగాఁ బరిగ్రహించెను. “ఇయ మమరదత్త వరరుద్ర భాగురి వోపాలితాది శాస్త్రేభ్యః॥ అభిధానరత్నమాలా కవికంఠవిభూషణార్థ

ముద్రియతే! పండ్రిండవశతాబ్దమునకుఁ బ్రాచీన హలాయుధునిశ్లోకములు వోపాలితునిశ్లోకములు నితరగ్రంథకర్తలచే నుదాహరింపఁబడినవి మహేశ్వరుఁడు వోపాలితుని, మంభుఁడు హలాయుధుని బ్రహ్మాగ్రహతులయగా నెన్నుకొనిరి. క్షీరస్వామి వోపాలితుని గాని హలాయుధుని గాని చెప్పలేదు. హలాయుధుఁడు పదియవశతాబ్దముం దుండె ననియు, మాన్యభేటపాలకుఁడైనమూడవకృష్ణరాజుకు గౌరవించుటకుఁ గవరహన్యమును (ధాతునిఘంటు) ధారారా జైనమూఱవాక్పతి కంకితముగా పీఠశిచ్చాదయువకు మృతపంచీవనీవృత్తియను నొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెనని Ludvig Heller వుడితుఁడు R. G. థండాగ్లాను చెప్పియున్నారు.

—1 యాదవప్రకాశకుని వైజయంతి. 1—

ఇదికూడఁ బర్యాయపదములు నానార్థములు నని రెండుభాగములుగా నున్నది. వానిలో మొదటిది స్వర్ణాంతరిక్షభూమిపాతాళసామాన్యకాండములుగా విభజింపఁబడియున్నది. రెండవభాగము ద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరశేషకాండ లని మూఁడుభాగములుగా విభజింపఁబడినది. ఈ కాండము లన్నియుఁ బ్రత్యేకముగా వొడ్డాక్షరీ యధ్యాయములుగా విభజింపఁబడియున్నది. పర్యాయపదనానార్థపదభాగములు రెండును నమరములోనివానికంటె విస్తీర్ణతరముగా నున్నవి. నానార్థభాగముదు పదము లకారాదిగా నుంచఁబడినవి. ద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరానేకాక్షరములతోఁ గూడిన నానార్థపదములు మూఁడుకాండములుగా విభజింపఁబడినయవి. ప్రతికాండము పులింగాధ్యాయము, స్త్రీలింగాధ్యాయము, నపుంసకలింగాధ్యాయము, అర్థవల్లింగాధ్యాయము, వానాలింగాధ్యాయము నని లింగక్రమమున మరల విభజింపఁబడినది. కొనకాండమునకు మఱినాలుగధ్యాయములు చేర్పఁబడినవి వానిలో వ్యసనపదముచేఁగాని సను సనపదముచేఁగాని మఱియొకవస్తువును బోధించు కొన్నిశబ్దములకుఁ బర్యాయపదములు మొదటిదానిలో నున్నవి. రెండవదానిలో నానార్థములుగల అవ్యయములు, మూడవదానిలో నవ్యయములకుఁ బర్యాయపదములు, నాల్గవదానిలో లింగనియమములుఁ గలవు. పరిభాష లయరములోని పరిభాషలే. సక, క్లిం, నపుం, మొదలగు గుణుతులను నపుంసకలింగము మొదలగువానికి వాడుక చేసెను. దీనిలో వైదికశబ్దములు మొఱుగా నున్నవి.

1017—1137 సంవత్సరములలో జీవించియున్న శ్రీరామానుజమునికి మొదట గురువు, తరువాత శిష్యుఁడు నైనయాదవప్రకాశకు లీ నిఘంటువును

రచించినవాడు. 11 వ శతాబ్దమధ్యమం దీనిఘంటువు రచింపబడెను. గ్రంథ కర్త జన్మస్థానము తిరుప్పట్టులి లేక గృధ్రవరపు. ఇది కాంచీపురసమీపమున నున్నది. మొదట నితఁడు దృఢతరశంకరసిద్ధాంతాభినివిష్టుఁడు, కొనకు శ్రీరా మానుజాచార్యోపదేశ సామర్థ్యముచేఁ దద్విఘ్నేడఁజెయ్యెను.

—1 మహేశ్వరుని విశ్వప్రకాశ. 2—

ఇదియు నొకనావార్ధనిఘంటువు. ఇందలి పదము లంత్యాక్షరనియమ ముతో నమర్పబడినవి. ఒకయక్షరముతో సంతమగు శబ్దము లొకటి మొదలు కొని యేడువఱకు మరల గుంపులుగా విభజింపబడినవి. ఎట్లనఁగా:—తైక కం, కద్వికం, కత్రికం, కచతుష్కం, కపంచకం, కషట్కం, కసప్తకం, ఈయ వాంతరవర్గములలో నకారాదిక్రమము లేదు. పదము లన్ని యు నియమము లేకుండఁ జెప్పబడినవి. గ్రంథాంతమం దవ్యయము లక్షరాంతనియమముతో నే చెప్పబడినవి శబ్దముల లింగములు శబ్దోచ్ఛారణముచేతనే తెలియఁజేయఁ బడినవి. అవసరమున్నచోట భిన్నపదములచేఁ జెప్పబడినవి. స్త్రీలింగపుం లింగాదిరూపములతోనే శబ్దములు చెప్పబడినవి. స్త్రీ పుం మొదలగుశబ్దము లు వాడుక చేయఁబడలేదు. అద్యంతములయందు గొన్నివృత్తములు తప్పఁ దక్కిన శ్లోకము లన్నియు ననుష్టుపులే. గ్రంథాదియం దీగ్రంథకర్త యొక శ్లోకములో భోగీంద్రుఁడు, కార్యాయనుఁడు, సాహసాంకుఁడు, వాచస్పతి, వ్యాధి, విశ్వరూపుఁడు, అమరుఁడు, మంగళుఁడు, శుభాంకుఁడు లేక శుభాం గుఁడు, నోపాలితుఁడు, భాగురి మొదలగువారు లేనకుఁ బ్రమాణభూతు లని చెప్పియున్నాఁడు.

శ్లో॥ భోగీంద్ర కార్యాయన సాహసాంక వాచస్పతివ్యాధీపురస్సరాణాం
సవిశ్వరూపామరమంగళానాం శుభాంగనోపాలితభాగురీణాం కోశావకాళా
త్ప్రకటప్రభావసంభావితానర్ణ్యగుణస్య ఏషః॥ సంపదయ న్నేష్యతి వాంఛితా
ర్థాస్థానం నచింతామణితాం కవినాం॥ అమితశైలచరమాచలమేకలాద్రి తైలా
సభూమివలయాద్యదిహస్తీ కిందిత్॥ ఏకత్రయింశత మగోచరశబ్దరత్న మాలో
క్యతాం తదఖలం సుధయః కవీంద్రాః॥ యద్యస్తవాజ్ఞయమహార్ణవమంధనేచ్ఛా
ప్రాపుం పదం ఫణిపతే ర్యది కౌతుకం వ॥ విశ్వప్రకాశ మనిశం త మిమం నిషే
వ్య సంభావ్యతాం పరమశాద్విక శేఖరశ్రీః॥

ఈనిఘంటువు 1111 వ సంవత్సరములో రచియింపబడెను. “రామానల న్యోమరూపై శృకకాశఽభిలషి తే కోశం విశ్వప్రకాశఖ్యం నిరమా చ్ఛ్రీమ

హేళ్యరః" వైద్యశాస్త్రప్రాచీన్యము గలవాఁడ ననిగర్వితుఁడైన యాగ్రంథ కర్త సాహసాంకమహీశాలుని యాస్థానమందు వైద్యుఁడు- చరకసంహితా వ్యాఖ్యాతయు-నగు హరిచంద్రుని వంశస్థుఁడు. వైద్యులకుఁటుంబములోఁ బుట్టిన వాఁడు. శ్రీబ్రహ్మ యనువాని కుమారుఁడు. శ్రీకృష్ణుఁ డనువాని మనుమఁడు. సాహసాంకచరిత్ర మనుగ్రంథమును వ్రాసిన వాఁడు. ఈవిషయమునే గ్రంథా దియం దిట్లు వ్రాసెను. "శ్రీ సాహసాంకస్మతే రసవద్యవైద్య విద్యాతరంగపద మద్యయ మేవ విభృతః। యశ్చంద్రచారుచరితో హరిచంద్రనామా న్యవ్యా ఖ్యయా చరకతంత్ర మలంఛకార॥ ఆసీ దసీమవసుధాధిపవందవీయే తస్యా న్యయే సకలవైద్యకళావతానః। శక్రస్య దస్త ఇర గాధిపురాధిపస్య శ్రీకృష్ణ ఇత్యమలక్ష్మీలతావితానః॥ కృష్ణస్యచాజని సుతః స్థితపుండరీకవండారపత్రపర భాగయశఃపరాగః॥ శ్రీబ్రహ్మ ఇత్యవికలాత్తముఖారవింద సోల్లాసలాసితరసార్ద్ర సరస్వతీకః। తస్యాత్తజ స్మరసక్తైరవకాంతక్షీరి శ్రీమా న్నహేళ్యర ఇతి ప్రథితః కపీంద్రః। నిశ్శేషవాల్మీయమహర్ణవపారదృశ్వా శబ్దాగమాంబురుహవండరవి ర్భూవ। యస్ససాహసాంకచరితాది మహాప్రబంధ నిర్మాణ నైపుణగుఃకాగతగౌర వశ్రీః। యోవైద్యకత్రయసరోజసరోజబంధు ర్బంధు స్సంతాం సుకవికైరవ కాననేందుః॥

ఈశ్వరప్రకాశముయొక్కక్షీరి దీని ప్రణయనకాలమందేసకలదిక్కులయందు వ్యాపించెను. 1159 లో నున్నబంగాళాదేశపుగ్రంథకర్త యగుసర్వానందుఁడు 1088-1170 లో జీవించిన ఘూర్జరదేశస్థుఁడైన హేమచంద్రుఁడుసీశ్వరప్రకాశ మును దమగ్రంథములలో నుదాహరించిరి. ఈవిశ్వప్రకాశకుగ్రంథకర్తయే యొ కపరిశిష్టమును (Supplement) వ్రాసెను. దానిపేరు శబ్దభేదప్రకాశిక. అది శబ్దభేదము, బకారభేదము, ఊష్ణ భేదము, లింగ భేదము ననినాలుగు విదేశ ములుగా విభజింపఁబడియున్నది. 1598 లో జ్ఞానపీఠులగణియునునొక జైనకం దితుఁడు దాని కొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను.

—(మంఖుని యనేకార్థకోశము)—

భాగురి, కాత్ముఁడు, హలాయుధుఁడు, హుగ్గుఁడు, అమరసింహుఁడు, కాళ్యతుఁడు, ధన్వంతరి వ్రాసిననిఘంటువుల నాధారముగాఁ జేసికొని మంఖుఁ డనేకార్థకోశ మను నొకనిఘంటువును వ్రాసెను. అతఁడు గ్రంథాదియం దిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు:—

ఆంగ్లమునుండి యాంధ్రమింకను గ్రహింపవలసిన

విషయములు.

—జటావల్లభుల పురుషోత్తముగారు, బి. ఏ. కొవ్వూరు.—

రెండుజాతులకు దైవికముగ నిన్నిహితసంబంధ మేర్పడినపు డందొక జాతినుండి మఱొకజాతి సాంఘికసారస్వతాద్యనేకవిషయములలో నూతనాంశములను గ్రహించును ఆరెంటిలోను దుర్బలమగుజాతి బలీయమగుజాతినుండి యెక్కువవిషయములను గ్రహించును అంగ్లేయులకును మనకును సుమా రిన్నాఁటసంవత్సరములనుండి వచ్చుచున్న సాంగత్యమువలన మనకు మొత్తముపయిని లాభము వచ్చినను నష్టము వచ్చినను సారస్వతవిషయములో మాత్ర మాంధ్రుల మగు మన మాంగ్లేయుల భాషావాఙ్మయములనుండి యనేకలాభములను బొందియున్నామని యంగీకరింపవలసియున్నది ఇంకను ననేకలాభములనుబొందవలసియున్నాము. అందు ముఖ్యము లని నాకుఁ దోచినవాని నీక్రిందఁబెల్పుచున్నాను.

(1) సారస్వతదృష్టితో వార్తాపత్రికలను నడిపుట యనునది మనమాంగ్లేయులనుండి గ్రహింపవలసియున్నది. ఆంగ్లములోని గద్యరచన చమత్కృతులన్నియుఁ బత్రికలోనే పుట్టి పెరిగిన వని చెప్పవచ్చును. అడిసను స్త్రీలు అను వారితోఁ బ్రారంభించి యారీతివాఙ్మయము నేటివఱకును బెరుగుచున్నది. పెద్దపెద్దతరగతులకుఁ బాఠ్యగ్రంథములలోఁ జేర్చఁదగు వ్రాతలు వారివార్తాపత్రికలలోఁ బ్రచురింపఁబడుచుండును. ఈవిధమగు సారస్వతము మన మాంగ్లమునుండి గ్రహింపవలసియున్నది.

(2) వాక్యరచన విశేషములను బరిశీలించు నింగ్లీషులోని రెటరిక్ (Rhetoric) అను కళను మనము వృద్ధి నొందించుకొనవలసియున్నది.

(3) నైనుకు సంబంధించిన పారిభాషికపదములను యూరోపియనుభాషలలోనుండి యెట్లు గ్రహింతుమా యని విచారించుచుఁ గార్యహీనుల మై చేతులుగట్టుకొని కూర్చుండుటను మాని యాంగ్లేయు లేరితిగ లాటినుపదములను నిరాటంకముగఁ దీసికొనినారో యట్లే సంస్కృతభాషలో సార్థము లగు పారిభాషికపదములను మనముసృష్టించుకొనవలసియున్నది.

(4) పైనున్న సన్నివేశ దేశభాషలలోనికి బరివర్తనము చేయవలసి యున్నది.

(5) గ్రంథాలయోద్యమములను స్థాపించియు నిర్వహించిత ప్రారంభ విద్యావిధానము లేర్పడిచియుఁ బాఠకులసంఖ్యను హెచ్చింపవలెను.

(6) Shelley's Defence of Poetry మున్నగు సారస్వత విమర్శ గ్రంథములను దలఁచుచున్నవైనను మనలో లేకున్నవి. ఎవరినో యొకవ్యక్తిని దూషించుటయో భూషించుటయో మాత్రమే విమర్శ యని మనలోఁ జాల మంది భావించుచున్నట్లగుచున్నది. కాని ప్రెనిజెప్టుబడిన గ్రంథకర్తలవలె సారస్వతసమస్యలను నేర్పుతోఁ జక్కనితైలితోఁ జర్చించు విమర్శకులు మనలో నింతవఱకును లేరనియే చెప్పవలెను.

(7) ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రకు సంబంధించిన గ్రంథములు బయలుపెడల వలసియున్నవి.

(8) నీతికిని వేదాంతమునకును దేశచరిత్రలకును సంబంధించిన గ్రంథములను సారస్వతములోఁ గూడ నున్నతస్థానము వలంకరింప నర్హమగురీతిని రచించుట యనుదానిని మన యాంగ్లవాఙ్మయమునుండి నేర్చుకొనవలసియున్నది. గిబ్బను రచించిన రోమకసామ్రాజ్యక్షీణపతనచరిత్ర (Decline and Fall of the Roman Empire) ను మెకాలీ రచియించిన యాంగ్లదేశచరిత్ర (History of England) ను బోలింగ్ గ్రంథములు మనభాషలో రచింపఁ బడవలసియున్నవి.

(9) వచన గ్రంథములలోను బద్యగ్రంథములలోను నుత్తమమైన భాగములను వేఱుచేసి చిన్నచిన్నగ్రంథములుగఁ బ్రచురించుట యాంగ్లములో నాచారముగ నున్నది. ఆంధ్ర మీవిషయమున నాంగ్లము వనుకరింపవలసి యున్నది.

(10) బి. ఏ. తరగతిలోఁ బాఠ్యగ్రంథముగ నుండఁదగిన వచనకావ్య వింతవఱకు నాంధ్రములో లేకుండుట శోచనీయము. ఈకొఱతఁ దీర్చుకొనుటకు మన కాంగ్లము మార్గదర్శి కావలెను. మనలోఁ గేవలము శూన్యముగ నున్న ఎసే (Essay) అను వాఙ్మయవిభాగమును గూడ నాంగ్లేయులనుండి యునుకరింపవలసియున్నది.

పంపి 3] అంగమునుండి యాంధ్రమింకను గ్రహింపవలసినవిషయములు. ౧౧౫

(11) సభ్యములగు ఛార్వులును, జ్ఞానమును గల్గించు నవలలును నిపుడు మనలో మృగ్యములుగ నున్నవనియే చెప్పవలెను అంగ మీవిషయములలో మనకు మార్గము చూప నర్హమైనది.

(12) ఉపన్యాసము నొక కళగా సభ్యసిండుట మనలో లేదు. ఎంతవండితులైనను మనవారు మాటలాడునపుడు వ్యాకరణము గాని సామాన్యవాక్యరచనపద్ధతి గాని పాటించుటలేదు అంగ్లేయులలో నట్లుగాక చక్రవిత్తెలిలో నిర్దుష్టభాషలో నుపన్యసిండుట పరిపాటియైవది అంగ్లేయులే కాక మనవారుఁ గూడ నట్లుచేయుచున్నారు. ఈకళను మన యాంగ్లమునుండి గ్రహింపవలసియున్నది.

(13) వ్యతిరేకదృష్టాంతముచే నాంగ్లమునుండి మనము గ్రహింపవలసిన యొకవిషయమును మనవిచేసిదను. అది గ్రామ్యగ్రాంథిక భాషలకు సంబంధించినది. భాషకు స్థిరత్వమునుండి నీలైవంతవఱకు ముడువట్లు మనము యత్నింపవలె నని వానివలనఁ జేయును. నేటికి సుచూ యాటువందల సంవత్సరముల క్రిత నాంగ్లములో చాసర్ అను నొకకవి యుండెను. ఆతని కవిత్వమునేకవిధములచేత నాంగ్లవాఙ్మయమునకు మకుటమని చెప్పవలెను కాని నేటియాంగ్లేయుల కాకవించించిన గ్రంథములను జదివి యానందించుభాగ్యము లేదు. ఏమన-ఈయాటువందల సంవత్సరములలో నింగ్లీషుభాష యంతగ మాటిపోయినది. మనమన్ననో సుచూరు వేయిసంవత్సరములనాటి పన్నయభట్టు రచించిన భారతభాగము వాఙ్మింపఁగలుగుచున్నాము అందులకుఁ గారణము మనము భాషలో మార్పునుగలుగనీయకుండుటయే అంగ్లాంధ భాషావాఙ్మయములలోని యావ్యత్యాసముచుబట్టి భాషలో మార్పు గలుగనీయ రాదను నొక పాఠమును మనము గ్రహింపవలసియున్నది.

గ్రంథస్వీకారము.

నచ్చలి:—కవి, బ్రాహ్మణ శ్రీవతిశాస్త్రిగారు- వీరాంధ్రలోకమున సచారపాండిత్యవిఖ్యాతి గాంచిన కీ శే. శ్రీభద్రాద్రిరామశాస్త్రిలవారికుమారుడు.

“మృదుమధురపదలలితమును, సనాతనాధునాతన భావమిలితమును, విశుద్ధధారాకలితమును నయి యలరారుచున్న ‘నచ్చలి’ సహృదయబృందమునకు నచ్చలియే....కవి యొసరించిన యీమహాస్వేషణమున సర్వమతములును సమత్వము నందె ననుట మహాగభీరభావధరిత మని నిమగ్నకవశ్యు లంగీకరింపఁగలరు నెమకుటలో మూర్తిత్రయంబు కరఁగి ముద్దయయ్యెను. మహాప్రకృతి మహేశ్వరునితో వియ్యమందెను. దశదిశావ్యాప్త మగు వైవిధ్య మంతయు నేకత్వశోభను జెప్పించెను. అయ్యదియే ముమ్మోసలసిలునకు మూలదండము. అట్టిదియే శ్రీవతి యైక్యానుసంధానము. ఇంత జనలోత్సవ భావసంపద నింతపిన్నవయస్సునఁ గాంచఁగలిగిన యీకవి కడుంగడుధన్యుడు.”

కథ:--నిద్రలో నెవ్వరో మేలుకొలిపినట్లయి యన్నిదిక్కులవెదకఁజోవును, గలవచ్చును. ఆకలలోఁ గవి వివిధవిషయములు చూచును. చూచినవానినెల్ల మనకు హృదయంగమముగా నుండునట్లంకరించి చెప్పుచు వెదకివెదకి తుదకు నచ్చలింగాంచి నిర్వృతిం బొందును

“నెచ్చుడి నెలకొన్న నినుఁగాంచ లేక, ఆలయము లని దివ్యస్థలము లని మతము లని భజనమందిరము లని, మునుఁగుట లని నోము లని పూజ లని యింక నేమేమో యనేకవిధముల, ఒడినున్న బిడ్డకై యూరెల్ల వెదకు తల్లిపోలికఁ దల్లడిల్లిపోయితిని, ఎట్లుకొరిసనట్టులేయుండు నిన్ను నెవరెట్టి నామంబు లిడిపిల్చికొన్నఁ బ్రణవాంతరం బయి ప్రణయార్థమగుచు నచ్చలియను పేర నేచిల్చికొందు”

ఈవాక్యములకే నచ్చలియనుగ్రంథము ప్రమాణ మగుచున్న దని మేము తలచుచున్నారము. మంజరీమార్గము నిర్దుష్టముగ నిరర్గళభారతో విరాజిల్లుచున్నది. ఇందుఁ గవికిఁ గలపాండిత్యము వెల్లడి యగుచున్నది. అభిప్రాయము స్పష్టమగుచున్నది. శ్రీవతిశాస్త్రిగారు బహుకాలము ద్రవిడదేశములో

నుద్యోగవశమున నుండియును మాతృభాషను గడుంగృహింపి యిట్టికావ్యము వాంఛలోకమున కొనంగుట మాతృభాషాభిమానము.

దీనివలన 1-0-0. చెన్నపురి వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రిలు అందు వస్తువారియొద్దఁగాని, కాకినాడలోఁ గవిగారియొద్దఁగాని దొరకును.

సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర — ప్రథమసంపుటము. వైదికవాఙ్మయము.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్సంఘమాలలోని పదియవగ్రంథము.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు రిజిస్ట్రారుగారు దయతోఁ బంపినది.

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి రచిత వేదశాస్త్రగ్రంథములు పరిశీలించి వేదకాలనిర్ణయములను వేదధర్మములను దత్తత్రాలోక పురుషాచారభేదంబులను విస్తృతముగాఁ దెలియఁజేయు సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రము ప్రథమసంపుటమును బూర్తిగాఁ జూచినాఁడను. వారిచరిత్రభావిశేషమును నైపుణియునుఁ జాలఁ బ్రశంసనీయము లై యున్నవి. చిరకాలమునుండి వేదము లపారుషేయము లని కొందఱు నీశ్వరకృతము లని కొందఱును జెప్పమననైయామిక వేదాంతశాస్త్రానిమితకర్తల యభిప్రాయములను, ఆధునికనవనాగరకుల కాలనిర్ణయసూచక సైన్యశిలాశాసనగ్రంథాదినిరూపణలతో సమన్వయముచేసి వేదశాస్త్రములు సకలమతగ్రంథములకంటె బహుప్రాచీనము లని స్థిరపఱిచి హిందూమతమునకు మహోపకారమును గావించినారు. వేదమందు ఋషులుగా మంత్రద్రష్టలుగా వ్యవహరింపఁబడు ఋషులందఱును బూర్వమందున్న మంత్రములను స్మరించి విశదీకరించినవారే కాని నూతనసప్తలుకారనువిషయమును శ్రీశాస్త్రిలువారు విశదీకరించుటచే వేదము లనాదులని చెప్పకొంకరసిద్ధాంతమును స్థిరపఱిచినారని నేను విశ్వసించుచున్నాఁడను.

శ్రీశాస్త్రిలవారు, ఉత్తరధ్రువము హిమవ్రళయానంతరయుగారంభ మను శీర్షికాప్రారంభమందు “క్రీస్తుపూర్వము ౧౦,౦౦౦ లేక ౫,౦౦౦ సంవత్సరములు వేదసూక్తములందలి యనేకవిషయములు హిమవ్రళయపూర్వకాలమందలి వనివైదికఋషులెఱుంగుదురు. బహుపురాతనము లైన యావిషయములే సూక్తరూపమును దాల్చినవి” అని వ్రాసియున్నారు. ౧౦ వేల ౫ వేల సం॥రములకుఁ బూర్వమందీ మహర్షులు తెలిసికొనినవిషయములు, అంతకంటెఁ బ్రాచీనులయిన ఋషిపరంపరయొక్క సూక్తములవలననే తెలిసికొనియుండుదు. అందుచే

టికి నిందు సమాధానములు దొరకును. కార్యాంతరనియగు లగు భాషాభి
మానధర్మల కిది హస్తపుస్తకముగా నుండును. ఈశివాంకమున శివకేశవుల
కథేదముం దెల్పుట వీరిముఖ్యద్దేశముగా నున్నట్లు మొదట ముఖపత్రముపై
హరిహరహాపశివప్రతిమను బొందుకొనితిరి. అవిషయమై యభేదవిషయములు
పెక్కులు వ్రాసియున్నారు. ఉత్తరదక్షిణదేశములలోనున్న శివధర్మల ఛాయా
పటము లిందుఁ గలవు. శ్రీకాళి, శ్రీరామేశ్వరము, శ్రీశైలము, తంజావూరు,
మధుర, కక్షి తీర్థము, భువనేశ్వరము, వైద్యనాథము, మొదలగు శివస్థలముల
లోని గోపురముల యాలయముల ఛాయాపటము లిందు విశేషముగఁ జేర్చి
యున్నారు. బహువర్ణచిత్రము లన్నియు సరి మనోహరములుగా నున్నవి.
పార్వతీతపస్సు, సతీశరీరమును శివుఁ డెత్తికొనిపోవుట, హాలాహలధక్షిణము,
వ్యాఘ్రపాదలింగపూజ, కాళిలో శివుఁడు తారకమంత్రోపదేశము చేయుట,
ధ్యానగుర్నశివుఁడు మొదలగు సనేకములు మెచ్చఁదగినవి.

ఈశివాంకమునందలి వ్యాసకర్తలెల్లరును సంస్కృతాంధ్లేయాది వివిధ
భాషాభివదులును, ఆస్తికులు నగుటచేఁ బాఠకులకు దృఢమతాభినివేశముక
లుగును. హిందీభాష బహుమృదులముగా నిర్దుష్టముగా నున్నది. ఇట్టివే, రా
మాంకము, గీతాంకము నిత్యాది కొన్ని వీరు ప్రకటించినట్లు మేము విని యు
న్నారము.

కల్యాణ సంవత్సరమునకుఁ జందా రు. 4-3-0. శ్రీశివాంకము వెల రు. 3.

KALYANA—SRI SIVANKA (Hindi.)

We have great pleasure in announcing to our readers that the Joint Editors of the Hindi Journal 'Kalyana' published from Gorakhpur have issued Parts 1 & 2 Vol. 8 under the title of Sivanka. This is a continuation of the Editor's laudable attempts in the past, —the Ramanka, Gitanka etc. The issue under review consists of a series of articles by eminent scholars and is profusely illustrated. Drawing abundantly on the materials in the Vedas, Tantras, Agamas, Puranas, Kavyas, and other books, the articles discuss Sivatatva in diverse aspects and aim at pointing out the oneness of Siva & Kesava. Names do not matter and the ultimate reality remains one & the same whether the sectarian call Him Siva or Vishnu. The illustrations not only touch upon the themes discussed in the work but also consist

of the various temples dedicated to Siva in Benares, Rameswaram, Srisailla, Tanjore, Madura and other places. The frontispiece illustrates the image of Harihara in accordance with the intention of the Editors. We have every reason to hope that a perusal of the work leads one to the path of religion specially in these days when tenets of all leading religions are put to the test of strict scrutiny and subjected to unbelief and doubt.

Kalyana-Annual Subscription for the Journal is Rs. 4-3.

Sivanka alone Rs. 3-0-0.

ఓరుగల్లు సామ్రాజ్యము—చారిత్రికవల- ఆయుర్వేదభూషణ వండిత వీటూరి వాసుదేవశాస్త్రిగారిచే రచియింపబడినది. క్రైస్తవ ౩౩4 పుటలు, నలువది ప్రకరణములుం గలది. ఇందలివిషయము- ప్రతాపరుద్రుని పరిపాలనా కాలమునాటిది పద్మనాభక వెలమవంశజులగు మధుమతి మాధవు లిందు ముఖ్యపాత్రములుగా ప్రవేశపెట్టబడిరి. నాడు ప్రతాపరుద్రునకు లింగధారులును ఆరాధ్యులును మరగుదువులుగా నుండిరి. ఈతైవులు జైనమతముపై ద్వేషమును వహించి వివిధమాయోపాయములచే జైనుల దేశభ్రష్టుల గావించిరి. దేశభ్రష్టులగు జైనులు, పరదేశములకు బోయి యోరుగల్లు గుట్టంతయును వారి కెరిగించి ప్రోత్సహించి యోరుగల్లుసామ్రాజ్యముపై దండయాత్రల పెడలింపజేసిరి. మతమే ప్రధానవిషయము గాగల చారిత్రికవల కిదే ప్రథమము.... మధుమతి మాధవుని ప్రేమించినది. మాధవుడు మధుమతిని ప్రేమించినాడు. ఉధయలకును వియోగమేర్పడినది. మధుమతి నన్నియో శప్తము లేదుగ్నాన్నవి. ఆత్మబలవిశ్వాసములతో నామె స్వధర్మరక్షణ మొనరించుకొని స్త్రీలోకమున కాదర్శప్రాయ మైనది.... కామపాలుడు తనయందముపై నాధారపడి మధుమతిని లోబఱుచుకొన యత్నించి విఫలుడైనాడు. ప్రేమసాధనమునకు.... గుణములును విద్యయును ప్రధాన సాధనములుగాని సౌందర్యముకాదని మధుమతి చరిత్రమువలన చక్కగా బోధపఱుపబడినది." అని యిట్లుగా నీనవలలోని సారాంశమును పీఠికలో ము. టేకు మళ్ళీ అమృతరావు ఎం. ఏ. ఎల్. టి. గారు తెల్పినవిషయములం బట్టియే పాఠకులు దీనిలోని విషయము గ్రహింతురు. దీని వెల రు 1. గ్రంథకర్తగారి యొద్ద రాజచుపేంద్రవరములో దొరకును.

అశ్వత్థము లీతనువులు, విశ్వములు నను సైలోక విభులు జనములుగా

శాశ్వత మని తలఁచక న, చేశ్వరుఁ డగురామధన్తు నెఱుఁగుము మనసా.
ఏరాముఁ బొంది మరలఁగ, రాదు మహాత్ము లిల కానిరంజను నీలో

నారాధింపుము తగ నీ, తారామస్వామిగాఁగఁ దలఁపుచు మనసా.

ఛాయారూపము చాక్షున, నేయెడలను పాక్షి యగుచు నినుని పగిడి దాఁ

బాయక విషయేంద్రియముల, దాయక వెలిగించురాముఁడాయుముమనసా.

వెలుఁగుల కెల్ల వెలుంగై, వెలిగింపక వెలుఁగఁ జోక వెలుఁగుచుఁ దానే

వెలుంగై యంతట వెలుఁగం, గలనీతారామధన్తుఁ గనుఁగొను మనసా.

గుణములఁ బొరయకను నిల, క్షణుఁడై యపరోక్షుఁడై ప్రకాశించెడి యా

ప్రణవార్థగమ్యు నారా, యణు నీతారామచంద్రు నరయుము మనసా. ౮౬

శంకింకక పంకింపక, సంకల్ప వికల్పములను జరుగక తగ నే

వంకకుఁ జోవక విగత క, శంకుని భద్రాద్రి విభుఁ దలంపుము మనసా. ౮౭

అజ్ఞానతమముఁ బొరయక, ప్రజ్ఞానశ్శోభి యగుచుఁ బరఁగెడు రాముగా

సుజ్ఞానముతో నీలోఁ, బ్రజ్ఞానముతోఁ దలంపు పాయక రామా. ౮౮

అమృత మమనస్స- మవ్యయ, మమిత మనామయ మచింత్య మపరోక్ష మరూ

ప మమల మగమ్యతేజసు, సమరస మగురాముఁ దలఁపు సతతముమనసా.

కారణ కార్యములకుఁ దాఁ, గారణమై కారణమును గడచి యవలి యోం

కారహకారాంతరమునఁ, గేరెను రాముని భజింపు కృతిగొని మనసా. ౯౦

నినుఁ గూడినందుకనయము, మునుకొన సంసారజలధి ముంచితి వికనిగా

దునిమెద భద్రాచలరా,మునిఁ గని విజ్ఞానఖడ్గమున నోమనసా. ౯౧

అజపాగాయత్రీమం, త్రజపంబున మించి మారుతముల నడఁచితిగా

భుజియించెదఁజూచుముమా, విజయరఘూద్వహునికరుణ వెలయఁగమనసా.

ఎనసి యనిత్యము లగునీ, తనుకరణంబులను గూడి తాపత్రయతో

యనిధిం గూలితి వికనై, నను రాము పదాంబుజములు నమ్మవె మనసా.

సమమమకారాహంకారముల విడిచి రామచంద్రు రక్షకుఁగా ని

త్యముఁ దలఁచెద నికనీప్రే, మ్యము నాకే మనుసరింప నవయఁగమనసా.

నీవలనఁ గదా నాకీ, కీనిత్యము గలిగె నందుచే సంసారం

బావిర్భవించె నిక నీ, తావిభుఁ గొలుతు న్భవద్విధార్థము మనసా. ౯౩

ఏమాటక నిన్నేలిన, రామునిఁ దలఁచ నతఁడేమి రక్షింపఁడ.....

... .. ని, న్నేమని యిఁక నమ్మవచ్చు నిలలో మనసా. ౯౪

నీవనఁగ నెంత రాముని, సేవయొకించుకయు నాకు సిద్ధించినచో
 భావననె సంహరించెద, జీవత్వభ్రాంతి విడిచి సిద్ధము మనసా. ౯౭
 దేహము....., మోహము తత్సాక్షి యగుచు మొదలై తగులై
 దేహీప్రభువైఁగలిగిన, నాహాబ్రదుకుదువుగద రయంబున మనసా. ౯౮
 నీకన్నఁ దక్కువగు నీ, ప్రాకటవిషయేంద్రియముల పజ్జ మెలఁగుట
 ప్రాకవివేకమె తగదిఁక, గాఢత్ స్థాన్వయునిఁ గూడు గ్రక్తునమనసా. ౯౯
 రాముని కరుణ నిజాల్లా, రాముఁడనై యుండెదను దిరంబుగ నిఁక నీ
 వ్యామోహ ముడిగి నాలో, వేమఱుఁ గలియుము నిరస్తవృత్తిని మనసా.
 భంగమును బొందకుండు కు, రంగమతంగజపతంగరాజీవమహా
 భృంగములకీతిఁ గువిషయ, సంగతిఁ దలఁపు మీఁక రామచంద్రునిమనసా.

ఇది పరిషత్తు స్రవణాంధాగారములోని
 ౩౧౩౮ సంఖ్యగల తాళపత్రప్రతికిఁ బుత్రికః
 మట్టివాడలో సంపాదించఁబడినది.

౧౦. శ్రీగిరిమల్లేశశతకము.

రామలింగార్యకవి.

—సీసపద్యములు.—

శ్రీపార్వతీదివ్యచిత్రాబ్జసారంగ సారంగదానవక్షణసభీను
భీమాట్టహాస విభేదితాంధకపుర పురపూర్వదేవ సంహరణబాణ
బాణగృహద్వారపాలనవిధిదక్ష దక్షయభివ్యంస ధరనివాస
వాసవపూజిత వరపాదరాజీవ రాజీవపదహర రాజమిత్ర
మిత్రచంద్రాగ్ని నేత్ర యమిత్ర విశర, శరధిమాణిరసనుఁబ్రోవు స్ఫారహార
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరిక. ౧
మాణిక్యభుచిత సస్రంజలకుండల కుండలిభూష సస్రణసముద్ర
ముద్రితాశాపాశ మునిమనస్సంచార చారణగణనుత చరణకమల
కమలాక్షపూజిత కమలసన్నిధినేత్ర నేత్రీభవ

... ..
విభవములొసంగి ననుఁబ్రోవు వేదవినుత, నుతజనాంభోజలోకబంధు ప్రకాశ
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరిక. ౨
... .. సత్ర ఖండిత దిలిపుత్ర పావనచారిత్ర పాండుగాత్ర
విలసదాశానేత్ర వేదసంచయపత్ర కార్తుకీకృతగోత్ర కర్తమూత్ర
వర్ధితమునిగోత్ర వాసవనుతిపాత్ర హర్యగ్నిశశినేత్ర యక్షమిత్ర
నారాయణకళత్ర సరకపాలసుపాత్ర మహితవియచ్చత్ర మారజైత్ర
కలుషవల్లీలవిత్రభక్తాబ్జమిత్ర, పాలితచ్చాత్ర ననుఁ బ్రోవుపరమకృపను, రా||
త్రైలాసిగిరిగేహ ఖండితారిసమూహ పారదనిధిదేహ భవ్యబాహ
పాటితగజదైత్య పరిశుద్ధశుభకృత్య మునిమనోజ్ఞాదిత్య వినుతసత్య
పంచారుమంచార సుందరాహిపహార మందరాగవిహార మహితధీర
భద్రరాట్టంభాణ పాథోధిసత్కాణ మురవైరిబాణ భాసురకృపాణ
సీకువందన మొసరింతునీలకంఠ, విలసదాశల్పయశమిమ్మువేగమాకు, రామ||

శ్రీమహాలక్ష్మీ సుస్థిర భునాంచితవేణి దర్పణగండ యేలలిరుఁబోణి
పూర్ణేందువదన యే పొలతి పల్లవపాణి రదనాభిహృతవస్త్రమునుపాణి
కమలాభినేత్ర యేకాంతాశిరోమణి సంవత్సముద్ర యేసరసవాణి
అబ్జగర్భునిఁ గన్నహరికః బట్టపురాణి దారిద్ర్యభేదనోద్ధతకృపాణి
యట్టిశ్రీదేవిముముఁబ్రోచునట్లుభవదు, దారస్మత్పవయోసంగ వేధరనివేశ, రా||

తారాహిమపటిరతారకతారేశశరదభ్రకాంతిని సరకుగొనక
 కర్పూరపారదకామపాలామలనీరేజకాంతిని నెఱసులెన్ని
 మందారమాత్రికకుందాహవాశనకాశాభ్రపామజకాంతిఁ దెగడి
 తనగనుప్రభలెల్ల ఛాత్రివిలసిల్ల భాసిల్లుభారతి భవ్యవాక్య
 వైభవ మొసంగునట్లుగాభవదన్లు, మొగిరిక్షింపజేచున్నుబసవనాథ, రామ॥
 సర్వచరాచరజంతుజాలమునెల్ల సృష్టికర్త నటంచు సృష్టిచేసెఁ
 బ్రాగవ్యమునఁ జేయు పాపపుణ్యంబుల ననుభవింపకతీర దంచు వ్రాసెఁ
 దానె వ్రాసె నటన్న తగనిందరాకుండ విధిపూర్వకృతమును విధ మొనర్చి
 భామాంగనాకుచపరిరంభదానందహృదయాబ్జుఁడైన యాసృష్టివిభుని
 నెల్లవేశల సత్కృప నేలితయ్యు, యట్టి నీకింక ననుభ్రోవపథికభరమె, రామ॥
 సకలజగంబుల సస్యతృణాదిని సర్వకాలముఁ బ్రోచుపాహసంబు
 వటకుత్రశాయి యై వనధిగో నిర్మించి యవ్వయవకమండి యలరుచుంట
 భానుకోటిప్రభాభానుర దేహుఁడై విలసిల్లుచుండెడి వినులయకము
 రమ్యకాస్తుభరత్న రాజతుఁడై లక్ష్మీ పరిణయబైసట్టి భాగ్యరేఖ
 నీవరంబున గాదె యానిఖిలవిభవ, చుట్టనేత్రునికబ్బుటయతనియందు, రామ॥
 నీవరంబునఁగాదె దేవేంద్రునకు సర్వరాజ్యంబు గల్గుట రాజభూష
 భవదనుగ్రహదృష్టి పాత్రుఁడై శేషాహి భోగవతిపురభోగమందె
 నీకృపచేఁగాదె నెఱిగుబేరు దుష్టి రాజరాజాభిఖ్యఁ దేజసిల్లెఁ
 దావకకరుణామధారసపూరంబు నాపైనిఁ జిల్పించి నవ్యమహిమ
 నేను దిరచించుశతకంబునీకరాజ్ఞ, మంచుఁబూజుతిరీతిగానలరఁచాల్పు, రా॥
 దండధరోద్దండదర్పము దైత్యాది గర్వాచూరణ విక్రమభుజుడు
 కద్దకుండల రత్నకాంతిచ్చటల్ గ్రమ్మ గండద్వయోన్నిత్రకాంతియుతుఁడు
 భగునినే తము చుల్చి భారతివాదించి యగ్నిదేవుని జిహ్వలంటఁ గోసి
 దశదిశావతులను దారుణగదనాత్రి భాస్త్రపంక్లూషివడఁగ మొత్తి
 యజ్ఞభంగంబుగావించి యలరునీర, భద్రుఁగన్నట్టి శంకర భద్రవాహ
 రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౧౦
 హరిఫాలమును జించి యార్తకమబ్జకరోటిని ద్రాగిన మేటి నీవు
 బ్రహ్మయధ్యశిరంబు వటుతరగతిఁ ద్రుంచి మరలఁ దావేడిన మునిచినావు
 దశకంతుఁడొకనాఁడు తారాచలబెత్త, సంగుప్తమున దర్ప ముడఁచినావు

హరియు మోహినిగాఁగ నతనితో రతికేళిఁ గలసి నత్తుత్తుని గాంచినావు
 ఇట్టి నీలీలతెన్న నేనంతవాఁడఁ, గరుణనన్నెలు సాధాగ్యవరములొసఁగి, రా॥
 శూరాదిదనుజుల పీఠబాధలకోడి బ్రహ్మాదిదేవతల ప్రస్తుతింప
 దేవేశ భవదీయతేజః బాహుగి న వేమాఱు తెల్లులోఁ బ్రేమమంది
 వట్టిండములుగాఁగ వట్టుత్తికలుఁ జూచి వద్యావసహితలై సాఁగిరెలమిఁ
 గాత్యాయనీదేవి కరుణతో వట్టిండములఁబట్ట నొకటిమై ముగమెలర్పఁ
 బిల్లఁదైయొప్పిభవవాఙ్మణ్యభవదనుజ, వంశములఁగూల్చెనేరానివరదయాంక॥
 అఖిలపురాణేతిహాసు వేదవ్యాసుఁ గంకుంజరాంకుశుఁ గాళిదాసు
 దండిని భవభూతిఁ దగళంకరాహ్వయు మల్లాణబిల్వణమాళుకపుల
 భట్టబాణ మయూరుధారవి వాల్మీకి భవ్యపండితరాముఁ శ్రావణకవిని
 శ్రీనాథుభాస్కరు శివభక్తు నలసాని పెద్దనార్య విభూషుఁ బ్రీతిసామ
 యాజముఖ్యుల నిర్మలానల్పయశులఁ, తేనీరక్షిందితివిగదా సిరిచెలంగ, రా॥
 నవరత్నఖచితమా నవ్యకీరీటంబుఁ బేదవాఁడును దలఁ జెట్లు తెట్లు
 దనుజారిపంచుచుధాపూర్ణకుంభంబు నల్పచునుజున కదబ్బుతెట్లు
 జలదంబులో మించు సాదామనీరేఖఁ గని కొఁగిటచు కేర్పఁ గలుగు తెట్లు
 పుట్టుభోగులఁ జూచి పొరిఁబొరిఁబొక్కై కష్టాత్తులకు సిరిగల్లుతెట్లు
 గాన నీభక్తి శేనట్టి హీనమతికి, నెల్లుప్రాపించు నీసేవ యెన్నిచూడ, రామ॥
 ఛందోనిబంధము ల్పరిచి చూడఁగ లేదు యతిగణ ప్రాస విఖ్యాతి లేదు
 అమరకాండత్రయం బభ్యసించఁగ లేదు నచ్చుచాల్లులభేదమరయలేదు
 కావ్యపంచకమైనఁ గడుఁ జూడఁగా లేదు కవిప్రసిద్ధాథములైన లేదు
 శ్రీశంభుకృపచేతఁ జెప్పితిఁగాని నా శక్తిచేఁ గాదు నీకరకరచన
 గానమధ్యతిసుకవు లహీనకరుణ, నంచరెయ్యెడఁజూచినఁబంచవదన, రా॥
 వసుధఁ గొమఱ్ఱాజవంశాద్భిచంఢ్రండు శంకరాభిఖ్యుండు సాంద్రయశుఁడు
 సకలవేదాగమశాస్త్రము ల్పరికించి నైవరాట్టిపుండని తలఁచి మదిని
 పీఠతైవాచార విధి శివదీక్షచే లింగధారణ మయ్యె లీలఁ దనర
 దశరథాత్మజుడంత దశకంఠుఁ దెగటాచ్చి శ్రీపరవ్రత ప్రదక్షిణముఁ తేనె
 నాప్రదక్షిణగతి నతఁడధికభక్తిఁ, తేనె యుమ్మ దనుగ్రహశ్లిష్టుండగుచు, రా॥
 ఆశంకరుఁడు బుచ్చమాంబను వరియించి కొమరులేవురనొకకూఁతుఁ బడసె
 నందుఁ గనించుండు నతిగుణాధ్యక్షుండు సాందర్యపరిభూతశంఖరారి

యహితాంబుదోద్ధతి కనిలమై నిలసిల్లి నిఖలమంత్రులలోన నిగ్గుచేలి
 దానకర్ణుం డన ధాత్రిలోఁ బొగఁ జొంది, వాగయలింగంబు నయమహిమను
 జక్తమాంబనువరియించి శుభకరముగఁ, గొమరులనునున్నునేత్రరఁగోరికనియె॥
 అందగ్రజంబును నతిగుణాధ్యక్షుడు పెంకయ్యయనుపేర వెలసె భువిని
 నక్షయంబగు శివదీక్షఁ జెన్నొంచుచు నక్షయలింగంబునలరె ధాత్రి
 భక్తికి ముంగొంగు వసిడియై బసవయ్య భాసిల్లెసాభాగ్యవటికిచేత
 మంత్రమంత్రార్థము ల్పహినుచ్చరించుచు లక్ష్మీకలింగంబు లలివహించె
 నెన్ననల్పురకన్న నేచిన్నవాడ, నన్నుఁ గృపతోడఁ బ్రోవుమానన్నపోష॥
 మన్మదుమూర్తియో మహినుద్భూతాధ్యవంశాద్ధిచంద్రుండు వరగుణుడు
 పట్టుకసంధాని పట్టోకరిపుతేత పద్మావరహితుండు పట్స్థలుండు
 కల్పమం బనుసంధకారంబునకు శుద్ధసుక్షానదీపమై చూడఁబడును
 బరవాదులకు నెల్ల భయదప్రతాపుఁడై వీరభద్రాఖ్యచే వెలసె ధాత్రి
 నట్టి మన్మదుచ్ఛ్వియ నే ననుడినంబు, నెం నైవమొనరు దుర్వర్ణశైలవాస,రా॥
 ఖండితంబుగఁ గాలకంఠుఁడే కర్తంచు దండివాఘలవాద నుండఁ జేసి
 యిల నేదవద్ధతి నీనుఁడే కర్తంచుఁ బాంచరాత్రుల చర్చవదటఁ గలిపి
 లోకత్రయాచార్య పాకరనిలసిల్లి వండితారాధ్యుండు భవ్యమహిమ
 వాదించి పావకు వస్త్రాన సంధించి వరులిండ్ల తేకుండ వరలఁ జేసి
 నేత్రములుదీసిస్ఫురదూర్ధ్వనేత్రయుగము, నడసె నేమేనినుతియింతుఁడబండితార్య
 రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీగిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౨౦
 అక్షయోజ్జ్వలభక్తిచాక్షికబసవని యక్షరంబులై కల్పవృక్షవిరతి
 యక్షరబసవనామాక్షరంబులు దల్పి పక్షి వాహుండు లక్ష్మీఁబరిణయించె
 రక్షకాఖ్యుబసపు నీక్షించుచున్నట్టి యక్షులులో కాభిరక్షణములు
 అక్షిణశివపదాధ్యక్షమహోత్సాధిపాక్షరనిరతి మోక్షోన్మదంబు
 గానబసవని నుతియింపఁగలరె పద్మ, బాహ్యతాదిదేవతతారయవనిలోన,రా॥
 బసవసీనామంబు పాటించి విన్నను బతువులకై నను బరఁగుభక్తి
 బసవసీకథలెల్లఁ బాటించి నుడివినఁ బసిబాలురకు నైన నెసఁగుభక్తి
 బసవ సీనామంబు పాటించి వ్రాసినఁ బతితులకై నను భక్తిగలుగు
 బసవసీపదములఁ బ్రస్తుతిచేసినఁ బామరుకై నను భక్తిగలుగు
 బసవబసవాయటన్నను బావహరము, అట్టిబసవేశ్వరస్వామిసభినుతింతు,రా॥

భక్తమండలికల్ల భద్రగజోపము మడివాలుమాచయ్య మహిమఁదలఁతుఁ
 బరవాదులను జహ్నవట్టి కోసినదిట్ల మాదిరాజయ్యను మదినిఁ గొల్తు
 వంగుళంబులనొత్తి యమృతంబుఁజూపిన యెడపదయప్పన్నయగుగులెంతు
 గురుభక్తివదలక గురునితీహిత బాంధవాభిలోఁ గైలాస మురిచేరు
 నట్టి బిల్వమరాజును ననుదినంబు, నాదుమదినిల్పినుతియింతు వేదతురగ, రా॥
 కిన్నర బ్రహ్మయ్య కీర్తినుతించెదఁ గన్నడ బ్రహ్మయ్య గణుతిచేసి
 కల్లిదేవయగారి గాదిలిబంటును గక్తయ్యగారింటి కర్తకరుఁడఁ
 జిటిలొండభక్తుని జేరి కీర్తించెద వడయనంబికిఁ జేతు వందనములు
 గొడగూది నామదిఁ గొనియాడుచుండెద సక్తమహాదేవికనుఁగుశరణు
 ముగ్ధసంగయ్యగారికిమఁద మెలర్పఁ, బ్రణుతిచేతుచునదృక్తిపటిమచెలఁగ, రా॥
 మోళిగమారయ్య ముసిడి చౌడయ్యయు శూలద బ్రహ్మయ్య సురియచౌడు
 బడవల బ్రహ్మయ్య బాబిరాజయ్యయు శివనాగమయ్యయు శివకరుండు
 అల్లయ్య మధుకయ్య బల్లేశు మల్లయ్య గోడలమల్లయ్య గోహిరుండు
 నాదిగాఁ గలయట్టి యమితగణావళి నూతనప్రమథుల నూలుకొల్పి
 శరణుశరణుఁడవ్వత్సాదజలజమాత్ర, నిలిపినినుతించునిత్యంబు నేర్పుదీపా॥
 పరఁగ నసంఖ్యాత ప్రమథగణంబుల వర్ణించి లెక్కింప వశమె విధికి
 భూతగణంబుల ముదముతో లెక్కింప నాదిశేషునకై ననగునె వశము
 శుద్ధవైదికి శైవసిద్ధాంతగణముల గణనకు శక్యంబు గాదు హరికి
 రూఢప్రతాప సద్గురగణంబులఁ బరికింపశక్యమే భారతికిని
 నిట్టిగణసంఖ్యచేయఁగానిలనువశమె, పుండరీకాక్ష బాణాయంభోధతూణ, రా॥
 పరఁగ శిలాదుఁ డప్పరమముసింద్రుండు పుత్రసంతతిలేక పుడమిలోన
 నావంతపాపాణ మాహారముగఁ జేసి నిన్నుఁగూర్చి తపంబు నెఱయఁజేయ
 నాఋషితపమున కానందమునఁ బొంగి క్రత్యక్షమై నీవు ప్రాధిమెఱయ
 మెచ్చితి నీతేవం విచ్చెద వరమన్న సిద్ధజుతనయుల నీయు మనిన
 నట్ల యగుఁగాకయని పోవనంతలోనఁ, గొమరులిద్దఱుగలిగిరిక్పోరైదీర, రా॥
 అందుజ్యేష్ఠుండగు నందీశ్వరుండును, మహానంది యనుపురి మహిమమించె
 బరఁగ రెండవవాఁడు పర్వతాభిఖ్యుఁడు, నజ్ఞారిధరభవదంఘ్రియుగము
 భజించి మెప్పించి భర్గమహాదేవ నిజబంధుయుతముగా నీవు నాదు
 శిరమున నిలుమన్న సిద్ధభక్తాభిలోఁ బ్రమథబృందముతోడఁ బ్రమదమునను
 వచ్చి నిల్పితి వయ్య నిర్వాణఫలద, పార్వతీనాథపాలితభక్తయాథ, రామ॥

నిజకాంతినిర్జితనీలమేఘంబయ్యుఁ బృథ్విపీఠంబుచేఁ బృథులమయ్యు
నంబరంబే తన కధిక లింగముగాఁగ దశదిశ ల్విత్రుసంతతి యుఁగాఁగ
నక్షత్రములుమూర్ధనవసుమాధనునింప సూర్యచంద్రులునేత్రశోభఁజెలఁగ
గుహలునాసారంధ్రవిహృతిగప్పడఁజేయ వృక్షములనురుహవృత్తిఁదెలుప
నట్టిరూపంబుతోభువిసధికగతిని,నున్న శ్రీ గిరిమహిమనేనన్నఁగలనె, రామ॥

ఒకచాయస్వర్ణరత్నోజ్జ్వలశిఖరంబు లొకవంక మాణిక్యనికరములును
నొకక్రేవ రజతమై యొప్పురుచుండును నొకదిక్కు తామ్రమై యొప్పుచుండు
వజ్రనిర్మితసాధవాటిక లొకచోట మరుతసానుల మహిమలొకట
నొకయొక్కప్రాకార మొకవంక గోపుర మొకదండ నాలయమొప్పు దనర
మించు శ్రీ గిరి మహిమ నేనెంచఁగలనె,గానఁ దోచిన పట్టకుగణుతి సేతు
రామలింగార్యపోష సద్రాజభూష, శరణు శ్రీ గిరిమల్లేశ శాంకరీశ. ౩౦

మల్లికార్జుండ సప్తహిమ యెంతనిచ్చెప్ప భూతకుండోజ్జ్వలపుణ్యమెంత
వాగ్దేవిగుండంబు వర్ణింపఁ దరమానె బ్రహ్మతీర్థము నెట్లు ప్రస్తుతింతు
రుద్రాఖ్యకుండంబు రూఢి యెంతనియెంతుఁ బంచధారలమహిమెంచవశమె
కోలాఖ్యకుండంబుఁ గొనియాడఁదరమానె శంఖకుండోజ్జ్వలసారమెంత
దివ్యతీర్థాన్వితంబైనభవ్యపర్వత ప్రభావమెంచంగ నాతరమెయ్యాశ, రామ॥

పర్వమంగళ నీడు సామేన నొప్పుఁగా నంది ముహూర్తమూర్తు లొనర్పఁ
బద్ధగర్భుఁడు నిత్యవంచాంగమును జెప్ప జలజనేత్రుఁడు పరాకులను దెల్పు
తుంబురునారదు ల్తంబులల్లిటంగ గంధర్వభామినీగాన మమర
గీర్వాణకోటిరకీలితహాసీలబంధరవ్యాపితపదసరోజ
యుగళశంకరనిన్నునిజోత్తమాంగ,నిలయుఁజేసినపర్వతు నేభజెంతు, రామ॥

శ్రీ మల్లికార్జును సేవించు నెప్పుడు భ్రామరి నేపొద్దుఁ బ్రస్తుతింతు
శిఖరేశ్వరుని నార్త సేవించు సేవించు గణపతిదేవుని గణుతిసేతు
వృద్ధమల్లన్నను సిద్ధంబు పూజెంతు నిందుతీర్థము మదిఁ గొందు నెపుడు
హాటకేశ్వరు నింక నార్తలోఁ దలపోతు సారంగభిషునినే సన్నుతించుఁ
బరఁగ శ్రీ శైలపట్టణవాసులైన, పారికాంక్షిగణంబునుబ్రణుతిసేతు, రామ॥

చలఁగి శ్రీ గిరి నుతిచేయలేక మురారి సితవార్ధిలో శయ్య చేసెఁగాదె
పర్వతమహి మెంచఁ బాటిల్లకనుగదా భువిపూజలేకను బాగిలె విధియు
శ్రీ గిరి మహిమను జెప్పలేకయకదా శతధృతి జారుఁడై ధృతినివిడుట

- క. కైలాసరివాసునకు, న్నాశీక్షగదగ్ధకుమరుబాణాసునకు
స్థాలితదరహాసునకు, స్థూలాత్మరికాసునకును సువిలాసునకు. ౬౧
- క. హరునకుఁ గరిదైత్యాజన,ధరున కనర్మక్షదీక్షదత్తాధ్వరనం
హరునకు భూమాయితఫణి,వరునకు సయవీకృతాబ్జవసుమిహరునకు. ౬౨
- క. శంసద్యేవాంతోక్తిరి,రంకునకుఁ గీరిజితసుద్రుమకారా
హంసునకు దీప్తివంచిత, హంసునకు న్రుచితశశి భృవవగంకునకు. ౬౩
- క. శ్రితజనరత్నాడీత,యతనశ్రీ కృష్ణభూవరాంచితహృదయా
తతసన్నివేశునకుఁ బాలితలోకేశునకు భీరులింగేశునకు. ౬౪
- వ. సదృశీసమర్పితంబుగా నారచియింపంబూనిన సీతా గామచక్రం బనును
హాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. ౬౫

— ౧ కథాప్రారంభము —

- క. మును నారదమునివరుని, గనుఁగొని వల్లీకథపుఁడు కౌతుకమున ని
ట్లనియెం బురుషోత్తముఁ డనఁ, జను నెవ్వఁడు వానిఁదెల్పు సయమివర్యా.
- క. అనపుడు నారదముని యిట్లనుఁ బురుషోత్తముఁ డనంగ నవసీస్థలిలోఁ
దనరు న్రామనృపాలుఁడు, వనబాక్షుం డట్లు మానవత్వము నొందె. ౬౬
- క. ఆగామునిచారిత్రము, చారుతరం బనఘ మగుట సతతానంద
శ్రీరంజకముగఁ జెప్పదు, గారవమున దీని నీ విఁక నివ్విరు వత్సా. ౬౭
- గీ. అనిన సంతసిల్లి యాపుట్టపుట్టువు, నారదునకు భక్తి నతు లొనర్చి
యానతిం డటన్న నారఁ డమ్మునిచెంత, తేరి యిట్టులనుచుఁజెప్పఁదొడఁగె.

— ౨ అయోధ్యాపురవర్ణనము —

- ఉ. అంబుజకైరవాదికలికాంబులసల్పరయానదీసమీ
వంబున సర్వసంకదలు భాసిలఁ గోసలదేశ మొప్పు న
బ్రంబుగ సందయోధ్య యనుపట్టన మొక్కటి గల్లు దాని ము
న్నంబుజగర్భకై వడిని హరి నృజించె మను ప్రభుండు చా. ౭౦
- క. తిగయోజనముల వెడలుపు, తిగయిడ్లుగయోజనముల దీర్ఘత గనుచు
జగతీతలమునఁ దగున,న్నగరీమణిచెలువుఁ బొగడ నాకులవశమే. ౭౧
- గీ. అఖలపట్టణంబు లప్పరీమణిచెల్వఁ, గని సహింపలేక కలను సేయఁ
గదిసి వెఱచి పఱచెఁ గావున దానిక, యోధ్యయ నెడునామ ముర్విబరఁగె.

- గీ. మాట లొక వేయ నేలయన్వీటిసాగవు, వలనుమీఱంగవర్జింపవశముగాదు
 ఫణిపతికి నైన భారతీపతికి నైన, హరునికైన మయూరవాహనునికైన. 23
- గీ. నలుమొగంబులుగలుగుట నాల్గుశుతులు, దానొకప్పుడెచెప్పునుగానితప్ప
 కుండ మారితీ నుడువగలండ్లె యనుచు, విధినినిరసీతురన్వీటి నిప్రవరులు.
- సీ మునుమున్ను కువలయామోదంబు సమకూర్చి బారచోరుల నెల్లపడలఁజేసి
 యేపుచుండెనుతమోవ్యాపార మడఁగించి సురుచిరసత్తఃకాదరత మించి
 యరిసముదాయంబు కనయంబు వంచించి నిఖిలాగమంబులు నెగడఁ జేసి
 భూరివిక్ర మముచేఁ బూజనీయతఁ లొంది దినదినం బభివృద్ధి తేట గాంచి
 మిత్రసాంగత్య మొకనాఁడు మించకుండి
 సకల జనసేత్రములకు నుత్సవ మొనర్చి
 రాజకీర్తనలు తమకు పార్థంబుగాఁగఁ
 రాజు లుండుదు రక్షరరాజమునను. 24
- చ. నవనిధు లీశ్వరాదరమునం గని వైశ్రవణాభిధానుఁ డై
 యవనిని సర్వకాలముల నందఱకుం గనరాక కొండమీఁ
 ద వసతి సేయుచున్నఁ డొకదాతయె యంచును యాచకానికి
 న్నవవసురాసు లిత్తురు ఘనప్రభు లక్షరవైశ్యు లెప్పుడు. 25
- చ. ముసలియు నై హలం బొడిటి మూఁపునఁ దాలిది వేక్షతోడఁతం
 బులను గాచుచుండు బలభద్రుఁడు పూర్ణవయస్సు గల్గి యి
 వ్వసుధ ఫలింప దున్నుచు నవార్యగుణంబుల సజ్జవాళి కిం
 పెఁగఁగఁ జేయు మాకు సరియే యని కల్లుదు రంభ్రీసంభవ్రుల్. 26
- ఉ. అక్షరిలోన హేమమయహర్వ్యసమా హము లదృశఁబుగా
 నుప్పరపీడి నందుకొని యన్నవి సందియ మిందు లేదు నే
 ర్నొప్పుఁగ వానిపై మెలఁగుచుండు మృగాక్షుల కిద్దరిత్రి న
 ల్లప్పుడఁ జంద్రమండలసమాన్య లటన్న సమాఖ్య లబ్బుట. 27
- సీ. వలనొప్ప మేడల వాకిళ్ళఁ గూర్చుండి వనజాన్య లొక్కొక్క దినమునందుఁ
 దమకచఁధగాత్రద్యుతు లద్రమార్గంబున రవిమయూఖముల నొత్తి
 వ్యాపించుచుండఁగా నెఱ మృదంగ బృందములు ధిమింధిమింధిమి యనంగ
 మ్రొయించి సురసదీతోయముక్తావళు ల్లరణినిజల్లఁగాఁ గరమువేడ్తఁ
 గాంచిమబ్బులుమెఱపులుగర్జితములు, వానవడగండ్లుబొడమనవార్యలీలఁ
 బాలుచువర్షావసరముగాఁబోలుననుచు, భ్రాంతులగుదురు వేసవిఁపారజనులు.

క. తుండములు గదలుచుండగ, గండంబుల మదము లొనవఁగా నగరి నేర్ప
దండములు దిరుగుఁ గాటుక, కొండలవలెఁ గానఁబడుచు గొనబగుగతులన్.

చ. క్షితిధరరాజసందమఁడు చెల్వగు నప్పురిలో గజాబులన్
హితమతిఁ గాంచి యున్నతి నహించుటఁ దత్సముఁడై తదాఖ్యై
యతిధృతితోడ నఁబునిధియందు మహాతప మాచరించియున్
క్షితి నగజాఖ్యుఁ డయ్యెఁ దదశేషతపోజల మేమి యయ్యెనో. 28

గీ. నాగ నామంబుగాంచిదానంబుగల్గి, బహులసారంగహితవృత్తిఁబరఁగుమాత్ర
నప్రతికంబులై నట్టియాబుదములు, దరమె యప్పురి నున్న వేదండములకు.

చ. హరిహయుఁ దాజగ్రస్తయనియామకుఁ డౌదారగాన వన్నెనై
హరిహయవామ ముంచుకొని యాహరి నెప్పుడు మోదిముంటచే
హరివర మయ్యె నధిహరి యంతిమకాని విశేష మెద్ది మా
కరయ రయంబునం దులయె యంచు హసించు సురాశ్వమున్ హరుల్.

చ. సకలవిచిత్రవర్ణములఁ జారువవాభివనోజ్జ్వలస్థణి
నికరములం గనత్సకన్తిరీతయంత్రముల స్ఫురోజచం
కుకసుముకై రవప్రకరబంధుకాంతులచేఁ గుబేరపు
చ్చకము లనంగ సుతతము భాసిలు నప్పురిలో కతాంగముల్. ౨9

సీ. పవనంబు నిరతంబు భక్షించి నియమంబుతోనున్న గూఢపమల వధించి
పరమాదరావాపిఁ బ్రబలుచుండెసిపూజనఘాతియాయుతి సంచరించి
నెలకొక్కరీతిగా నెగడుచుండె సచండకరు నన్న కధికారిగా ముటించి
యేవేళఁ దనుజూడ నెవ్వగు వచ్చినఁ గడుఁ దెల్లమోముతోఁ గాసిపించి
యుండువతగేంద్రుఁ డెట్టినిరూడు దలఁచు, ధర్మనిశ్చయతాత్పరీచారవిక్ర
మముల భాసిల్లుమాతోడననుతఁబొందఁ, కనిగరుత్తంతునిఁ సంతరచటిఁబటులు.

క. ఆవీరభటులశౌర్యము, లేవీటచు గానరావు హేలాయుతుఁడై
యావీరభద్రుఁ డాజకిఁ, దావచ్చిన సరకుగొనరు తతభుజశక్తిన్. ౩0

ఉ. ఆయతమై నదా కువలయాన్వితమై కనుపట్టు మాత్ర నా
తోయధి సాటియే మధురతోయము లూనెను నా కటంచు నా
భేయము దెల్పనా నలరుఁ గిందినుదారనిమిరభూతసా
నియజగంధలోలరమణీయవ రాశిమరాళ రావముల్. ౩1

౬. ఆపురియందు వప్రశిఖలందు నమర్చిన చారువజ్రతా
రాపతికాంతరత్నములు రాత్రిలయం దుసురాశిలోపలం
దాపినయట్టులుండ వనితామణు లెల్లను వానిఁజూచి యా
ఖ్యాతదూధతారకలుగా గణుతింతును నుండు రెప్పుడుకా. ౫౬

సీ. అనురావతినిమించి యలరుఁబో యివ్వరమరి కాపురంబున్న యచ్చరలనఁ
జపలాఖ్యచాయంగ జలదనుండలిఁ బాసి మేదిని విహరించు మించు లనఁగ
యువమృగంబులఁబట్టి నొగి దర్శకకిరాతుఁ డొఱపుగాఁబన్ని నయురులనంగ
నకఁంక రాజపురావాసి మదిఁ గోరి యిలకు డిగ్గినచంద్రకళ లనంగ
గణుతికెప్పుడు రవ్వీటిగణిక లెల్ల గానసాహిత్యవర్తనమనమృదంగ
వల్లకీవాదనాదలవలను గలిగి, రసిక శేఖరచేతోభిరామ లగుదు. ౫౭

క. ఆవేశ్యలనేత్రము లిం, దీవరములు వారలుంకు నిలయంబులు నిం
దీవరములు తచ్చతురత, లానారిజభవునకైన నలనియె పొగడకా. ౫౮

సీ. వరులఁజైఖరిఁ జూడ వచ్చినారము నేడు చనవున మీరు రాజనము గనుఁడు
సఖులార మీముతైసరులు భాసిలుచుండఁ జంద్రవంకల కిది సాటియగునె
మహిపాలిపై మీకు మక్కువలుంకునా పరఁగునెయ్యములెల్ల వరులమీఁద
బలరానుభోగము ల్లల వెముద్దియలార కలుగవు చాల మాకాంక్షదీఱ
వని కరస్పరసవైదజననకార, నామితరసోస్తు లనువిన మామకొనుచుఁ
దగుజనకాలిపాలికాసరసిజాత, వదన లుంకును రవ్వరీవరమునంకు. ౫౯

సీ. దండఁ బట్టికొ చూచి దంతియానరొ వీవు గోరినసా మ్మిచ్చి కొంకు నేగఁ
బట్టి చూచినమాత్ర ఫలమేమి నీకబ్బు నాడనుడియె యిటు చూడరాదె
యీమాట కిటు లఁటి వింతి యల్లకుచస్త్రబకము లిప్పున్న నేపాటి యగునొ
యిప్పున నీత్తుమా యెలమి నీదగుసొమ్ము మచ్చికతో ముందు పుచ్చుకొనక
యనుచుఁదగురీతినర్తోక్తులాడుకొనుచుఁ, బల్లపులుఁబుష్పలావికల్ ప్రాథమిఱ
ఁపణులందు వసింతు రవ్వీటియందు, సాంధ్యవేళల నత్నంతసంభ్రమమున. ౬౦

చ. సరయువు మేల్తరంగముల స్నాన మొనర్చుచుఁ బువ్వఁదోటలో
స్థిరమతిఁ గొంతసేపునికి చేయుచు మందగతు ల్చెలంగఁగాఁ
బురమునఁ జొచ్చి గాఢతరపుష్పధనూరణులన్న కామిని
పురుషుల సేదదేర్చి నుతిఁ భొందుదుచుంకుఁ బ్రభాతవారముకా. ౬౧

గీ. శుకపిశునయూరహంసాలిశోభితములు, హరిపల్లవఫలపుష్పహాపితములు
రవికరాగమ్యమధ్యధరాతలాలు, లగుచు నుద్యానములు దనరారు నచట.

క. కమలాకరము లనందగుఁ, గమలంబులుఁ గైరవములుఁ గన్లారంబులే
విమలమధురాతిశీతల, కమలంబులు గలిగి వెలయుఁ గమలాకరములే. ౯౩

గీ. పద్మశేఖరచే జాల బాగుమీఱి
కంకణంబులచే మించి కరము విష్ణు
కుడము దనుయందుఁ గనఁబడఁ బొదలు చెఱువు
లచటఁ గమలాకరాఖ్యలై యనురు టరుడె. ౯౪

న మఱియు లంకాపురంబును బోలెఁ బూజనసేవితం బై కైలాసభూధరం
బును బోలె రాజశేఖరవిరాజమానం బై సుగలోకంబును బోలె మహా
బలహరియుక్తం బై బలిసదనంబును బోలె సహివినసాభయంకరం బై
సూర్యమండలంబును బోలె ననంతవసుంధారాజితం బై చంద్రమండలంబు
నుం బోలెఁ గువలయశ్చంద్యం బై గగనంబునుం బోలెఁ దారకాభిరామం
బై హిమశైలంబునుం బోలె విద్యాధరసహితం బై యిందిరాహృదయం
బునుం బోలె హరిమధురవచనలాలితం బై దేవనైస్యంబునుం బోలె శిఖగ
మనసుండరం బై భారతీహస్తంబునుం బోలెఁ బ్రవాళభాసితం బై భృగు
రామభుజాగ్రంబునుం బోలెఁ బరశుభాసమానం బై కిష్కింధానగరంబు
నుం బోలె మనాంగదసుగ్రీవం బై విరించిస్థానంబునుం బోలె బహువిగ
మభాసురం బై పుండరాస్థానంబునుం బోలె రంభాగమశోభితం బై
చంద్రప్రభావ్వితం బయ్యును బద్మానుకూలం బై పోషితహరిణరాజం
బయ్యును గజగమవాచితం బై సర్వజ్ఞసమాహితం బయ్యును సత్తత్త్వ
దక్షాధ్వరవిలసితం బై విరాట్పుష్పేతం బయ్యును భుజంగానందదాయకం బై
యొప్పునవ్వరంబున కధీశ్వరుండు. ౯౫

—! దశరథరాజవర్ణనము !—

సీ. సకలరాజన్యమస్తక హరిశోటీరధవ్యరత్నాంశుశుభత్వదుండు
ఆసముద్రక్షితివ్యాపకనిజక్షిప్తచంద్రి కాసద్విభాంచద్దిశుండు
వృగువంగరక్రియాభీతాలయూక్తతైలకందరవిపుల్యావిభుండు
సకలశాస్త్రాభ్యాసచతురధీరచితవాగ్దణితచిత్రశిఖండిజండు
మహితసారసహితకులమండనుండు, సుందరాకారజితరమానందనుండు
భువనరానేకవైభవాఖండలుండు, తీవిగనుదుండు దశరథమృవరుండు.

శా. పారావారగభీరుఁ డర్థిజనకల్పత్నైరుహం బుజ్జ్వల

త్రారాదారనిభాననుండు రిపునఁ తాపక్రియాదక్షుఁ డు

ద్వీరయోచతురుండు భీరుండు బలారిస్తుత్యదోర్వీర్యుఁ డా

నారాజస్యకు శేక్వరుఁ బొగడ శేక్వం పాన యెవ్వారికిఁ.

౯౭

క. రాజవరాఘ్నితపాదాంభోజం దచలాధిపత్యపూజతుఁ డగుట

రాజశిఖామణి రెండవ, రాజశిఖామణి యనంగ రాజులునుండు.

౯౮

గీ. తనపితామహుని రఘుని దలఁచి యతని

యమ్యతనయాఖ్య కలరుచు నబ్బ యజుండు

తాత తన యని తా నట్లు దనరఁగోగు

నతఁడు ధరణిఁబ్రసీదుఁ డై యనురు టరుడె.

౯౯

సీ. బ్రహ్మహత్య నొనర్చి కైకి సర్వజ్ఞనామమున మీచినవాని మహిమ యెంత

జగతిలోపలఁ బుణ్యజననిరోధి యనంగఁ బరఁగునాతని కృపాగరిమయెంత

పాకారి యితఁ డను లోకవిఖ్యాతిచే వజ్రులు నాతనివైభవం బడెంత

లలి మిత్తుఁ డై వగ ల్లావించి వెన్న నదృశ్యుఁ డా నాతని తేజ మెంత

యనుచు శివశేకవాఖండలాబ్జహితుల, మహిమకారుణ్యవైభవయాన్యతేజ

ములనుమీఱుచునంతఁబురుజెలంగు, నమ్మహిమాయకోత్రముఁ డవనిలోన.

వ. ఇ ట్లనంతబలవరాక్రమధైర్యగాంభీర్యశమదయాదగుణవంశముం డై వర్ధ

మానుం డగు నప్పార్థివుండు నముచినమయంబున.

౧౦౦

చ సకలసరేశ్వరు ల్లనవశేబుగ నూడఁగ సూరినమ్మత

ప్రకటగుణోజ్జ్వలుఁ డగుచు భద్రవరంవర నార్తఁ గోరి య

త్యకుటిలవృత్తి గోవిలధరాధిపనందనిఁ బెండ్లియాడె నూ

మకు నిజబాహువిక్రమవనాఖ్యలచే గను మెప్పు గూర్పుచు.

౧౦౧

క. శేకయవృషవందన యగు, కైక స్తగధాధివాళకస్య సుమిత్రం

నైకొన నిప్రానీకా, నేకాశీర్వచనకచన తెలమి గనుచు.

౧౦౩

వ మఱియు నమ్మహి కాంతుండు రహస్యనిమయంబులందు.

౧౦౪

సీ. కోసశేక్వరజ నీకోస మీక్షింపంగ వేగ రానేర నీ వింతయేమి

కైక నే నిన్ను లోకైకపద్మణ వని కొనియాడుటకు మంచి గుణము లబ్బె

నోసుమిత్రాఖ్య నీతోసుమిత్రతఁ జేయఁ దరముగా దిది యథార్థము సుమ్ము

మీర లనోన్యము మించకుందురు గదా యేలక్షణంబుల నెంచిమాన

ననుచునిజ కాంతలనుబాలనలుగఁజేరి, మరలసరసోక్తులనుబలిమాలుకొనుచుఁ
గలిగెచందనమాలికాదుల నలంకరించి నిరుపమమోదంబు గాంచుచుండు.

వ. మఱియును.

౧౦౬

సీ. కదములు పద్మము ల్దదములు కుందము ల్పాదాగ్రములు కచ్చపములనంగ
గళములు శంఖము ల్లచములు నీలము ల్రయ్యజుఘలు మకరము లనంగ
మోము ల్మహాపద్మములు సేత్రకర్ణాదికము లెన్నిచూడ వరిము లనంగ
నమరుచున్నవి గాన మిముఁ జూచునడ నిధు ల్లలవారిఁ గాంచినకరణింపు
దంబు నొందుదు నను ముకుంద ప్రవర్ధి, తాతినైధవుఁ గనుచు నోయతివలార
నన్నిధినిగన్వచారలచందమునను, బ్రదుదమునఁబొందుఁడంచునుబలుకుచుండు.

క. అని పలుకుచుండు వేళల, ననురాగము మదినిఁ బొదల నతినినయమునకా
జననుతగుఁగనులు లగు న, న్యచితలు పల్లుచును మరల వల్లభుతోడన్. ౧౦౮

క. మీవచనార్థము లెల్లను, భావింపఁగ మాకు నశమే పార్థివవరసం
సేవితపదయుగ సకలర, సావర పడికింప మేము సర్వజ్వలమే ౧౦౯

క. అసమాంబకుఁడవు విద్యల, నసమాంబకజితరోధి వాకారముచే
నసమాంబకుఁడవు నీరే, జనమాంబక నీదుచుహిమ సామాన్యంబే ౧౧౦

గీ. ఇనుఁడ విను నీకరస్పర్శముననుచూకు, మిగులపార్వంబుగల్లుఁబడ్చినలమగుట
జగతిలోఁదల నిసకరస్పర్శమునను, బటుతరామోద మగుఁగదా పడ్చియుట.

వ. అని యిట్లు సరససల్లాసంబు లాడుచుండు నమ్మంజనాదుల మందహాసము
దరవదనారవింద రదకుండ కచరింపిండు నయసేదీవర కుచకందుకవిలాసం
బులు గనుంగొని ప్రితుండుగుచు వారలతోడం గూడి యభేష్టభోగంబు
లనుభవించుచు రాజ్యపాలనఁబునం దప్రమత్తం డై ప్రజ్ఞావీణితసురమంత్రు
లగు మంత్రులవలన సకలప్రయోజనంబులు నిర్వహించుచుఁ జారులవలన
నానాదేశవృత్తాంతంబు లాలకించుచు సామదానభేదదండంబు లను చతు
రుపాయఁబులఁ జతురుం డై దీనాంధబధిరకుబ్జానాథ జనుంబులనునోరథం
బులు సఫలంబు సేయుచు బుధజనస్త్రాయమానుం డై జనానురాగంబు
గలిగి శాశ్వతైశ్వర్యశోభితుండైన యద్వైతరథేశ్వరుండు పెద్దకాలంబు సకల
సుఖంబులం దనియుచుండి యొక్కవాఁడు. ౧౧౨

గీ. తనకు సుతులు లేమి దలంచి నెప్పుడిలోనఁ, బాలవగది విహితజనులఁగూర్చి
సుతులు లేకయున్న గతి లేదు గావున, వెలయుసుతులఁబడయవలయుననుచు.

సీ. ఒకచోటఁ గవిగాజు లొకవంకఁ దాక్షకు లొకచక్క నిపుణశాద్రికసమాజ మొకదెసఁ జారాణికోత్రము లొకయిక్క ననఘార్థస్థామసిద్ధాంతవేత్త లొకపక్క నిగమవాక్ష్వికరార్థవాదజ్ఞు లొకకడఁ జతురవైదికజనంబు లొకక్రేవ సమంతు లొకచాయ గణకాళి మృచ్చతో వీరభట్తోత్తరంబు మఱియుఁ దగువారలందందమహితలీల, నుండికొల్వంగ రూపవద్యుపతులెలమిఁ జామరంబులు వీవంగ నమ్మదమున, నిండుకొలుపుండెఁగన్నులవండుపుగను. వ మఱియును. ౧౧౧

క. మంత్రుల మతివిజితామర, మంత్రుల రప్పించి యందు మహిత ప్రజ్ఞ తంత్రుండై కడు నెగడును, మంత్రుం గని యిట్టలనియె మనుజేంద్రుఁడొగి. ఉత్సా. ఓసుమంత్ర సీసుమంత్రయుక్తికిచేతనే

వాసిగల్గి ధరణి యిన్నివత్సరంబు లేలితిన్
భూసు రేంద్రు లింక నన్నుఁ బొగడఁ దురగ మేధము
స్వాసురముఁ జేసి సుతులఁ బడసి ప్ర బలఁగొలితిన్. ౧౧౨

ఉత్సా. కాన నీవు సత్వరముగఁ గదలి మనపురోహితుఁ
భానులేజ నవ్వసింపు బహుతపోధురీణు న
న్ద్రావంధ్యు వామదేవు మఱియుఁ దగినవారలన్
జానుమీఱఁ దోడితెమ్ము సరగ నాదుచెంతకున్. ౧౧౩

గీ. అనిననృపతియాజ్ఞ నొగల ధరియించి, మునులఁ దెత్తుననుచు ముదముతోడ సరిగి యాసుమంత్రుఁ డవ్వసిష్ఠాదుల, ఘనలఁగాంచియొక్కి నిసయమెసఁగ.

శా. మారాజనృకు లేంద్రఁ దార్యజనసన్తాన్యండు ధీరుండు వి స్తారదార్యపరాక్రముండు బహుశాస్త్రజ్ఞుండు వారాళిగం ధీరుం డిప్పుడు నన్ను మీకడకుఁ బంపె దోడితె మ్మంచు న త్రైగుణ్యంబున మీరు రావలయు నద్భ్రాతీవిభుం జూడఁగన్. ౧౧౪

క. అనివల్లఁ దపోధనవరు, లనఘతపశ్శక్తి చేత సంతయుఁ దమలోఁ గని కొతుక మలరఁగి నా, లేనివెంట న్యచ్చి రపుడ దశరథుఁజూడన్. ౧౧౫

ప. అయ్యవసరంబున. ౧౧౬

క. ఎదుఁగె నృపతి మానుల, కడములకును దనదుఘాలభాగము గదియ న్దుదమున మ్రొక్తుచుఁ నయా, స్పదమతి నాస్థానమండకమఁ శేర్చి వెసన్. ౧౧౭

క. జాఁబూనదాసనములు ర, యంబునఁ దెప్పించి వారి కర్పించుచుఁ బా ద్యంబర్హ్యంబు నొసంగి క్ర, మంబునఁ బూజించెట్లకిమచ్చి త్రముతోన్. ౧౧౮

ఖడ్గంబు మాతులుంగఫలంబు నధయంబుఁ బునుకయు నంకుశమును వరంబు
సురియయు సూత్రంబుఁ గరములధరియించిశోణిత ప్రియయున్నసాంపుచూచి
యుగదేవత యని యూహించి తలఁచక, రక్తపుష్పము లనురక్తితోడ
నొసరఁ బూజచేసి వినుతించి ప్రణమిల్లి, యచటఁగొలిచియున్న యవసరమున.

వ. ఆనగరంబుదెసనుండి దిమ్ము రేఁగినయట్లు *తూఁగొమ్ములుఁ బువ్వనం
గ్రోవులునుం దప్పెటలును డక్కలును బెక్కువిధంబుల దిక్కులు చెక్కుడుపలు
పుచు మ్రోయ నవ్వాద్యరసంబునకు బాసట యై తమ యార్పులుం బెడ
బొబ్బలును గిరిగహ్వరంబుల నుపబృంహితంబులుగా గంధపుష్పార్చితం
డగు నొక్కదీనుని నడుమ నిడుకొని కులుచ †కానకోటలు మెలయించుచు
బరితలల కటకుఁగొండరులు ననుదెంచిన నప్పురమకారుణికుండు. ౨౩

ఉ. దీనుని నేటి కిచ్చటికిఁ దెచ్చితి రింతట దేవి మెచ్చనే
హీనుఁడు దుర్బలుండు జరుఁ జేడ్చెడి వీఁ డవలక్షణుండు మీ
రీనరుఁ దెచ్చి చూపి జగదీశ్వరి నిట్లడికింపఁ జూతురే
యేనుఁగు చిక్తైనది మఱి ‡యెంపలిచెట్టునఁ గట్టవచ్చునే. ౨౪

క. వీనిం బోవఁగనిం దిదె, నే నుత్తమకులుండ మాంసనిబిడుండఁ బ్రియస
న్వాసనుండ నన్ను నరబలి, గానిచ్చిన దేవి మెచ్చుఁ గరుణం బ్రోచుక. ౨౫

వ. అని యద్దేవికి నుద్రేకంబు పుట్ట వాని నిరసించి తాను మెయిగొనిన నాబో
యలు నీకొండినినే చంపించుట మే లని వానిని విడిచిపుచ్చి యతనికి నట్ల
గంధపుష్పాక్షతాదు లిచ్చి దేవిచేరువ గ వ్వుని యతని ముందట నిడి
తలంగిన. ౨౬

గీ. మెచ్చుగాఁగ నిట్టి మెకము †సాళించెద, ననుచుఁజండిమం త్రమొసరఁజెప్పి
పూజకుం డొకండు భూమిశుతల ద్రుంప, బెడిద మైనవాఁడియడిద మెత్తె.

క. అతని ప్రభావమునఁ బరా,హితయై తద్గుణము మెచ్చి యయ్యెడ నాదే
వత యడిదము గొని మఱినా,తత నుగురోషమున వానితల దెగ నడిచెక.

కా. ఆపాపాత్ముని నట్లు ద్రుంచి నవరక్తాస్వాదనప్రీతయై
భూపాలోత్తముధర్తముం దయయుఁ దెంపు నైచ్చుచుం బ్రేరభూ

* తూగొమ్ములునుం బువ్వనంగ్రోవులునుం దప్పెట్లుం దింట్లును డక్కలును(దిట్లును అనుటకు,
సుంట్లును అనియు) † కానకతో గొణకలు మెలయి- ‡ యెంపలిచెట్టు అని వాడుక, యెంపలి యని
యందు ప్రయోగము. †సాళించెద.

- తోపేతంబుగ దాకిసినను దయం బుప్పొంగుచు న్నర్తన
వ్యాపారంబులఁ దోడునూపఁ జెలఁగెన్ వ్యక్తవ్యయాపంబునన్. 3౨
- ఉ. అంతః బ్రసన్న మై నిలిచి యార్తశరణ్యుని నిన్ను మెచ్చితిం
జితిత మైన కార్య *మిదె చేకుట నిచ్చెద వేళు మన్న భూ
కాంతుఁడు మ్రొక్కి నీకుక్కవ గల్గిన నేమి కొఱంత నేడు నా
కింతియ చాలు మర్త్యులలి యెన్నఁడుఁ గోరక పూజ లొందుమా. 33
- మ. అని ప్రార్థించుగఁ బూజకుండు నట దివ్యాకారుఁడై యంబరం
బున భాసిల్లుదు నిల్చి భేదరుఁడఁ గర్పూరాంగుడ న్నేఁ గుఱే
రుని శాపంబున స్మృక్తి యాగతి నతిక్రాయండ నై యిప్పు డో
జననాథా భవదాగమంబు కలిమి న్నాపావధిం బొందితిన్. 3౪
- క. నావును వెఱఁ గందుచు నీ, కేళిధమున శాప క్షయ్యె నీకథ తెలియం
గా వినిపింపుము మాకని, భూవల్లభుఁ డడుగ దివ్యపురుషుఁడువలెన్. 3౫
- గీ. ధనదు దేవపూజ కనువగుక్రొవ్వురు, లెచట నైనఁ గోసి యేన తెత్తుఁ
X దెల్లవాఱ విరులు దే నొకనాఁ డేగి, మధువనమున న్నొక్తమగువఁ గంటి.
- క. అన్నెలఁతుక యెదురను సుర, పొన్నలు గోయంగవచ్చి పుష్పాయుధుచే
నున్న నెఱవాదియమ్ములఁ, గన్నుల నగుచున్న చెలియకడకుం జనియెన్.
- క. అట చని మదిసమ్మద ము, త్రేటముగ నఖఁ గాఁగిలింది కానఁగరా నో
విటవంచని కియిన్ని దినము, లెట పోయితి వనిన నదియు నిట్లని వలికెన్.
- క. రతిలంఘకుఁడును శృంగా, రతిలకుఁడు ననఁగ విటులు రసికత్వమునన్
క్షీతిఁ దిరుగుచు గ్రీవావేర వ, కృతముగవినినన్నుఁ గెలువఁబూనికడంకన్.
- క. నాయంటికి నరుదెంచిన, నాయద్దట కేను జందనాగురుకస్తూ
రీయుతముగ నుపచారము, సేయించితిఁ దెక్కిరముగఁ జిత్తములలరన్. ౪౦
- ప. తదనంతరంబ వ రలు కుసుమంబులుం దాఁబూలంబులుఁ బుచ్చుకొనియో
విటవంచనీ నీపేరు నిజంబుగ నెటువంటి కటుల నైన మోసపుత్తు వట నిక్కు
వంటే యని యడిగిన. ౪౦
- క. కల్లునిజములు ధర్మము, మొల్లంబును బ్రియము మోహమును నలుకయు న
య్యుల్లసము నయమున్ గాఁ, జెల్లుచు వె న్నూం దఁకుందుక్షితికతులంబున్.

*మిటు కర్పూరాఖ్యుడన్ క్షపవచ్చె శాపమివన్ X కానకరిగి విరులు దేనొకనాఁ
దిచ్చ- కియిన్నాసీ- గ్రీవావేద్యుల- 1 కేళిధముగ-

సీ. మఱియు నొక్కండు బ్రాహ్మణునిటుం దనువరి ననుగోరి చనుదొచినాకునైన
తగులెల్ల విని నన్ను దర్శింప మఱి యుపాయము లేక సురపొన్న లమఃగట్టి
మూఁ డెత్తులుగఁ జేసి మును మాంలకరి వోలె నేతెంచి వాచేతి కిచ్చినంత
నిరుదేసలంచున్న యిద్దఱ కొసంగి యం దొక్కటి నేఁ గొన నుత్సహించి
యందుఁ దేనె గ్రోలు నళిఁ జూచి యిదియును
క్షణము పొఖ్యమొండఁగాక యంచు
ముడిచికొనక దండఁ దొడదూఁడ నిడుకొంటిఁ
గ్రాత్రవాని కియ్యకోలు గాఁగ.

౪౭

న తరువాత పానికిఁ బసిండిటంకం చిప్పించి సొదిలోఁ బడినయప్పుడు గాని
యిది దక్షదని పలికి యాత్మమైద ప్రియము చెకకుండు మాగవనియొద్దిను
రపోన్నమీఁడ విడిచిపొమ్మని వీడుకొలికిన వాఁడును నట్లు చేయుచుంజని
మత్సమాగమంబునకుఁ బెక్కువిచారంబులు సేయుచు నెఱజాగయగుటంజేసి.

ఉ. నిష్ఠము సందిలోఁ బడుట నీరజమిత్రుఁడు గ్రుంకువేళఁగాఁ
బుష్కరనేత్ర చెప్పె నళి పొన్నపయి విక్రమంబు లోనికిఁ
దుష్కరవృత్తి గా దదియు త్రోవ చురూ యని చూపుటయ్యె నే
శుష్కవిచారము ల్వలకు సూర్యుఁడు గ్రుంకిన నంద యేగదక.

౪౮

క. అని నిశ్చయించుకొనునెడ, వనబాపుఁడు నిక్కమాడ్చి వారిధిలోన
న్యనుఁగఁగ నెగసిన పొగ క్రియ, సునముగఁ దిమిరఁబుదిశలఁగనుకనిప ర్వక.

గీ. అంతః భ్రాద్దు వుచ్చి యంధకారంబుగో, బొన్న యెక్కివచ్చి పొందిపొంది
జగతిమీఁడ నొక్కతయ్యవైఁ బురుషుల, నడుమ నిద్రవోవు నన్ను లేపె.గిం

* * * * *

వ. పిదపనయ్యిద్దఱం గదలించి యిప్పుడు వాతోడఁ గ్రీడనల్పినవాఁ డెవ్వండు
చెప్పుఁడా యనిన వాండు నొండ్వారులఁ జెప్పకొని తారు గాకుండుట దెలి
సికొని *కళవళపడి యిది. యేమి చోద్య మని విచారించుచు నుండఁగ,
నేను, బగలు వచ్చిన మాంలకరి యప్పుడు దెచ్చిన మూఁడెత్తులలో నిరు
దేసలనున్న మీకు రెంటి నిచ్చి కడమ వాకొసంగిన దండయందుఁ దుమ్మెద
సుఖయింపని న్నని తొడమీఁడ నిడుకొనినభావంబు మీ రెఱుంగరైతిరి.

క. ఆరసికుఁ డెఱిగి వచ్చిన, వీరీతుల నడుమఁ గలిసి యెఱుకవడఁగ మా
†చీరలువీడ్వడిచితిమి వి,చారింపఁగ నేల నాదు జయ మాఁ గాదో. గి

*తక్కలపడి †చీరలు వీడ్వడఁగట్టి, సారస్వం లిదియ నాదుజయ.

- క. నావుడు వనితల నెవ్వఁడు, గావంగా నోపు మాప్రకార మొరులకు
న్న వెఱిగింపకు మని లజ్జావసతముఖాబ్జులగుచు నరిగిరి చెలియా. ౧౭
- ఉ. విన్నటిరాత్రి యారగులు సీగతి విచ్చట విశ్రమించుచు
బొన్నలు గోయవచ్చితి నపూర్వపుఁబంతము వింటి నే యసం
బ్రహ్మన నవ్వ యాకొలఁది పంతము లెవ్వరుఁ జేయ రుద్విలో
నిన్నిఁకఁ గాముకు లైలువనేస్తురె యుచు నుతించె బోటియున్. ౧౮
- గీ. ఇట్టిగోష్ఠివినుచు నేచు గూఢంబుగాఁ, దరువువూఁదఁ బెద్దతడవు నిలిచి
విరులుగోసికొంచునరిగెనువంతలో, విభునిదేవపూజ వేళ దప్పి. ౧౯
- చ. అలుకుచు నేగ నాతఁడు శివార్చనవంచక మాల్యవత్తటి
న్నిలిచి దివంబు మానవుల నెత్తురుద్రావెడి శోణితప్రియం
గొలిచి మరువ్యహంత పయి శోవిలలోపల నుండుమాచు న
న్నలిగి శపించె నీశ్వరవిరాకరణం బిది రిత్రవోపునే. ౨౦
- వ. అపుడు వడవడ వడంకుచు నే నపరాధి నైతిని బుర్యకార్యంబు వదలి దుర్గో
ష్ఠి విన్నదానికి ఫలం బిపు డిట్లయ్యె దేవరయానతి తప్పునా నాకెన్నండు
శాపావధి యానతి మ్మని మ్రొసె భవసఖుండు గొంత ప్రసన్నుండై నీ
వాదేవతం గొలిచి తల్లియ నుండంగ నెప్పుడే నొకవీరుండు నరబలి
మానిపింపం దాఁ జేరువయ్యెడి నప్పుడాదేవిచేత శత్రుహతిని శాపముక్తుం
డవు గమ్ము చెప్పువిన- ౨౧
- క. భేదరభావం బుడిగి వ, నేచరభావమున విల్లు విచ్చలు జనుల
న్నీచుఁడ నై వధియించుచు, నీచేతం బూర్వపదము నేడిచె కంటిక. ౨౨
- మ. అనుచుం బెప్పి కు బేరకింకరుఁడు దా నాకాశమార్గంబునం
జనియెం గ్రమ్ముట శోణితప్రియయు నాత్మపాలు నగ్గించి నీ
మనమార న్నరు గోంపట్టికొలఁది స్వర్గోపహారంబు గై
కొనుటే మానితి నూరి కేగు మని వీట్లాల్పం బ్రసన్నాత్మయై. ౨౩
- వ. తదనంతరంబ- ౨౪
- ఉ. దేవతఁ జూచితిఁ జనులఁ దింటయు మాన్పితి యశుభృత్య న
ద్యావము నొందఁ జేసితి ముదం బిట చేకుతె నంచు వీటి కు
ర్వీవరుఁ డేగుదెంచె నిఁక వింటివె వేగమ నీపు నిఁటికిం
బోవుట మే లనంగ విని భోజనపాణిండు క్రమ్ముతె న్యసా. ౨౫

—1 ఇరువదితొమ్మిదవబాష్పకథ 1—

- క. అంభోధిశయను గమలా, శంభోగప్రపాధు నబ్జసంభవగురుని
జంభారివినుతగుణసం, రంభాటోపాంధపారక రాశజ్ఞాని. ౬౬
- మ. తనచిత్రాబ్రములోఁ దలంచి మతియుగా ధాత్రిశుఁ దాపాకళా
సనుసించానన మ్మెక్లవచ్చిన సముత్సాహంబు వారింది కాం
చనపాంచాలిక వచ్చె దానగుణవిస్తరంబున స్నాహపాం
కుని సాదృశ్యము నొందలేక యిది నీకుం జెల్లునే పార్థివా. ౬౭
- క. ఆతనిదానము భువన, భూతము సకలోపకారకారణము దయా
దాతుర్య*తుర్యవిధను, త్యాతతధనకనకసముదయాకరము భువి. ౬౮
- క. త్యాగంబున సత్తీర్తియు, యోగంబున మునీనతియు నుచితం బగును
ద్యోగంబున సంపదయును, భోగంబున సుందరియును బొందినఁగూడు. ౬౯
- క. అనుచును ద్యాగము యోగం, బును నుద్యోగంబు నిష్ప్రభోగంబును బెం
పొనగూడఁ దగినకాలం, బున జరపుచు నవ్విభుండు భవి యేలంగ. ౭౦
- చ. ఉరగము లెల్ల శేషులు పయోనిధు లెల్ల సుధాబ్ధు లేలులం
బరసదు లన్రు లారజతపర్యతముల్ గ్రహము ల్పుధాకరు
లరువులు కల్పవృక్షములు దైవతసంఘము లన్నియు న్నహే
శ్వరులనఁ జెల్లె నెల్లెడల †సాహసభూషణుక్రివ్రత. ౭౧
- ఉ. అట్టిదినంబుల స్పృపులు నాత్మితులుం గవితారసజ్ఞులుం
జాట్టలు మంత్రులుం దొరలు శూరులు పీరులుఁ గొల్పియుండఁగా
దిట్టతనంపుఁబ్రోక యనఁ దేకురక్కె విదేశవర్తియా
బట్టాకఁ దేగుదెంచి జనపాలశిఖామణిఁ గాంచి పెల్లుగ. ౭౨
- సీ. బ్రహ్మయు వని రాజుఁ బ్రస్తుతిచేసి తదాజ్ఞ సుఖాసీనుఁ డై భజించి
కవితయు పర్యలక్షణపరిష్కాసంబు సత్యవాదమును ధీచాతురియును
జాగంబు శౌర్యంబు సరసాక్తియును నాఁగ నియ్యేడుగుణముల నెన్నఁబడ్డ
చండపుత్రుండఁ బ్రచండవాచాలుండఁ జండపురాణదీక్షగురుండ
నవనిపాలులెల్ల నరిగాఁపులట్ల నా, కిచ్చుధనము లెల్ల నియ్యకొనుచు
నుత్సవమునఁదిరుగుచుండియూజగములో, నినుచుహస్త దాతయనఁగవింటి.

- సీ. సత్త్వి ర్చితకిని సత్తుక్తిలోపల భవనత్రయంబును బాదలుచుండు
గావున నింతకు నీవెత్తొడివి నీదుధనము యాచకులకుఁ దల్లి సుమ్ము
తమపితృధనము లేతటి నెనఁగైకొన్న విది భాగ మని భవి నెన్నఁబడు నె
తనకుఁబుఁబముఁబ్రోవఁదా నెంతప్రియపడ్డనతఁడుమహోదారుఁడనఁగఁదగునె
తగదుగానినీయుదారత్వమేనుని, పొగడవచ్చుఁ*దొంటిరంతుపొంటుఁదలఁచ
శమితకుజనత్తర్జ జయరమానంపుర్జ, విమతకైరవార్జ నిక్రమాగ్జ. 2౪
- క. జలములు పైఁబడక మహానల మాటలు శౌర్యభూషణా నీకోపా
నలము రిపునతులకన్నుల, జలములు గవియాటు నెంతవత్తవం బిచట. 2౫
- క. కావున యశముఁ బ్రతాపము, నేవెరవునఁ బొగడఁజెల్లు నెవ్వరి సరిగాఁ
గావింపవచ్చు దీనులఁ, గావం బ్రోవంగ నీవె కారణ మగుట. 2౬
- ఉ. దేవసమాన నిన్ను వినుతించుట వాంఛితసిద్ధి భూమిలో
నేవనుధేకు నీయెకుట నన్నఁగవచ్చు మదీయజిహ్వ ల
జ్జావళ యై చలింప దిశ సర్వజుముండట సర్వజాన్యుఁ బ్ర
స్తావన చేయనేరనియతం దతిమూఢుఁడు గానఁ జెప్పెడ. 2౭
- గీ. విపులదుర్గ మైన వింధ్యపర్వతసీమఁ, జంద్రకాంతసాధజాలరుచుల
రాజపురమతోడ రాముచు కుంచిన, రత్నపురమునాబుకంబు గలదు 2౮
- క. ఒకటొకటికంటె బాడవనఁ, బ్రకటముగా నచటిహస్త్యపంక్తులు దివి ము
ట్టికలకథపుచేరింధ్యా, ద్రికిఁగృతముననై న కొఱఁతఁ దీర్చుచుండు. ౨౯
- క. అందు జయసేనుఁ డనఁగఁ బు, రందరవైభవుఁడు †రాజరాజసనాభ్యుం
దోదుధరభక్తివిరతుఁడు, వదిజనప్రియుఁడు మనుజవల్లభుఁ డుండు. ౩౦
- క. ఆనరనాయకునేఁకిన, దీనులు ధనవంతు లగుచు దేశములోన
న్యాసవనాథులక్రియ నతి,దానంబులఁ బరఁగుదురు క్రదాత లనంగ. ౩౧
- సీ. అట్టివిజయసేనుఁ డధికంపత్తితో నొకనాఁడు సవవసంతోత్సవంబు
సేయ నుద్యోగించె నాయవసరమునఁ గవులును బట్టును గాయకులును
నర్తకులును నిజక్రీడితులించుచు సరసభావంబున సరస నడువఁ
జెలువార వారకాంతలు సుగంధద్రవ్యహస్తలై కెలఁకుల నరుగుదేర
దొరలులెంకలుహితులుమంత్రులునుగొలువ,నశ్వరత్నము నెక్కియుద్వానభూమి
కేగి యచ్చటనొకపాదరింటికేవ, సురుదిరంబుక మాకందతరువుక్రింద. ౩౨

కా. అర్పింపందగు పూజలెల్లఁ దగుమర్యాద న్నమ్మించి కం
దర్పం దర్పియమిత్రుని న్నముచితోత్సాహంబునం గొల్చి యే
కార్పూర్యంబును లేక యింపెనయఁగాఁ గాళ్ళీరకస్తూరికా
కర్పూరాదివసంతభేలనములుం గావించె చుల్లాసి యే. ౮౩

క. జనవరుఁ డయ్యుత్పసమున, మనమలరంగ యాచకులకు మాడలు పదివే
లును దొమ్మిదిలక్షలు గ్ర, క్తుననిచ్చెన్ గీర్తి దిశలఁ గొనసాంగంగన్. ౮౪
వ. ఆనమయంబున- ౮౫

ఉ. యాచకకల్పయజ మగు నానరనాథు మహావదాన్యునిం
జూదితి వానిచేత నిలు చూడలు గొన్నగతి న్నవస్తువు
ల్నాచతురత్వచిహ్నములునాఁ గయికొంటి నతండు ధాత్రిలో
రాచగొనంబులం బగఁగురా జపుఁ గావున వెన్న నొప్పుగున్. ౮౬

ఉ. అను నతండు రత్నపురియందలి మండలనాథచంద్రు న
ర్జించిన నయ్యవంతిధరణీధరుఁ డాతని చాగ మాత్మతోఁ
గొంచెనుకాఁ దలంచి *నిజకోశగృహాధిపుఁ డైన లెంక నీ
క్షించి యనంతదానగుణశీలసమగ్రత ినత్యుదారుఁడై. ౮౭

చ. ఇతని కనర్హరత్నములయింనులుఁ గాంచనమందిగంబులుం
జతురతురంగసద్దములు సామజశాలలు నూపురాద్యలు
కృతినదనంబులు న్వననగేశములుం బరిపాటిజూపు న
మ్మత మగువస్తుజాతము సమస్తమునుం గొనిపోవని మ్మటన్. ౮౮

క. అనవుఁడు భాండాగారికుఁ, డను విస్తయమందుచుం గమంబ్రియ మడరం
దనలోన వెఱఁగుపడ నా, తనిఁదోడ్చిని యరిగి వరుసఁ దగ్గహములలోన్.
వ మదశుకానుకృతంబు లగు మరకతంబులు ను, బరిపుష్పరాగంబు లగు
పుష్పరాగంబులు ను, ధామ్యాధికంబు లగు గోమేధికంబులు ను, బ్రభాసఫ
లంబు లగు ముక్తాఫలంబులును, విడంబితబాలప్రవాళంబు లన్ ప్రవాళం
బులును, నదృష్టవైదూర్యంబు లగు వైదూర్యంబులును, యనునానీరసీం
బు లగు నీలంబులును, రుచిఁజితవజ్రంబు లగు వజ్రంబులును, గల్పితపద్మ
రాగంబులగు పద్మరాగంబులును, నవధీరిత మేరుశిఖరంబు లగు కనకశిఖ
రంబులు ను, నధర్మీతార్థవాజు లగు తేజలు ను, నుపమితదిగ్గజంబు లగు

మత్తగజంబులు ను, గర్జికారసువర్ణాకారంబు లగు సువర్ణాలంకారంబులును, నానాంశుకంబు లగు చీనాంశుకంబులు ను, గనుపట్టం జూపిన నవ్వందివ రుండు నివ్వెఱంగంది తత్కాగసంపదలకుం గంపితశిరస్టుం డై యందుందన కావటం బగువానిం గొనిపోవం దలంచి.

౯౦

క. అనుచరులచేత మణులును, గనకము మూటలుగఁ దృష్టఁ గట్టించి నృపాలుని గర్జుని మీఱితి వని, కొనియూడుచు నర్థ మట్లు గొనుచుం జనియెన్.

ఉ. ఆతఁడు చన్నపిమ్మటఁ దదర్శగృహస్థితఁ డైన లెంక సం

ప్రీతమనస్కుఁ డై నృపుని పెంపు మనంబున సన్నుతించుచు

స్థితియు భీతియుం గలుగ నేరుపు చొప్పుడ విన్నవించె న

త్యాతత మైన యాజ్ఞ విసయంబునఁ జేతులు మోడ్చి నమ్ముఁడై

౯౧

క. తనియంగఁ బట్టుకొనిపో, యినయర్థము కొలఁది మీకు నెఱుంగఁగవలయు నివినిపించెద ననవుడు న, మ్మనుజేంద్రుఁడు చులుకఁ జూచి మందస్థితుఁడై.

క. చనువాఁ డని నే నిచ్చిన, చనవునఁ గొని చన్నధనము సంఖ్య యెఱుంగం బనిలే దిఁక నాయర్థము, కొనియేగినవాఁడె యెఱిఁగికొన్నం జాలు. ౯౨

సీ. అనుడు నాలెంకయు నాశ్చర్యమందుచు ధరణీక నీకు నుదారమతికి నిప్పటియాఁతి యొప్పు నట్లయ్యెను బలికెద నాఁన్నపంబు వినుము వయిలెక్తకాండ్రను గయికొల్పి వెఱపించి లెంక విశ్వాసంబు బొంకుచేసి ధన మెంత గల్గినఁ దాఁ జల్లఁజూడక యాయవ్యయంబుల నడుగవలయు వాని వివరమెల్ల నర్గువుగాఁ గూర్చి, నెఱయఁదెలుపులెక్త లెఱుంగుకొనుచు వ్యయముపుచ్చి నిలువ వ్రాయించితైకొంట, ప్రభుల కిదియ నీతివిధవమంద్రు.

గీ. వ్రాతకాని నమ్మరా దర్శగృహముల, నుంచకున్న నేమి యొక్కనాఁడె
వెరసు గూడుమనినఁగరణము వండిత, న్యాయమనఁగనర్థమచటఁదెచ్చు.

క. ఒకదెసఁ దెచ్చిన యాయం, బొకదిక్కునఁ జెల్లువ్రాసి యొకదెసవ్యయ మట్లాకదిక్కునఁ జనవ్రాసినఁ, చ్రకటంబుగ వాఁడు మిగులఁ బాపాత్ముడగు.

క. వహి వారణాసి యనఁగా, మహిఁబరఁగిన దిందుఁ గవటమార్గంబుగ నా గ్రహమున వ్రాసినవానికి, నివాసరములు లేవు నరక మెదురై యుండు.

గీ. రానిపైఁడి చెల్లువ్రాయుట యాయంబు, తక్కువై వ్యయం బదెక్కుడౌట
లెక్త తుడుపువడట లిపి సందియం బౌట, చెల్లు మఱచుటయును గల్గవనులు.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీరాజా రావు వంశమునాడును నూర్యారావుబహద్దరువారు, విశాఖరము మహారాజా వారు. పరిషత్సభాధ్యక్షులు.

క. శ. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అష్టాశాస్త్ర బసవద్వయవాద- ఉయ్యూర బహిందారు వాద.

శ్రీ. రాణి వత్సవాను వేంకట సుబ్బయ్యయ్యగారి పరిపాద్యురగాను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ చౌద్యులి మహారాజవారు.

అంధ్రసాహిత్యపరిషత్తార్యనిర్వాహకవర్గము.

అధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపటతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిరాందీ రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి పెంకన్న పంతులుగారు ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివన్ బహదర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యవారాయణమూర్తి వాయడంగారం.

పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం ఏ. (కోశాధ్యక్షులు.)

చిలకను రి లక్ష్మి వరసింహముగారు.

కాశీకర్మ ముఖ్యముగా క్రైస్తవము.

శ్రీమాన్ గొడవరి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ., యల్. టి.

దర్శా వేంకటేశ్వరాచార్యుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

అర్థశాస్త్రమును గూర్చియున్నది.

శ్రీశంకరు కామరాజుగారు.

కోకా వేంకటసుబ్బారావు నాయకుగారు.

పీఠేటి వేంకటగారుకాశ్మీరీగారు, శతావధాని.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.

పెళ్ళరిపెట్టి చంపిచూరవలయునుగాదు.

సాంబోపాఖ్యానము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యల్లుడగు

అలియరామరాజునకుఁ బెద్దతండ్రిమనుమడగు

రంగప్పరాజకవి రచించినది

వసుచరిత్ర కళాపూర్ణోదయములకంటెఁ బూర్వప్రబంధము.

చిత్రశ్రేణులకు నిలయము. అత్యద్భుతవర్ణనలగని. స్వభావోక్తులకు నిధి.

నిర్దుష్టమైనది.

కథ- శ్రీకృష్ణజాంబవతుల తనయుఁ డగు సాంబునకును

దుర్యోధనునిపుత్రియగు లక్ష్మణకును వివాహము.

రాజకవిత్యము, ప్రబంధరాజము

భాషాభిమానులెల్లరుఁ జనువఁదగినది.

రాయల్ 186 పుటలు- అయిదాళ్వపములు.

పోస్తువ్యయము గాక- వెల రు 1—0—0 మాత్రమే.

దొరకుచోటు

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు- కాకినాడ